

HEGATS

Euskal Idazleen Elkartaren Literatur Aldizkaria

• 54 •

AGIRRE, ARANBARRI, ARISTI, ARRULA, AZURMENDI, BARANDIARAN, BERASALUZE, BORDA, DICHARRY, FUERTES, GORROTXATEGI,
IRIGOIEN, IZAGIRRE, JAIO, JUARISTI, MAGDALENA, MENDIGUREN, OSORO, ROQUE, SARRIONANDIA, SUSAEITA, UBEDA, ZABALA

5€

ISSN: 1130244-5

54

9 771130 244008

HEGATS

Euskal Idazleen Elkartaren Literatur Aldizkaria

• 54 •

HEGATS

Argitaratzailea: Euskal Idazleen Elkartea
Zuzendaria eta koordinatzailea: Alaine Agirre
Diseinua eta maketazioa: Sardina Grafica
Azala eta argazkiak: Zaloa Fuertes
Inprimategia: Antza
Harpidetzak: eie@idazleak.eus
ISSN.: 1130244-5
L. G.: SS-359/90

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA

Gipuzkoako
Foru Aldundia
Diputación Foral
de Gipuzkoa

ORAIN
GIPUZKOA

08.
Urteko
Gertakariak

12.
Koldo
Izagirre

52.
Literatura
eta gaixotasuna

58.
Joxe
Azurmendi

18.
Joan Mari
Irigoien

64.
Toki berera heldu
nahi duten bi bide

22.
Jasone Osoro
Karmele Jaio

70.
Urolako magmatik
ateratako hiru gezi

A U R K I B I D E A

28.
Haurrak, helduak
eta literatura

78.
Urruzunotarrak

34.
Eric
Dicharry

82.
Miren
Gorrotxategi

40.
Sarrionandiaren
lekuak

86.
16 libururen
16. orria

46.
Itzulpenaren
itzal-argiak

92.
EiEren
komunikazioak

HEGATS

(Argazkia: Maider Egues)

Jasone Osoro

Asko gustatu zait *Hegats* honen azala. Eta gustatu zaidala diot baduelako euskal literaturatik zerbait. Iluntasuna eta itzalak izan arren, halere, identifikagarria den letren mundua delako gurea. Anitza da gai aldetik, estilo aldetik. Badira urteak edukiari ez ezik formatuari ere garrantzia ematen zaiola, merkatuan lehiakorrago bihurtuz, erakargarriago. Badira urteak letren sorkuntzan ari direnak eszenatokian ere agertzen hasi direla, irakurtzeko idatzitakoak entzuteko eta ikusteko ere bilakatuz. Badago industria bat. Badaude irakurle taldeak. Badaude bekak eta lehiaketak. Badaude irratsaioak eta aldizkariak, digitalak zein paperezkoak. Hainbat hizkuntzatara itzulia den literatura sortzen dugu. Idazle euskaldunak ere geroz eta ezagunago dira gizartean. Joxean Muñoz Eusko Jaurlaritzako Kultura sailburuordeak esana da euskal kulturak agerikotasuna behar duela. Hau da, ikusteko gogoa sortzen duena da ikusgarria, eta hartzaileak, ikusteko gogoa izateko, lehenengo ezagutu egin behar du. Guztiz ados nago. Aurreko zenbakia aurkeztu genuenean aipatu nuen nahi genuela *Hegats* ez ohiko lekuetan ere egotea. Nik behin mediku baten kontsultan utzi nuen, eta handik gutxira itxarongelan sartu zen batek hartu zuen. Azalari begira egon zen une labur batez, pentsatu nuen mahaian utziko zuela ohartzen zenean literatura aldizkaria zela, baina irakurtzen hasi zen, argazkiei begiratzen. Ukabilkada jasotzen zuen irudia oso efektiboa izan zen, asmatu genuen *Hegats*-en etapa berriaren hastapen hartan. Zenbaki honek duen irudia oso bestelakoa da baina, hura bezala, hau ere ikusgarria eta karga sinboliko handia duena. Urteak daramatzagu sorkuntza ikusgarria egiten. Eta hasi gara urratsak ematen gure literaturari behar duen agerikotasuna emateko.

(Argazkia: Ariane Ensunza)

Alaine Agirre

Aldizkaria deitzen diogu, baina urtekaria da izatez *Hegats* hau, urtean behin ateratzen dugulako, eta maiztasun horrek izaera ere moldatzen dio: nahi eta nahi ez, euskal idazleok urtean zehar egindakoa jaso gura du; ez dena, baina bai lagin esanguratsu bat.

Iaz Lander Garrok zuzendutako ale ederra geneukan gogoan, eta haren ildoari jarraitzeko eskaria egin zidan Elkarteko Zuzendaritzak. Ez zen eredu txarra, eta begien aurreko langa ere ez zen makala; agindu eta desafio horri erantzuten saiatu gara, apaltasunez baina anbizioz, eta horren emaitza da esku artean duzuna.

Edukia irakurri gabe ere, erretratuei begiratzea aski da nahi baino gizon-usain handiagoa duela erreparatzeko. Hala da eta den bezala aitortu behar. Gure literatura halakoxea delako, batetik, eta aurtengo uzta ohi baino maskulinoagoa suertatu delako ere bai, bestetik. Ea datorren urtean gauzak apur bat hobetzen diren.

Zuzendaria izan naizen aldetik nabil agur hau idazten, baina aldizkaria ez zen posible izango jende askoren laguntza barik. Elkarriketa, mahai-inguru eta erreportajeetan beren berbak eta iritzia eskaini dituzten idazle guztiak, baita artikuluguztiok idatzi dituztenak ere. Ez ditut banan-banan aipatuko, luze joko lukeelako eta ondorengo orriotan ikus ditzakezuelako haien izenak. Dena dela, jasota gera bedi haien guztien eskuzabaltasunaren eta lan finaren aitortza eta nire esker ona.

Den-denak ezin eta izen bi aipatu nahi ditut hala ere: erreportaje grafiko gehienetan bere argazki zuri-beltzezko ederrak egin dituen Zaloa Fuertes, eta orri guztiok maketatu eta diseinatu dituen Ion Sarasola. Musu bana bioi.

Eta zuri, irakurle, gonbidapen bikoitza: *Hegats* honekin hegal eginez gozatzekoa, batetik, eta urte osoan literatura irakurtzen jarraitzekoa, bestetik.

2016

2016-02-02

Curzio Malaparteren *Larrua* eleberria kaleratu da Literatura Unibertsala bilduman, Jose Ramon Vazquezek itzulia, eta aldi berean Virginia Woolf-en *Farorantz* nobelaren argitalpen berritua, Urrezko Bibliotekan, Anton Garikanok euskaratua.

2016-02-09

Arantxa Iturbek irabazi du Cafe Bar Bilbaok antolatzen duen antzerki-testu laburren lehiaketa *Lagunik onena* lanarekin. Ohi dutenez, sarean irakurgai jarri dute antolatzaileek testua.

2016-02-08

David Foster Wallace euskaratu du Danele Sarriugartek Pasazaite argitaletxearentzat, *Sekula gehiago egingo ez dudan gauza ustez dibertigarri bat* kronika plazaratuz.

2016-02-17

Julen Belamunok *Gaueko zaintzailea* eleberria kaleratu du Elkar argitaletxearekin, gizon bakarti, maniatiko eta ordenazale baten errutinazko ibilerak kontatuz.

2016-02-25

Unai Maleski (benetako izenez Unai Abarzuza) bere lehen liburuarekin plazaratu da, *Hau ez da poesia* (Elkar) poema-liburua hain zuzen ere, ironiaz beteriko bilduma, titulutik bertatik hasita. Diseinu eta komunikazio alorretan ibilia da Maleski, eta oso ezaguna da sare sozialetan.

U R T E K O G E

2016-03-22

Unai Villena elgoibartarrak *Hauts haletatik* (Elkar) eleberria kaleratu du. Igartza Sariaren laguntzaz idatzitako lan honek gaixotasun mentala eta drogekiko menpekotasuna sufritzen dituen lagun baten bizitza kontatzen du.

2016-04-18

Muga izeneko antologia elebiduna kaleratu dute Pentsamenduaren Poesia taldeko poetek: Felipe Juaristi, Pello Otxoteko, Aritz Gorrotxategi eta Juan Ramon Makusok. Gallo de Oro argitaletxe bilbotarrak eman du argitara.

2016-04-04

Alde erantzira nabil poema-bilduma kaleratu du Ekhiñe Eizagirre preso politiko zarauztarrak Susa argitaletxean

2016-04-13

Gizajoen katalogoa eleberria kaleratu du Joxean Agirrek Elkar argitaletxearekin, metaliteratura eta sentsualtasuna uztartzen dituen kontakizuna.

2016-04-14

Linbotarrak lanarekin, Xabier Lete poesia-saria irabazi du Asier Serrano idazle eibartarrak, irudi indartsuz osaturiko imajinario aberats eta pertsonal bat lantzen duena.

2016-04-19

Eric Dicharryk *Errudun* poema-liburu berria kaleratu du Maiatz argitaletxearekin, New Yorkeko Harlem eta Brooklyn auzoetan idatzirikoa, Roland Barthes literaturaren ikerlariaren testu batetik abiatutik.

2016-02-29

Bainaren belaunaldia kaleratu du Beñat Sarasolak, euskal literaturako gaiak ikertzera bideraturiko Santi Onaindia beka jasotako lana, *Ustela*, *Pott* eta *Oh!* *Euzkadi* literatur aldizkariak sortu zituzten idazleen mugimendua aztertu duena. Zornotzako udala izan da argitaratzailea.

2016-03-09

Txillardegiren borroka abertzalea saiakera eman du argitara Pako Sudupek Elkar argitaletxearen eskutik, Jose Luis Alvarez Enparantzaren ibilbide eta pentsamendu politikoa aztertuz, kronologikoki batetik, tematikoki bestetik.

2016-03-16

Franz Kafkaren *Metamorfosia* (Anton Garikanok izulia) eta Herman Melvilleren *Bartleby eskribatzailea* (Juan Garziak euskaratua) nobelak plazaratu ditu Erein argitaletxeak, batxilergoko ikasleak gogoan dituen itzulpen-bilduma berri batean.

2016-03-03

Kartzelako kronikak idatzi du Jexuxmari Zalakainek e-pub formatuan, eta Ataramiñe webgunetik deskarga liteke. *Egin* egunkariako administrazio-kontseiluko kide izateagatik kartzelaratu zuten Zalakain; liburu ateratzerako libre zegoen, zigorra osorik beteta.

2016-03-15

Kamaradak eleberria kaleratu du Joxe Iriarte *Bikilak* Txalaparta argitaletxearekin, Euskal Herriko langile-mugimenduko kideentzako omenaldi gisa.

2016-03-17

Txanton Garrote agertokitik jaitzi zen eguna saioa plazaratu du Iñigo Aranbarrik Pamiela etxearen eskutik, XVIII. mendean Azkoitian izandako matxinadaz diharduen saiakera.

2016-03-21

Munduko Poesia Kaierak bildumaren barruan beste hiru poetaren lanak eman ditu euskaraz Susa etxeak: Audre Lorde (Danele Sarriugartek itzulia), Angel Gonzalez (Gerardo Markuleta) eta Paul Celan (Xabier Montoia).

R T A K A R I A K

2016-04-28

Goiatz Labandibar idazle oiartzuarrak *Fotogramak* kaleratu du Elkarren, argazkilaritza eta literatura lotzen dituen lana: izan ere, argazki batetik abiatzen da liburu osatzen duen narrazio bakoitza.

2016-05-16

Oier Guillanek zazpi antzezlan bildu ditu *Mr. Señora eta beste ileorde batzuk* liburuan, Txalaparta argitaletxearen eskutik.

2016-05-26

Iker Sancho Insaustik irabazi du Elkarrek eta AEK-k antolaturiko Jokin Zaitegi itzulpen saria eta, beraz, berak euskaratuko du Svetlana Aleksievitx Nobel saridunaren *Gerrak ez du emakume aurpegia* kronika liburu.

2016-04-20

Kutxaren Irun Hiria lehiaketan sarituriko lanak argitaratu dira Algaida argitaletxearen eskutik: Juan Luis Zabalaren *Txistu eta biok* eleberria, eta Asier Serranoren *Ateosteko itzalak* poema-bilduma.

2016-05-21

Literaturia jardunaldiak ospatu ziren Zarautzen asteburu osoan zehar, hainbat hitzaldi, liburu-aurkezpen eta ekitaldirekin.

2016-05-20

Ohe hotzak eleberria argitaratu du Jon Ariza De Miguelek, Elkar argitaletxearen eskutik. Egilearen lehen obra honetan, adiskidetasunaz, maitasunaz eta bakardadeaz egiten da gogoeta, besteak beste.

2016-06-09

Franz Kafkaren *Metamorfosia*-k 100 urte betetzen dituela-eta, liburu horren irakurketa jarraitua antolatu du Bilbo Zaharra euskaltegiak, Arriaga antzokian, Anton Garikanok egindako itzulpen berriarekin.

2016-06-28

Juan Gorostidiren *Zazpigarren heriotza* lekukotasun eta oroitzapen liburua kaleratu du Ereinek. ETaren jardueraren amaierarekin abiatutik, 1974 eta 1982 urteen arteko aldia jorratzen du gehienbat, gaur egungo auzientzat ere balio duen gogoetan.

2016-05-30

Pello Lizarraldekin nobela berria plazaratu du: *Elur bustia* (Erein). Ohi duen moduan, ekintzatik eta argumentutik ihes egiten duen eleberri laburra, zentzumen guztien oihartzunak dakartzana.

2016-06-27

Don DeLillo idazle estatubatuarra estreinakoz irakur liteke euskaraz, *Zero K.* haren azken eleberria itzuli baitu Aritz Gorrotxategik Meetok argitaletxearen eskutik.

2016-05-30

Peru Magdalenak *Argia* poema-bilduma kaleratu du Elkar argitaletxearen eskutik. Bizitzaren gorazarre bat, edertasunaren bilaketa, haurtzaroaren oroipena eta maitasunaren poza kantatzen dituen.

2016-06-21

Amañur B. Blasco ikasle saratarrak bere lehen liburua kaleratu du: *Egungentia* poema-bilduma, eguneko une bakoitza sentipen batekin lotzen duten poema laburrez osatua. Maiatzek eman du argitara.

U R T E K O G E

2016-09-15

Ekaitz Goienetxea bermeotarrak irabazi du idazle gazteentzako Igartza Saria, *Karramarroa trostan* eleberri proiektuarekin. 80ko hamarkadako giroa (besteak beste heroina) eta gaur egungo istorio bat uztartuko ditu bertan, Bizkaiko kostan giroturik.

2016-09-09

Koldo Mitxelenaen bizitzan oinarritutako album ilustratua kaleratu du Errenteriako Udalak, *Koldo* izenburuz. Joxemari Carrerek egin du testua eta Idoia Beratarbidek ilustrazioak.

2016-09-02

Naomi Woodek idatzi, Garazi Goiak euskaratu eta Txalapartak argitaraturiko *Mrs. Hemingway* eleberria aurkeztu da Donostian, egilea bertan dela. Ernest Hemingway idazle estatubatuarren lau emazteen bizipenak biltzen ditu nobelak.

2016-09-16

Bere lehen liburua kaleratu zuenetik 25 urte betetzen direnean, *Trilogia hiperlaburra* ipuin motxen bilduma argitaratu du Karlos Linazasorok Elkar argitaletxearen eskutik.

2016-09-27

Krisi ekonomikoa eta bestelako gai gordin eta sozialak lantzen dituen ipuin bilduma batekin irabazi du Aritz Gorrotxategik Kutxak antolaturiko Donostia Hiria Literatur Saria ipuin alorrean. Urtea amaitzerako espero da argitalpena.

2016-09-28

“Zikoinen hegaldia” errezitaldi musikatua estreinatuko du Patxi Zubizarretak, Pello Ramirez biolontxelo-jotzailearen laguntzaz, *Laranja bat zaborretan* (Elkar) eleberrian oinarrituta. Baionan izango du estreinaldia, eta emanaldi gehiago dauzkate aurreikusita.

2016-06-30

Joxe Austin Arrietak *Estalien gradora* poema-liburua plazaratu du Txalaparta argitaletxearen eskutik, hiru hamarkadako lanaren antologia pertsonala, bi alter egoren arteko elkarriketak harilkatua.

2016-06-28

Edu Zelaieta gasteiztarrek *Ispilu biluziak* poema-bilduma kaleratu du Pamiela etxearekin, aitaren gaixotasun eta heriotzaz diharduen liburua, orain artekoetan narratiboena.

2016-06-30

Isaak Martínezek idatzi eta Liébana Goñik ilustraturiko *Zerua gris dago* album ilustratuak irabazi du Nafarroako hainbat udalek antolaturiko 2016ko Etxepare saria. Ohiko moduan, Pamiela etxeak argitaratuko du lan saritua.

2016-07-21

Parlantzua bloga sortu dute hainbat idazleren artean: Idurre Alonso, Iñigo Areatx, Koldo Izagirre, Iratxe Retolaza eta Bea Zabalondo, hizkuntza bera gaitzat harturik. Eric Dicharry poeta lapurtarrak, berriz, So izeneko bloga abiatu du, arte eta literatura kontuez aritzeko.

2016-07-06

Gregoio Muro gidoilariak komikigintza suspertzeko sorturiko Harriet argitaletxeak bi lan berri plazaratu ditu, itzulirik: *Txinara bidaia* eta *Indiara bidaia*. Bietan ere Beká da gidoigile eta Marko marrazkilaria.

R T A K A R I A K

2016-10-03

Urrezko Biblioteka bildumako liburu berri bi kaleratu ditu Elkar argitaletxeak: Giorgio Bassaniren *Finzi-Continitarren lorategia*, Koldo Bigurik itzulua, eta Laurence Sterneren *Bidaia sentimental Frantzia eta Italian zehar*, Josu Barambonesek euskaratua.

2016-10-05

Beste Hitzak-Other Words literatur programako epaimahaiak Yoseba Peña idazlea aukeratu du ekimenaren bigarren sorkuntza-egonaldia egiteko. Irlandan egingo du literatur egonaldia, 2016ko urritik abendura.

2016-10-06

Xabier Mendiguren Elizegiren *Alsina* eleberria kaleratu du Elkar argitaletxeak, Amerika eta Euskal Herriaren arteko joan-etorri bat, 40 urteko aldeaz.

2016-10-06

Lisipe liburu-bilduma feminista sortu da, Jule Goikoetxearen ardurapean eta Susa argitaletxearen babesaz. Lehen alea, *Borroka armatua eta kartzelak* saiakera, Zuriñe Rodríguezek eta Oihana Etxebarrietak idatzi dute.

2016-09-28

Genero beltzeko bi nobela aurkeztu ditu Elkar argitaletxeak: Alberto Ladron Arana veteranoaren *Gezurren basoa* (Leire Asiain foruzainaren kasu berri bat), eta Ander Odriozola hasiberriaren *Freeport* (Ondarroako portuan girotua).

2016-10-08

Feriatzaileak (Susa) publikatu du Patxi Larrionek, botere-harremanei buruzko nobela, fikziozko bere lehen lana. Lapurrea kontuak dira argumentuan nagusi, Patton film amerikarraren filmaketan girotuta, Nafarroan frankismo garaian.

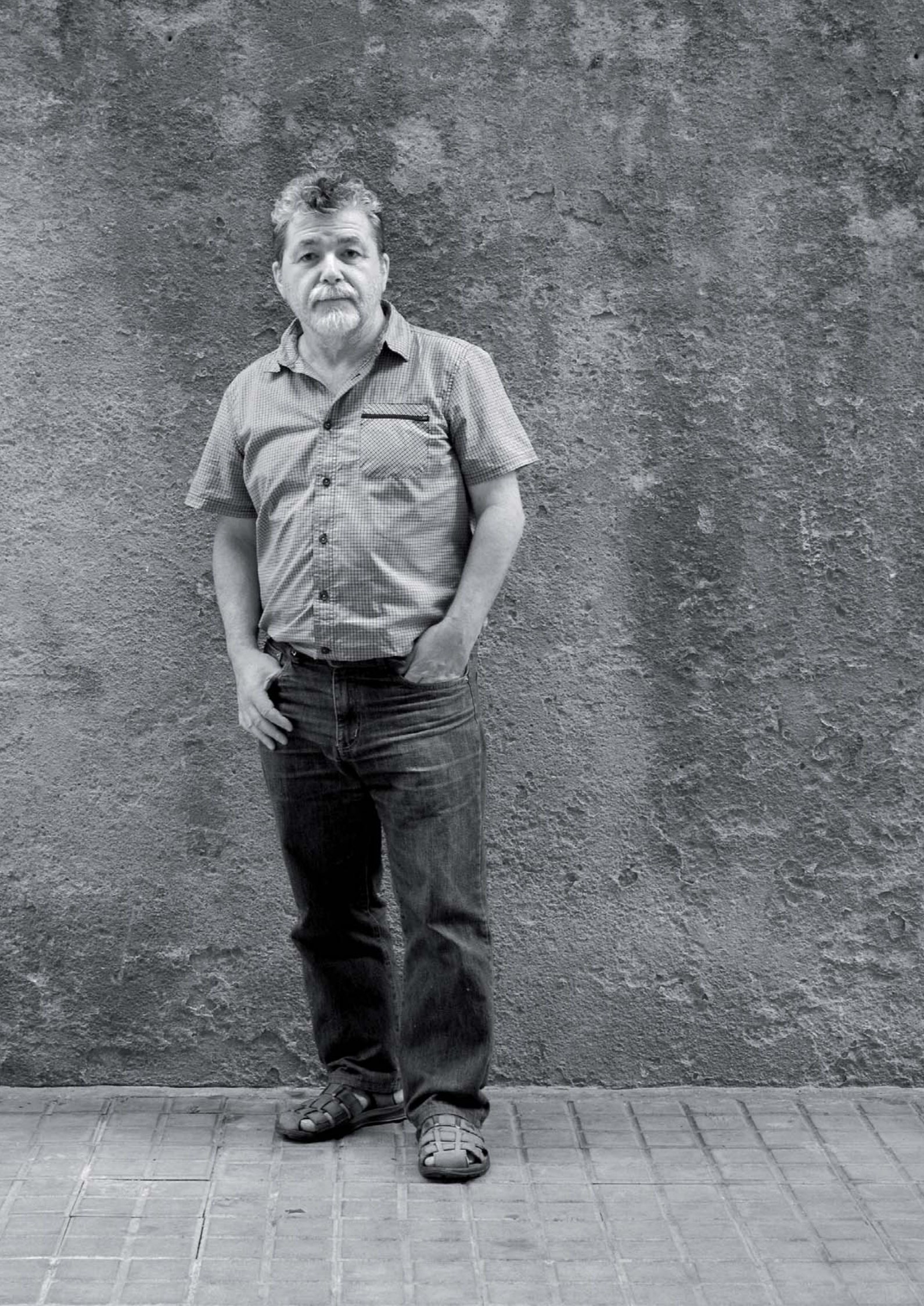
2017

KOLDO IZAGIRRE

Francoren zale ez zirenek
bizi izan zituzten une berezi
batzuk hautatu ditut

Testua: Xabier Mendiguren Elizagi / Argazkiak: Zalao Fuertes

Hamaika urte igaro direnean *Sua nahi, Mr. Churchill?* (Susa, 2005) kaleratu zuenetik, Koldo Izagirrek (Pasaia, 1953) ipuin bilduma berri bat dakarkigu: *Franco hil zuten egunak* (Susa, 2016). Harako hartan gerra eta gerraostea baldin baziren istorioen markoa eta gaia, honakoan Francok eta haren azken garaiak hartzen dute protagonismoa. Idazkera malgu bezain zorrotzez ari da, prosaismotik zein apaingarrietatik ihesi.

1975 ingurura itzuli zara, *Egarri egunak portualdean*-en bezala. Pentsatutako hautu bat izan da ala horra joan zaizu gogo?

Hain zuzen, *Egarri egunak portualdean* ipuin luze samar bat da jatorriz. Franco hil osteko urteetan girotutako bilduma bat egin nahi nuen. Gorka Arrese editoreari erakutsi nion eta garatzea aholkatu zidan, gaiek eta pertsonaiek narrazio luzeago bat eskatzen zutelako. Asmo hartara itzuli nintzen berriz, diozun bezala, duela hilabete batzuk. Hasi nintzen hiru bat ideia ipuin bihurtzen eta Francoren presentzia nagusitu zitzaidan, tramoia politikoa mugitzen zuen indar ezkutua zen. Eta, nola edo hala, Francok probokatutako ipuinez osatu dut *Franco hil zuten egunak*.

Ez al duzu beldurrik baten batek oroiminak jota zabiltzala esan-goe ote dizun?

Nire azken narrazio lana, *Lorea Gernika*, gaur egungo gizartearen dago kokatua, eta azkenurrekoak ere, *Parisen bizi naiz*, egungo paisaia erakusten du. Baina tira, herri ugaritan ari dira gorpu-putzuak arakatzen gerra garaian asesinatutako jendearen bila, eta horretaz ere badaukagu gerrako kontuak bakean uztea hobe dela esaten dutenak. Dena dela, ez zait asko inporta zer esan lezaketen nitaz, ze, azken finean, idazle gehienok baikaude jota, liburuak idazten booktrailerrak egin beharrean. Baina liburuaz esan lezaketena bai, interesatzen zait.

Ez zara laketu portuko estetizismoan, baina geografia hori behin baino gehiagotan ageri da, ezta?

Esan dizut nolako garrantzia duen Francok ipuinotan. Franco urtero etortzen zen abuztua pasatzera Donostiara. Ni Donostiako mugan bizi nintzen, eta ezagutu nituen Franco etorri baino egun batzuk lehenago kartzelara eramaten zituztenak, eskolako lagunen gurasoak ziren batzuk. Franco Azor yatean etortzen zen. Yate horren eskoltak Pasaiaiko portuan atrakatzen zuen, Hernan Cortes kanoiointzia izaten zen gehienetan. Nire etxeko leihotik marinelen mugimendu guztiak

ikusten nituen luzabistarak behar izan gabe. Francok ehizatutako kaxaloteak ere gure portura ekartzen zituzten, Meipi enpresako moilan laurdenkatzeko... Agian, geografiak eman dit Francoren erreferentzia.

Frankismoak markatutako belaunaldiak asko dira gurean. Hasi gerra egin zuen hartatik, frankismoari jazarri zitzaizkioneekin segi, eta haren azken hondarretan jaiotakoengan ere utzi du arrastoa. Zer berezitasun du zure belaunaldiak, gaztaroa azken frankismoan bizi eta trantsizio deituriko hori neurri batean protagonizatu zuenak?

Gure belaunaldiak iraultza bat gauzatuko zuela uste zuen. Baina desginda zeudela uste genituen indarrak, gerraurreko nazionalistak eta sozialistak, nagusi azaldu ziren erreformari esker. Eta iraultzaile asko politikari bihurtu zen. Horrek markatu egin gintuen. Agian horregatik hobesten dugu lan estraparlamentarioa porrot hura burutik kentzeko gai izan ez garenok.

Iraultzaile izatetik kontrako iritzia defendatzera igaro den jende-klase hori Europa osoan ezagutu da 68ko Parisez geroztik, baina gurean agian nabarmenago. Horrek ere emango luke idazteko, ezta?

Gurean nabarmenago Parisekoan baino bi arrazoiengatik: bata, halako diktaduraren ostean askatasun enbata bat espero genuelako, ETak zekarren prestigioak eta mugitzeko ahalmenak probokatua; bestea, antzeko prozesu batean gaudelako egunotan, hauteskunde aliantzetan eta luzerako estrategia garbirik gabeko politikan. Niri behintzat ezaguna bezala egiten zait eguneratze hau. Literatura egiteko ematen du, bai, eta lengoaia bera izan liteke protagonista gainera. Politikoen testuek eta esanek ez dute arriskurik hartzen, agentzia publizitarioek edo kom-adituek eginak dirudite. Domestikatuak dira gehienak.

Intxortan ibilitako gurasoekiko talka behin baino gehiagotan ageri da ipuinotan (oraingo gazte eroak, eta abar).

Normala da: errepublika bizi, gerra egin eta diktadura luze baten miserian higatu ziren gurasoen seme-alabak gara. Bazegoen kontzientzia politiko bat etxean, baina ateismoa eta sozialismoa bezalako kontuak ez ziren gurasoen mundukoak. Inguru hori bizi izan dut nik. Ez nintzen ni izan, lehen batxilerra egiten ari ginela, hamahiru-hamalau bat urteko ginela, zuzendariari “Ni ez naiz espainola” esan ziona. Errekreoan, haren inguruan bildu ginen klasearen erdia. Politika babarrunen plateran zetorren mahaira.

Erresistentzian dabilen jendea behin baino gehiagotan ageri da zure istorioetan, baina epika eta heroismotik ihesi ibili zarela esango nuke.

Ipuinak idatzi nahi izan ditut, eta protagonisten istorio pertsonalak dira gehienak. Adibidez, ipuinetako bat Joseba Elosegik bere burua Francoren aurrean sutan bota zuen egunaren inguruan gertatzen da. Baina protagonista ez da Joseba Elozegi, ezta Joseba Elosegiren hurbileko inor ere. Beste suizida bat da protagonista. Eta hil egiten da. Liburuaren tituluak dioen bezala, *Franco hil zuten egunak*, Francoren zale ez zirenek bizi izan zituzten une berezi batzuk hautatu ditut istorioak kontatzeko.

Fauna zabalagoa ere bada bertan: kolaboak, epelak, oportunistak...

Eskrupulurik gabeko jendea noiznahi eta nonahi ageri da. Eta diktadura batek ustelkeria sopsatzen du. Ez da hain erraza injustiziarri buru egitea.

Errepresioak, berriz, hainbat aurpegi erakusten ditu: poliziak, sekretak, irakasleak, militarrak...

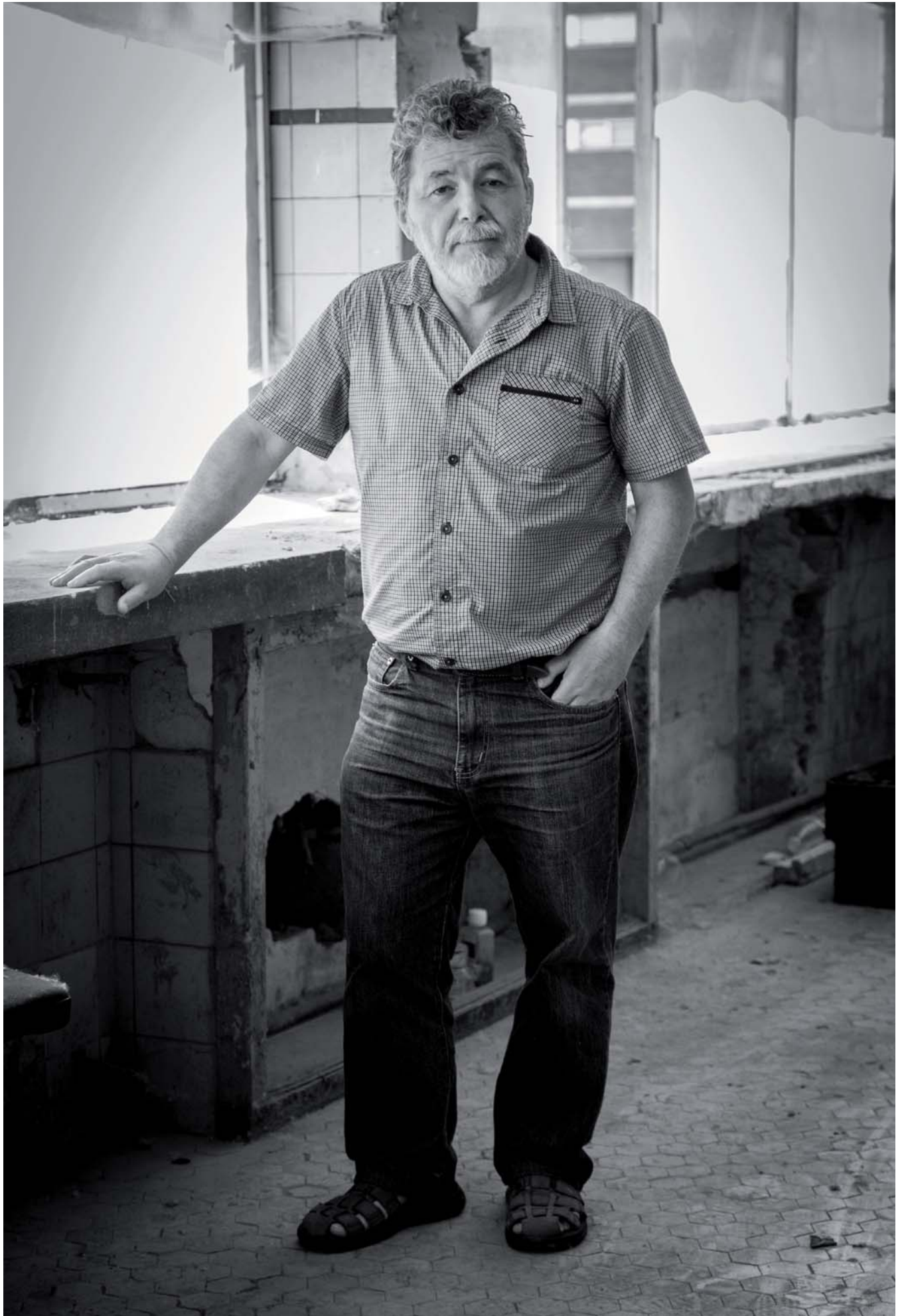
Errepresioak bizitzaren arlo guztiak hartzen zituen. Franco hil baino

urte bat lehenago edo hasi zen destapea esan izan zaiona Espainiako zineman: emakumeak beira trasluzidoen atzean duxatzen ikustea, eskoteak, izterrak... Franco hil zen egunean *Malizia* izeneko pelikula bat ari ziren botatzen Savoy zineman, Donostian. Laura Antonelli zen protagonista, italiarrek B mailan erakusten zituzten nabarmen haletako bat. Hauxe zioen publizitateak: “Orain ikusi ahal izango duzu muga pasatzen ibili behar izan gabe”. Muga hitzak ederki adierazten du hor zer zen errepresioa.

“Gure belaunaldiak iraultza bat gauzatuko zuela uste zuen”.

Pertsonaia bat ipuin batean baino gehiagotan azaltzea gutxitan egiten den gauza da, baina hemen badugu bat: Patxi Arizkun atezain euskaldun-galegoa. Zergatirik bai?

Gezurra dirudi eta, beraz, kontatu egingo dizut. Gertatu erreal batean oinarrituta sortu nuen pertsonaia. Eta oso gerora ezagun batek kontatu zidan bere pasadizo bat, nik sortua neukanari erdiz erdi zetorkiona. Haren abentura bat kontatzen ari balitz bezala nengoen entzuten. Horretatik sortu zen pertsonaia hura berriz azaltzea. Hari mehe bat osatzen du, nerabe-gazte-heldu, garrantzi maila desberdinetan.

KOLDO IZAGIRRE

Galiziaren presentzia txikitako Trintxerperen oroitzapenetik harago doala esan liteke.

Galizian bertan gertatzen da liburuko ipuin luzeenetako bat. Pasaiaik lau barruti ditu, laurak putzuaren inguruan. Trintxerpe izan da beti zokoratuena eta biziena aldi berean. Galegoa izan da Trintxerperen ikurra, Galiziarekiko harreman zuzena. Jende langilea, xumea eta gogorra. Anarkisten habia errepublika garaian. Asko eman dio Trintxerpek Pasaiairi maila ekonomikoan, maila linguistikoan, maila politikoan... Eta baita maila sinbolikoan ere.

“Askotan irudi batek probokatzen nau idaztera, eta irudi hartara iristeko hasten naiz idazten”.

Kirola behin baino gehiagotan agertzen da: futbola ez ezik, boxeoa ere bai. Garai hartako kultura popularraren elementu inportantea delako? Bizitzaren metafora bere handitasun eta miseriekin...?

Boxin klubak indarra zeukan nire gaztetan Trintxerpen. Eta Urtainen fenomeno bizi izan genuen sei-zazpi bat urtez. Maiz azaltzen zen arrain esportatzaileen tabernan... Futbolari dagokionez, bertako futbolariak geneuzkan bertako taldean. Herritasuna egiten zuten. Frontoian entrenatzen ziren, komun publikoetako dutexetan dutexatzen

ziren... Eta, hala ere, hirugarren mailara igotzeko sailkatu ziren. Ez zeukaten dirurik hirugarren mailan jokatzeko ekartzen zuen gasturako, eta galtzea adostu zuten igoerako eliminatoria Tuterako taldearekin. Bazkari baten truke izan zen. Ez dakit metaforak diren, baina herri xehearen historia txikia bai. Aurten 75 urte beteko ditu klubak Pasaian, eta hirugarren mailan dabil azken urteotan, aurrekonturik merkeenarekin. Baina ez dauka zelai propiorik. Horra metafora bat!

Ahots ezberdinak konbinatzen eta nahasten dira ipuin berean, gertaeren kronologia eta kontaeraren ordena ez dira beti bat, hari eta garai diferenteak uztartzen dituzu maiz... Ipuinaren arkitekturari dagozkion kontuok, istorioarekin batera pentsatzen dituzu, ala idatzi ahala joaten zara erabakitzen?

Gehienak idatzi ahala datozkidan soluzioak dira. Gertatzen zait, hala berean, egitura bat pentsatua eduki eta beste bat sortzea idatzian, situazio berri bat edo ezusteko pertsonaia bat azaldu zaidalako. Askotan irudi batek probokatzen nau idaztera, eta irudi hartara iristeko hasten naiz idazten. Balea bat airean garabi flotanteak jasoa, adibidez. Horrela sortzen da ipuina, irudi baten inguruan, zeta-harra biltzen duen haria bezala.

Badira estilo-ariketa modukoak ere: idazkera judizialaren parodia, kronista zeltiberikoen prosa hanpatuarena...

Narratzaile desberdinak erabiltzeko modua da. Ondorioz, baita estiloa hausteko aitzakia ere.

Idazten ari zarela sufritu egiten duzu, zure lagun Ramon Saizarbitoriak bezala? Badago gozamen bat ere?

Idazten baino, idatzi aurretik sufritzen dut gehiago, ideia buruan joka ari zaidanean. Idazteak aurkikuntzen plazera dakarkit, ez naizelako aldeztu aurretik dena antolatzen dutenetakoa. Gero pulitza dator, eta horretan sufritu egiten dut, zeinen gaizki idazten dudana ikusita.

24 bat urte, Caracasen,
Antonio Pérez Esclarín
idazleak egina.

JOAN MARI IRIGOIEN

LIBURUAK ETA LILURAK

16-17 urte,
Hondarribian egun-pasa.
Zegamako Luis Arrizabalaga
lehengusu txikiak egina.

9 urte,
Altzan gure etxe ondoan,
Potxolo txakurrarekin,
osaba Lazarok egina.

Gabriel García Márquez
Cien años de soledad
Juan Rulfo
Pedro Páramo

Artean ez nuen Hego Amerikako lurra oinkatu, mundu zabala amets zuen 22 bat urteko mutil ameslaria nintzen arren; artean ere ez nuen liburu askorik irakurri —zaletasun hura garatzeko eragozgarri nituen futbol-entrenamenduak (Errealaren bigarren taldean jokatzeko nuen, *Sanse*-n) eta ingeniari-estudioak—, baina liburu hura nire eskutara iritsi —*Cien años de soledad*—, eta, bizpahiru egunetan bukatu bezain laster, argi eta garbi ohartu nintzen, Ameriketara ez ezik, mundu zabaleraren ere jaio nintzela orduantxe.

Eleberriarren hasiera hura —*Muchos años después, frente al pelotón de fusilamiento, el coronel Aureliano Buendía había de recordar aquella tarde remota en que su padre lo llevó a conocer el hielo. Macondo era entonces una aldea de 20 casas de barro y cañabrava construidas a la orilla de un río de aguas diáfanas que se precipitaban por un lecho de piedras pulidas, blancas y enormes como huevos prehistóricos. El mundo era tan reciente, que muchas cosas carecían de nombre, y para mencionarlas había que señalar con el dedo—*, arnasarik gabe utzi ninduen! eta nobelagile aparta hura, hasieran ez ezik, nobela osoan zehar ere —orriz orri eta lerroz lerroz!— bere goi-mailako gaitasunari eusteko gauza zela erakutsi zidana...! Herri hizkerara hurbiltzen den prosa hura, bai, ezin eraginkorragoa, bere maila bateko barrokotasunean...!, Lezama Limak *Paradiso*-n erakusten duen joera muturrekotik urrun, hala ere. Pasadizo haiek, maitagarrien ipuinetatik aterak ziruditenak, baina, aldi berean, errealtateari lotuak zeudenak, han —nobelagileak asmatutako herri hartan: Macondon—, guztia gerta baitzitekeen eta guztia gerta baitaiteke, halaber, bai Aracatacan, bai Kolonbian eta bai Hego Amerikan ere, non errealtate magikoa eguneroko gertagarria den: emakume haurdunak, iguana-buztana duten haurrez erditzen direnak; ehun urtetik gorako pertsonaia arrunt baino arruntagoak; arima herratuen noiznahiko agerraldiak, baita Dracke piratarena ere, nobelaren momentu batean; sanskritoz dakien eta aldian behin Macondora joaten den ijito jendea —Melquíades buru—, beren “miragarritxoak” erakusgai: izotza, imana e.a., e.a.: herri baten genesia eta apokalipsia, hitz bitan.

Baietz, irakurle: guztia gerta daitekeela, Hego Amerikan ez ezik, mundu osoan ere!: ez al zen, bada, gizon ustez arrunt bat besterik ez zèn hura ere inbentu eta munstro bihurtu, Gregor Samsaren eskutik, eta Kafkarenetik, azken batean?

Gero, García Márquezen eleberria irakurri nuenetik urtebetera-edo —kasualitatea ote zegoen tartean, edo kausalitatea?—, hegazkin-txartela erosi, eta Venezuelara joan nintzen. Ez apeta hutsez. Kontua da, bitarte hartan, jesuita harrigarri bat ezagutzeko aukera izan nuela —Joxe Mari Kortak—, Altzako gazte-elkarte batera etorri, bertan hitzaldi bat eman, eta zera esan ziguna, funtsean: bada, berak —Joxe Mari Kortak, alegia— bazuela indioen lurretan lantzeko moduko proiektu bat, eta laguntza bila zebilela... Joxe Mari hitzaldia bukatu zuenean, berriz, ni harengana joan; hizketan hasi... eta, nola nik orduantxe bukatua bainuen ingeniari-estudioa, istantean jarri ginen ados: *konforme, Joxe Mari: joango naiz!* Zorionez —ingeniaritza bukatua nuen arren, ez naiz sekula seguru sentitu ingeniari gisa, eskola emateko orduetan izan ezik—, proiektua itxuragabe atzeratu zen, eta hala, irakaskuntzari emana igaro nuen urte hura, matematika- eta

fisika-irakasle, Caracasko bazter-auzo batean, non jesuitek institutu bat baitzuten.

Hasi nintzen, bada, institutuan eskola ematen... egiten nuen kirola ere noiznahi... irakurri ere halatsu: bai, asko irakurri nuen urte hartan, eta gogotsu... liburu bat bukatu bezain laster beste bati ekiten niola: haien artean, bat nabarmenezkotan, Juan Rulforen *Pedro Páramo* eta *El llano en llamas*. Ai, nola liluratu ninduen *Pedro Páramo*-k! Badakizue nobela Comalan kokatua dagoela, baita benetako protagonistak herritarrak direla ere: jakin ez, hala ere, gure mundutik mintzatzen diren ala bestetik. Nobelaxkari begiratuta, horixe baitirudi, nobelaxka bat, ehun eta koska orri ditu-eta! Haren pisu literarioak, baina —haren egitura xumea eta haren hizkera poetikoa!—, ez du neuririk! Mendi-gailurren artean, badira 8.000 metro baino gehiago dituzten 14; bada, nik, mundu batetik besterako traslazioa egiteko posibilitaterik balego, 14 horien artean sartuko nuke Pedro Páramo. Dudarik gabe.

Gero, jakina, García Márquezen *Cien años de soledad* eta Rulforen *Pedro Páramo* hartu nituen eredutzat nire lehen bi nobelak eraikitze-ko: “*Oilararen promesa*” eta “*Poliedroaren hostoak*”.¹

Eta orain, amaitzeko, anekdota bat, frogatzen bada ere badena ikusteko errerealismo magikoa zeinen gaitz kutsagarria izan daitekeen.

Maracaibon nengoen, aste santuko oporrak baino bizpahiru aste lehenago. Eguerdia zen, eta kalean 40°tik gora bai. Baina, nola oporretan beste lagun batekin Bolívar eta Humboldt mendi-gailurretara joateko asmoa bainuen (bost mila bat metrokoak biak), prestakuntza gogorra egitea erabaki genuen. Egun hartan, baina, lagunak ezin zuen, eta bakarrik ekin behar izan nion entrenamenduari. Nire asmoa honako hau zen: gure etxetik beste lagun baten etxera joatea, autopistaren ertz asfaltatutik, guztira hogeita hamar kilometro pasatxo. Nik banuen motxila bat; nire etxe ondoan, berriz, bazeuden harri txiki batzuk, eta haiekin hasi nintzen motxila betetzen, baina hara: une hartan, bat-batean, Plazido Mujikaren hiztegiak gogoratu, etxera berriz sartu eta hiztegiak sartu nuen motxilan, baita zama harekin handik gutxira neure bidetara ekin ere. Nik ateratzen nuen izerdia egun hartan! Beti ibili arineko gizona izan naizenez (bueno: orain Usain Boltekin zerikusirik ez duen *herrenpodo* prehistoriko bat naiz), halaxe abiatu nintzen hasieratik beretik. Bidean nindoala, beltz batekin topatu, eta honela esan zidan: “*¿Aónde vah, loco?*”. Arrazoi zuen, bistan da, baina gaztea nintzen artean, eta gaztea beti zoro, Isidoro...! Horregatik, beharbada, geroztik, behin baino gehiagotan izan ditut balentria haren inguruko ametsak: haietako batean, don Plazido eta biok *Cien años de soledad*-en espazioan sartu —G.G.M.-ek berak eman zigun sartzeko baimena: nire balentriaren berri jakin ondoren, zer gutxiago bost-sei kilo galdu bainituen neure lastersaio hartan!—, eta hantxe ibili ginen kuxkuxeatzen zer egiten ote zuten buendíata- rrek, iguarandarrek eta enparauek. Halako batean, neska bat ikusi genuen, zerurako bidean, gero eta gorago. “*Begira, Joan Mari: Ama Birjina!*”, esan zidan don Plazidok, harri eta zur, bertan belaunikatzen zela. Nik banekien, ongi jakin ere, hura ez zela Ama Birjina, Remedios la Bella baizik, baina don Plazido belaunikatzen ikusi nuen, berdin egin nuen nik, ez dakit oraindik zergatik...

¹ Egia da, hala ere, garai hartan, hasberri ezjakintzat nuela neure burua, halako moldez, non nire bi nobela haiek gehiago izan baitziren idazten ikasteko lezio praktikoa, baita neure euskara hobetzeko ahalegina ere, beste ezer baino; baina, gero, argialetxe bitara aurkeztu, eta liburuok argitaragarriak zirela esan zidatenean —onarpen hura, egia esan, euskal kulturaren panorama kaxkarraren isla ere izan zitekeen—, ezusteko gazi-gozoa izan nuen: gozoa, zeren gaztea bainintzen, eta hura izan zitekeen idazle gisa plazaratzeko aukera; gazia, ikusten nuelako nire nobela haiek hobeto zeudela kaxoian, denbora hobeto batzuen zain, idazteko artean trebatzen nintzen bitartean: horregatik, aurrerago, bi liburuokin argitalpen berria egiteko parada izan nuenean, ez nuen dudarik izan: bi liburuak berregin nituen... zorionez, biak ere askoz bertsiotxo hobeak baitira, nik uste.

30 urte,
Tirolgo mendietan,
Luis Mari Ralla lagunak egina.

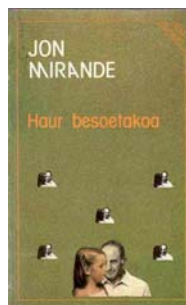
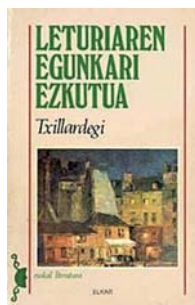
Feodor Dostoievski *Krimena eta zigorra*

Raskolnikoven bizitza kontatzen duen Feodor Dostoievskiren nobelak liluratuta utzi ninduen bere garaian, eta horregatik dakart hona. Raskolnikov Errusia tsaristan zuzenbidea ikasten duen estudiante bat da, diruaren faltan ikasketak utzi behar dituen. Egunerokotasun zorigaiztokoaren bideetan barrena, ordea, atso zahar maileguemaile berekoi bat ezagutzen du egun batean. Raskolnikov, baina, sinetsia dago munduan bi gizaki mota daudela: batzuk, herritar xeheak, arruntak, legeari lotuak, eta besteak, herritar distiratsuak, aukeratuak (Napoleon, adibidez), legetik aske bizi direnak eta legea hauts dezaketenak inongo beldurrik gabe, goi-helburu baten izenean, Nietzschek gerora planteatuko zituen supergizonaren teoretatik hurbil; Raskolnikovek aukeratuetakoa bat dela sinesten du, jakina, eta, gizarteari on egingo diolakoan, atso zaharra akabatzen du, errudun usterik gabe, ustez, harik eta kontzientziaren ahotsa salatzen hasten zaion arte: kriminala haiz, kriminal hutsa haiz... Gero, baina, Sonia ezagutzen du, prostituta bat, eta maitasuna ezagutzen du, eta maitasunak bere burua eta bere krimena salatzea eramango du, moralaren ikuspegitiko birjaiotze erabateko batean.

Honaino, labur, nobelaren sinopsia. Bestea, baina —kontaera— askoz garrantzitsuagoa da, kontatzeko erak bihurtzen baitu nobela hau, nire ustez, maisu-lan. Egia da, hala ere, Dostoievski idazle korapilotsu gerta dakiokela edonori, haren nobelek bai baitute zailtasun hori: orri batzuk irakurri bitartean irakurlea nora ezean bezala sentitzen dela, egileak hariak eta hariak luzatzen baititu hara eta hona, pertsonaien psikologiari lotuak sarri askotan, baina egia da, halaber, egileak luzatutako hariak harrapatu egiten zaituztela halako batean... handik aurrera, ezin liburua alde batera utzi: joan badoazen hariak eta etorri badatozenak, hari meheagoak eta lodiagoak, korapilo batera biltzen direnak edo korapilo batetik desbiltzen, hain gara konplexuak barrutik, lehen begirada axalekoan bestela pentsa dezakegun arren.

Bukatzeko, zera esan behar, gutxi bezala erakutsi didala errusiar maisuak zer-nolakoak garen barrutik, hain era sinesgarrian: bera izan dut psikologiako irakasle paregabe, eta berak erakutsi eta irakatsi dit pertsona ez dela inondik ere izaki plano bat, baizik eta planoz plano eraikitako beste zerbait, halako eran, non bolumena eta izaera poliedrikoa baititu ezaugarri nagusi.

Uste dut ez dagoela nobela hau euskaratua: motibo bat gehiago nobelaren alde propaganda egiteko, ea norbait euskaratzera animatzen den.

Txillardegia *Leturiaren egunkari ezkutua* Jon Mirande *Haur besoetakoa*

Venezuelan eman nituèn bi urteetan, asko irakurri nuen: asko, asko eta asko, alegia... Latino-Amerikako egileen literatur lanak bereziki: García Márquez, Scorza, Cortázar, Sábato, Borges, Lezama Lima, Donoso, Jorge Icaza, Rulfo, Juan José Arreola, Carlos Fuentes, Roa Bastos, Miguel Ángel Asturias, César Vallejo, Vargas Llosa, José Mª Arguedas, Onetti, Rómulo Gallegos, Uslar Pietri... Jorge Amado, Guimarães Rosa.... Handik Euskal Herrira itzuli nintzenez, berriz, bertan gelditzeko asmotan, euskara ongi ikasteko obligazioa jarri nion neure buruari. Bai bainekien, horrezkero, zer izan nahi nuen: euskal kulturaren eta euskararen aldeko apustuak bere egingo zituen *euskal* idazlea (dudarik izan ez dadin, diot). Ordukoak dira, hain zuzen, nire historia pertsonalean, bere garrantzia izango zuten irakurketak —zehatzak bezain azpimarratzeko josiak—, hala nola Resurrección Mª Azkueren *Euskal Herriaren jakintza*-ren lau tomoena, ezin hobeto etorri zitzaidana *Babilonia*-ren hainbat zati girotzeko; ordukoa da, halaber, Axular handiaren *Gero*-ren irakurketa ezin xeheagoa, aurrerago *Lur bat haratago*-ri ekiteko ezin funtsezkoagoa gertatuko zitzaidana. Nire ahalegin burutsu bezain burugabe hartan,

gehiegikeriak ere hartu ninduen behin edo behin, Kintanaren *Euskal Hiztegi Modernoa* buruz ikastera ere iritsi ez nintzen, bada: atera kontuak...! Ordukoa da, azkenik —euskal intelligentsiaren aburuz, poesiaren bidea ongi bideratua zegoela-eta (izen handiko poetak ziren gero Lizardi, Lauaxeta, Orixe, e.a.), euskal prosaren aldeko apustuari eman behar genion lehentasuna idazleok—; ordukoa da, azkenik —nioen— punta-puntako bi euskal idazlek idatzi zituztèn bi eleberri ezagunen irakurketa: Txillardegirena zen bata: *Leturiaren egunkari ezkutua*, eta Miranderena bestea: *Haur besoetakoa*... ezin hobeto etorri zitzaizkidanak jada hartu nuen bidean sinesteko... biak ala biak ezin duinagoak iruditu baitzitzaizkidan. Ez nuela, alegia, aitzakiarik, jada hartua nuen bidean atzera egiteko!, ordu asko sartuz gero, eskura izan bainezakeen euskararen jabetzaren giltza; ordu asko sartuz gero, lor nezakeen, agian, bai Txillardegik eta bai Mirandek ere beren idazkietan lortu zuten kalitatea. Ez nuen jada aitzakiarik, ez, eta aurrera egin behar nuen: aurrera eta aurrera, kosta ahala kosta...!

Hermann Broch *Virgilioren heriotza*

Nobela hau, aurrekoekin konparatuta, oso bestelakoa da: nobela zaila da, iluna, niri ere irakurtzea kostatu zitzaidana.

Esan beharra dut, izan ere, ildo ia bertsuan ibili zirela garaiko hainbat idazle distiratsu, errealtatea den bezalakoa agertzen saiatu zirenak, idazkerari berari ere beste jite bat emanez... bakoitza, baina, bere eran: James Joycek, bere *Ulyses*-ean, bakarriketari ekingo dio; Kafkak bere mundu partikularra eraikiko du, pertsonaiak atmosfera itogarrietan kokatzen dituela, halako eran, non esan ere esan baitaiteke atmosfera itogarri horiek direla haren nobeletako protagonista nagusi; Robert w Musilek, bere *Nolakotasunik gabeko gizona* paregabea, jakituria handiz islatu zuen errealtatea...

Hala, bada, ezin uka idazle haiek guztiek sekulako ahalegina egin zutela: bada, haiek baino urrunago iritsi zen Hermann Broch...

Beste nobela guztiei buruzko iruzkinetan neure baitatik aritu naiz, benetakotasun handiz, baina utzidazue nobela honetan *Google*-ra jotzen; zin degizuet, hala ere, irakurtzen ditudanetatik, oraindik ere zerbait esaten didaten kontuak aukeratuko ditudala.

Eleberria sinfonia baten itxurapean azaltzen da, lau zatitan, eta laurak ere filosofo presokratikoen funtsezko lau elementuak hartzen dituzte izenburutzat: "Ura edo Etorrera", "Sua edo Jaitsiera", "Lurra edo Itxaronaldia", "Airea edo Itzulera".

Hermann Broch bera hala mintzatzen da bere obraren estiloaren ezaugarriez: 1) Kontakizunaren une bakoitzean, aintzakotzat hartuko ditut arimaren kontraesanak, baina haietatik bakar bati emango diot lehentasuna; 2) Motibo guztiak (logiko-musikalak) mugimenduan mantentzen saiatuko naiz; 3) Gertatzen den guztiaren aldeberektasuna atzematen saiatuko naiz.

Era horretan, hirugarren ezaugarriaren ondorioz, adibidez, idazleak muturreko konplexutasun sintaktiko bati egin beharko dio aurre nobelan zehar. Tarte zabalak —hiruzpalau orritakoak, tarteka— ireki beharko ditu, zeinetan laburbilduko dituen, kiribil formen arabera, gertakizunaren aurreko motibazioak, baita, aldi berean, ondoko gorabeherari antzeman ere, Virgilioren oroimen-ikusmenen sintesia eginez, bide batez. Esaldiak, era horretan, hizkera abstraktu batera lerratzen dira, eta hizkera honek, komunikazio ahalmena eragozteaz gain, egitura sintaktiko soiletarako bidean jarriko du idazlea... ekuazio matematiko edo musika nota baten biluztasunerako bidean, bestela esanda... jakintza adar haietan ere aditua baitzen Hermann Broch.

Egitura haietan, hala eta guztiz ere, bai irudiek eta bai, halaber, hitz soilek sentipen-erliebe nabarmena hartzen dute, desagertzen ez dena... ezta kontzeptu bat azpizatitu eta, jarraian sortzen den behin-behineko espazioan, zentzu logikoa aldatu eta bestelakotzen denean ere. Kritikari askoren iritziz, teknika narratibo honen garapenari esker lortzen du *Virgilioren heriotza*-k **mito** bihurtzea, naturalismoak urte batzuk lehenago lortzerik eta ontzerik izan ez zuen fruitua, hain zuzen.

Orain urte gutxi, Elorrión,
Manuel anaiarekin,
Zalao Fuertesek egina.

20-21 urte, Atotxan,
Sansen jokatzeko nuela,
senitartekoren batek egina.

HEGATS

BILUZTU GABE ZAILA DA ZERBAIT IDAZTEA

JASONE OSORO ETA KARMELE JAIO

Testua: Alaine Agirre / Argazkiak: Zalua Fuertes

Jasone Osorok (Elgoibar, 1971) eta Karmele Jaiok (Gasteiz, 1970) liburu bana kaleratu zuten iaz, biak ere esanguratsuak eta zeresana eman dutenak. *12etan ber-muta* (Elkar 2015) eleberria kaleratu zuen Osorok, Ondarroako Udalaren Zubikarai bekaren bultzadaz, dozena bat urtean helduentzat idatzi barik egon ostean; Jaiok, berriz, *Orain hilak ditugu* (Elkar 2015) plazaratu zuen, narratibazko hainbat lanen ondotik, poesiazko lehena. Biak elkartu ditugu, eta ez zaie zeresana falta.

Biek duzue antzeko adina. Biek ikasi zenuten kazetaritza. Biok dituzue bina ume. Biak idazle. Hala ere, bakoitzak ibilbide desberdina egin du, bizitzan eta literaturan. Kontaiguzue, bakoitzak berea.

J.O.: Ez dut uste gure ibilbidea hain diferentea izan denik. Ni, azken urteetan, literaturatik bizitzen saiatu naiz; eta, zu, berriz, kazetaritzatik. Nik azken urteetan gazte literatura idatzi dut, zuk berriz poesia. Baina funtsean ez dut uste hain diferenteak izan direnik.

K.J.: Ibilbide guztiak dira diferenteak, baina egia da kointzidentziak badaudela. Garai bateko alabak gara. Eta kazetaritza, nik uste, ez bakarrik ogibide moduan, idazteko orduan ere eragina izan duela biongan: soberazko hitzak kentzea, sintesirako ahalmena... Ezaugarri horiek eragin horren ondorioak dira eta nik uste bion lanetan agertzen direla.

J.O.: Egia da kazetaritza diozuna. Nik kazetaritza aukeratu nuen literaturagatik. Esan nahi dut, idaztearekin lotutako zerbait ikasi nahi nuela, eta kazetaritza zen hori. Gero, egia da batak bestea elikatzen duela. Adibidez, kazetaritzan gehien gustatzen zaidana elkarrizketak egitea da. Eta literaturan ere, gehien gustatzen zaidana pertsonen arteko harremanak erakustea da. Halere, kazetari lanetan ibili nintzenean, konturatu nintzen kazetaritza dela errealitatea jaso eta irakurleari berriz ere ematea; eta niri ordea, gustatzen zaidana da errealitatek jaso baina gero sormenarekin nahasita ematea hori irakurleari.

K.J.: Nik uste dut literaturak ere egiten duela kazetaritza esan duzun hori: hau da, errealitatea jaso eta zure galbaetik igaro ondoren ematea. Literaturan ere, aukeratu egiten duzu zeri begiratu, nola-bait pentsatu behar duzu zer den inportantea, non dagoen adierazgarria den elementu hori...

Gizonak izan bazinete, agian ez nuen egingo egin dizuedan galdera. Zuei ez nizuekeen galdetu behar, ala gizonei ere galdetzen hasi behar genuke?

K.J.: Egia da seme-alaben galdera hori guri egiten zaigula, eta horrek adierazten du zaintzak gure bizitzan eragin handiagoa duela. Sintoma gisa esanguratsua da, gizartearen dagoen berdintasun ezarena. Nik ez dut esango kazetariak galdera hori egin behar duen ala ez, baina zaintza mundu pribatua mugatuta egon den zerbait da eta emakumeak guztiz lotuta. Eta horrek eragina du egindako galderan.

J.O.: Guk ere geure artean aipatzen dugu amatasuna, eta gizon batek beharbada ez. Horrek esan nahi du guk barneratua dugula eta agian ondo egongo litzateke gizona koei ere galdetzea. Edonola ere, nik ez ditut txartzat hartzen horrelako galderak, nire bizitza ere nire literaturaren parte delako, egunerokotasun hori

agertzen delako. Traba egiten didana da galdera hori gutxiesteko bidea denean, etiketa bat jartzeko erabiltzen denean. Dena dela, gaia oso subjektiboa da. Adibidez, ni deserosoago sentitzen naiz neure ideologia politikoaz galdetzen baldin badidate amatasunaz galdetuta baino.

Biok hasi zineten ipuin liburu banarekin, Jasone oso gazte eta Karmele ez horrenbeste. Goizegi ala beranduegi hasi ote zineten errezeloa duzue? Atzera egiterik bazenute, zerbait aldatuko zenukete zuen hasiera hartaz? (testuak, adierazpenak, jarrerak...)

J.O.: Nik 26 urte nituen. Ez dakit gaztegia nintzen, baina bai oso umea nintzela oraindik. Gaur egun ikusten ditut beste gazte batzuk, eta ni orduan nintzena baino helduagoak iruditzen zaizkit. Nik orduan asko nuen ikasteko, baina uste dut asko ikasten joan naizela. Aldatzerik banu... berez absurdoa da planteamendua, ezinezkoa delako ezer aldatzea. Hasiera beti da hasiera, eta normala da hanka sartzea, eta ez literaturan bakarrik. Niretzat adin horretan esparru publikora ateratzea handi samar geratu zitzaidan, baina bere alde ona ere izan zuen. Ibilbide bat hasi nuen, eta bidean tokatu zaizun guztiari probetxua atera behar diozu.

K.J.: Ados nago. Dena da bidearen zati. Hau kendu banu, beste hori ere ez zen izango. 2004an atera nuen lehenengo liburua, ipuinez osatua. Lehendik ere banituen ipuinak idatzita, eta sarritan pentsatu izan dut eskerrak ez nituela publikatu. Baina, noski, 2004ko horiek orain irakurriko banitu beharbada berdin pentsatuko nuke.

Zelan erreakzionatzen du idazle baten inguru hurbilenak haren liburua kale-ratu eta gero? Idazleak haien bizitzak erabili dituela pentsatzeko joerarik badago? Zer egin behar luke idazleak horren aurrean?

K.J.: Nik ez dut nabaritu nire inguruan horrelakorik.

J.O.: Niri bai, gertatu zait. Ez horrenbeste inguru hurbilean, baina bai adibidez herrian.

K.J.: Noski, ez da berdin herria eta hiria, Elgoibar eta Gasteiz.

J.O.: Horixe. Eta gertatzen da nire gauzak irakurri baina ezagutzen ez nautenek pentsatzea nire bizitza holakoa edo halakoa dela. Bestalde, gertatu zait jendeak esatea: hau ez erabili zure zutabe batean. (kar kar kar).

Gatozen zuen azken liburuetara. Uste dut biontzat izan dela mugarrria, eta bira bat egiteko aukera. Hala da? Zein zentzutan?

K.J.: Niretzat bidearen beste zati bat izan da liburu hau. Generoa aldatu dut, bai, baina material berberarekin nabilela sentitzen dut.

J.O.: Niretzat ere bilakaera bat izan da. Helduentzat hamabi urte idatzi gabe egon eta gero, bilakaera literario, pertsonal eta emozional bat izan da. Formari garrantzi gehiago eman diot, baina esango nuke edukia, esentzia, Jasone dela. Bai igarri dut, hala ere, kanpotik orain arte baino onarpen handiagoa. Historikoki, esango nuke gehiago estimatu izan nautela irakurleek kritikak ala gremioak baino. Eta liburu honetan egon da aldaketa bat.

Karmele: zure poesia narratiboa eta aski ulergarria da; batzuek poesia zailagoa, apainagoa, kriptikoagoa defendatzen dute. Izan duzu beldurrik horren aurrean?

K.J.: Horren aurrean baino gehiago, generoak berak ematen zidan errespetu gehien hasieran. Lehenengo poemak ateratzen hasi zitzaizkidanean, neure buruari esaten nion: zertan zabilta, hau ez da zeurea. Hor agian bazegoen beldur bat; baina, ikusi nuenean hori egin nahi nuela eta nire ibilbidean berezko pausoa zela, ba aurrera egin nuen. Hortik aurrera, sailkapenak ez dira nire ardura. Ni fidela izan naiz esan nahi nuen horrekin eta, nire ustez, horrek behar zuen esateko moduarekin.

J.O.: Fidelitasuna dela-eta, nire liburuetan uste dut lehena eta azkena (*Tentazioak* eta *12etan bermuta*) direla denetan puruenak, zintzoenak. Bestetan gehiago eduki dut kontuan zerbait demostratu beharra, ez dakit zer. *Tentazioak* idazten izan nintzen bezain libre izatea zor nion neure buruari *12etan bermuta* idazterakoan, pudoreak eta autozentsurak alde batera utzita.

Jasone: eta zuk, izan duzu beldurrik? Adibidez, irakurle batzuk uxatzeko; adibidez, beste batzuen begietan biluzik agertzeko.

J.O.: Ez dut esango ez zaidanik inporta irakurleek zer pentsatuko duten. Hitz ederrek eta kritika txarrek, denek dute eragina nigan. Baina niretzat oso ariketa ona izan da azken liburu hau idaztea; liberatzailea izan da, ez bakarrik besteen beldurretatik, baizik eta neure buruaren aurrean sentitu eta pentsatzen nituen gauzetatik askatzen lagundu didalako.

K.J.: Biluztu gabe zaila da zerbait idaztea. Bi aukera izaten ditu idazleak idazten jartzen denean: bere etxeko egongela erakustea, edo bere ganbara erakustea. Egongela da txukunena eta politena, prest dago bisitarientzat, baina ganbara da interesgarriena irakurlearentzat: ez dakizu zer topatuko duzun, desordenatuta dago dena... Niri etxeko ganbara erakusten duten liburuak gustatzen zaizkit.

Karmele: zure liburuaren gai giltzarrietako bat denboraren igarotzea da. Heldutasun hori, dohain gisa ikusten duzu? Ala ezinbestean onartu behar den makurkeria bat da?

K.J.: Gai hori egon da aurreko nire liburuetan ere, batez ere *Ez naiz ni* ipuin-liburuan. Bizitzaren erdigunean zaudela sentitzetik sortutako zerbait da, nik uste. Txikitan esaten digute dena dela beti berdín,

baina gero ohartzen zara ezetz: dena aldatzen doala etengabe, zeu barne. Eta liburuan kezka hori dago.

Idazterakoan irakurlearengan pentsatzen duzue?

K.J.: Nik beti daukat irakurlea gogoan. Ez irakurle jakin bat, baina bai testu hori irakurtzeko sortua dela. Sortzearen fase batean, lehen botakadan, ez hainbeste. Baina gero bai, lerro bakoitzean.

J.O.: Argitaratuko den liburu bat idazten dudanean, beti daukat buruan irakurlea. Nerabe bat nintzenean idazten nuen diarioa erabat pribatua zen, norbaitek irakurriko zuela pentsatu izan banu ez nuen idatziko ezer, hura nire pribatutasuna zelako. Argitaratzeak, aldiz, berez dakar hartzailearen figura. Hor komunikazio bat egon behar da eta, nola ez, sortzerakoan hori guztia kontuan izaten duzu.

“Betik daukat irakurlea gogoan. Testu hori irakurtzeko sortua dela”.

Gertatu zaizue istorio bat idazten hasi eta aurrez espero ez zenuten bide batetik joatea?

K.J.: Jakina. Idazketa prozesu bat da, eta idazten zaudela prozesu horrek eramaten zaitu batera eta bestera. Gero, irakurtzen duzunean, batzuetan harritu egiten zara bide horrek nora eraman zaituen.

J.O.: Nik ondo funtzionatzen dut ondo sartzen banaiz pertsonaiaren azalean, aktore bat banintz bezala. Diferentzia da, zineman ez bezala, gu inprobisatzaileak gara: geuk sortzen dugula geure gidioa. Pertsonaia bat ondo ezagutzen baldin badut, hor hasi daiteke idazketa automatikoa izaten, eta hor sor liteke idazlearen harritura ere.

Biontzat: batzuek diote honelako literatura “indibidualista” dela, “burgesa”, arazo kolektiboak tratatzen ez dituelako. Zer esango zeniekete hori diotenei?

K.J.: Harremanak nahiko arazo kolektiboa dira, ezta? Ez behintzat indibiduala.

J.O.: Adibidez, Nemirovsky-ren *Dantzaldia* hartzen baduzu, familia baten istorio txiki batetik abiatuta, gizarte oso bat islatzera iristen da. Eta hori da literaturaren magia.

Zuek biok zutabeak idazten dituzue astero eta aspaldidanik. Horrek literaturarako gaiak kendu egiten ditu edo bakoitza bide desberdin batetik doa?

K.J.: Kendu behintzat, ez. Batzuetan elikatu ere egiten du bata bestea. Zutabegintzak behartzen zaitu inguruari adi egotera, eta jarrera hori funtsezkoa da literaturan ere. Gero, badira gai batzuk gehiago ematen dutenak zutabe baterako edo fikzioarako.

J.O.: Ados nago, baina nire kasuan esango nuke urte asko direla. Eta atzera begiratuta konturatzen naiz zenbat aldatu naizen, zenbat aldiz aldatu dudana iritzia, edo errepikatu naizen. Dena dela, idazketa gimnasia moduko bat da, eta zutabeak idazteak laguntzen du bai begirada zorrozten, eta baita eskua lantzen ere.

HAURRAK, HELDUAK ETA LITERATURA

Testua: Peru Magdalena

Gai sakon bezain labainkorra da. Has gaitezen hasieratik, beraz, plater beroak mahaigaineratzen: Zertan ezberdintzen dira haur literatura eta heldu literatura? Literatura mota bereizi bi ote dira? Ala literatura bakarra eta hartzaile posible bi? Hartzailearen arabera moldatzen al du idazleak bere literatura? Ala idazleak literatura sortu eta gero hautatzen du, da, dute zein izango den testu horren hartzailea? Gaiaren hautaketak bilakatzen al du testu bat haurrentzat? Erabilitako hizkuntzak ala estiloak? Zelako hartzaileak dira batzuk eta besteak?

Hainbeste maite dugun horren, literaturaren, oinarritzko dikotomia historiko baten aurrean gaude: haurrak edota helduak. Zu ala ni. Gu.

Erreportaje hau egiteko eskaria heldu zitzaidanean erakarria sentitu nintzen, batetik, eta ezjakintasunean urduri, bestetik. Honakoa zen gaia, gutxi gorabehera: “Haurrentzat eta helduentzat idazten duten idazleek zelan enfokatzen duten lana kasu bakoitzean”. Asko dira, gara, bai haurrentzat eta bai helduentzat bideratutako liburuak kaleratzen ditugunok geurean. Baina, nire kasuan behintzat, ez nuen sekula sakonki hausnartu gaiaz: lan egiteko moldeen ezberdintasunaz, edo ezberdintasun horren atzeko zergatiez; zerk egiten duen liburu bat “haurrentzat” eta zerk “helduentzat”, hasieratik al dauden ondo ezberdinak bi hartzaile posibleak idazlearen ekinbidean...

Don DeLillo-k esaten zuen: “Ez dakit oso ondo zer pentsatzen duan gai batzuez, eseri eta gai horietaz idazten hasi arte”. Emmanuel Carrère-k, bide horretatik: “Nire zalantzetan sakontzeko idazten dut”. Erreportaje honi ere bulkada beretik ekiten diogu, zalantzetan sakontzeko, zer pentsatzen dugun ikertu eta erabakitzeko. Gaia lantzeko, geurean hartzaile-mota biei bideratutako liburuak kaleratzen dituzten zenbait idazleri eskatu diegu laguntza. Ez ditugu hemen guztien biografiak eta bibliografiak jarriko, hortearako ia-ia aldizkari gehigarri bat beharko baikenuke. Geure artean ezagunak direlakoan, hauexek izenak: Uxue Alberdi, Juan Kruz Igerabide, Leire Bilbao, Paddy Rekalde eta Patxi Zubizarreta.

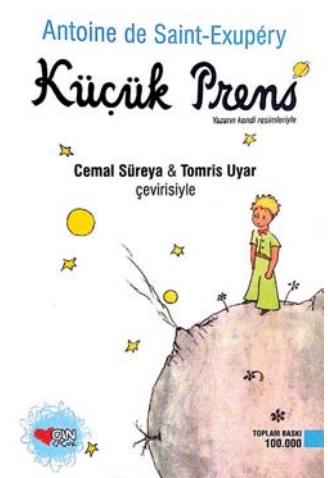
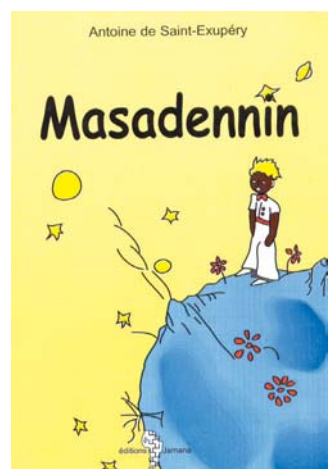
LITERATURA BAT ALA BI?

Saia gaitezen akotatzen, hasieratik, zertaz ari garen. Haur literatura eta helduen literatura: literatura bi ote dira? Ala hartzaileen araberako kontu hutsa da?

Uxue Alberdiren hitzekin hasiko gara: “Iruditzen zait bi literatura bereizi sortzearenak zerikusi handiagoa duela estrategia komertzialarekin hartzaileen euren arteko diferentziekin baino. Nik neuk altxortzat dauzkat haur literatura moduan katalogaturiko hainbat ipuin eta album ilustratu”.

Zer esan dezakegu dela, orduan, haur literatura? Patxi Zubizarretaren hitzetan: “Seguruenik hauxe da irakurri duan definizio egokiena: haurren literatura haurrek ere irakur dezaketena dugu”. Juan Kruz Igerabidek, bestetik, sarritan azken definizio honetan ezkutatzen den gezur bat azaleratu gura izan du, haur literatura helduenaren egokitzapen huts bat dela dioena, hain zuzen ere: “Zenbait adituren arabera, haurrek helduen literaturatik berenganatutako liburuak dira haur literaturaren oinarri, eta diote: ‘Haurrek ere uler dezaketen heldu-literatura da haur literatura’. Uste dut, ordea, bade-la garaia definizio horri buelta emateko: helduek ere (batzuetan) uler dezaketen literatura da haur literatura”.

Ezberdintasuna gehiago egongo da, Paddy Rekaldek dioskun moduan, ida-

zkeran: “Bizitzaren gai nagusiak (amodioa, beldurrak, misterioak, zalantzak, abenturak...) literatura batean zein bestean berdin agertzen dira; beraz, ezberdintasuna izango litzateke trataera, alegia, *zelan hitz egin* heldu bati edo haur-gazte bati”. Hor-tik egiten du, Leire Bilbao ere, ezberdintasuna: “Hartzaileak bai uste dut desberdinak direla. Haur literatura edo helduen literatura idatzi behar dugula erabakitzen dugunean, lexikoa, hiztegia, tonua... erabakitzen ditugu. Eta uste dut hor dagoela ezberdintasuna”. Antzerako bidetik ere, Alberdik: “Bai, kontuan hartzen dut noretzat ari naizen: buruan bereziki haurrak badituz, hizkuntza moldatzen dut haientzat gustagarri izan dadin eta, era berean, saiatzen naiz helduei ere nolabait kilika eragiten, amuak jartzen, ahalik eta irakurle gehien harrapatzeko”.

Azken honek Michael Endek esandakoa dakarkigu gogora: “Usteko irakurle helduak ez dira uste bezain helduak, baldin eta ez badira konturatzen haurrentzat bideratutakoa beraientzat ere badela”.

ETA IDAZTERAKOAN ZER?

Trataera kontu bat baldin bada ezberdintasuna, zelan enfokatzen ote du idazleak idazketa kasu bakoitzean?

Argi dauka Igerabidek: “Nire kasuan, haurrekin jolastuz, haurrei kontatuz hasi nuen haur literatura, eta horrela jarraitzen dut neure baitan. Ez da kontu teknikoa, barne-jarrera bat baizik”. Rekaldek, lehen esandakotik: “Hasieratik erabakita dakart noretzat den testua, istorioa... eta horrek, esan duan bezala, trataera aldatzen du”. Bilbao ere antzera: “Zer kontatu dakizun, normalean tonua, lexikoa, luzera eta hartzailea bera ere berez etortzen dira. Instintiboa dela esango nuke”. “Konpromiso eta exijentzia etiko, estetiko eta estilistiko berberak ditut”, dio Zubizarretak. Igerabidek: “Lan bakoitzak du bere enfoko berezia, helduentzat nahiz haurrentzat izan. Nik behintzat ez ditut bi putzu bereizten”.

Eta zer eragiten ote die batarentzat ala bestearentzat idazteak? Argi du Alberdik: “Haurrentzat idaztean libreago sentitzen naiz, ez ditut begiak gainean sentitzen. Helduentzat ari naizenean halako zerbait sentitzen dut, neurtua izatearen herstura moduko bat... aldi berean presionatzen nauena eta nire onena ematen laguntzen didana. Horrek ez du esan nahi haurrentzat idaztean %100 ahalegintzen ez naizenik, idazten duan guztietan saiatzen naiz niretik dena ematen, baina gezurra nioke gorputzak alderik igartzen ez duela esango banu”. Ez dabil urruti Zubizarreta: “Dibertimendua, oro har, haur literaturan sumatzen dut: laburtasuna, gaien ludikotasuna, marrazkiak... Jeneralean, haur liburu bat katarro baten antzekoa da niretzat; helduentzako nobela bat, oster, umoretsuena izanda ere, gaixotasun larri eta luzea zait, obsesio laggarria kasik”. Idazlanaren arabera gertatzen zaio Igerabideri: “Idazlan bakoitzaren ei-

tearen arabera. *Hamabi galdera pianoari* gazte-liburua idazten sufrikario gehiago izan nuen helduentzako liburuekin baino, adibidez”.

HAURRAK ETA HELDUAK. FANTASIA ETA ERREALITATEA.

Zer ote dio gure idazle bakoitzak erkatze honen inguruan? Bilbao hasi da: “Bata eta bestea banatzeko joera hori daukagu, eta kalte egiten diogu geure buruari. Badirudi haurrak garen bitartean fantasia onartzen eta saritzen zaigula. Gero, salto handi bat dago, eta helduen literaturan erabiltzen den fantasia, esaterako, oso bestelakoa da. Ederra litzateke murru hori desagerraraztea”. Murru gabezia horretaz, Alberdi: “Niri beti gustatu izan zait errealitatea eta fantasia bereizten omen dituen marra horrekin jolastea, bai haurrentzat eta bai helduentzat idatzi izan dudanean. Mundu sinbolikoa, fantastikoa eta, are, surrealista oso neure sentitzen ditut, eta errealitatea deitzen dugun hori ulertzen laguntzen didate. Gainera, uste dut, hain zuzen, esparru hori dela, fantasiarena, helduok eta haurrok errazen bat egiten dugun lekua. Izan ere, beldurrez, munstroez eta itzalez ari garenean nahiko antzekoak gara denok, nahiz eta helduok sofistikatuarena egiten saiatzen garen”. Rekaldek, helduleku beretik: “Biak nahasten ditut literatura bietan, ederra baitzait biak ala biak koktel berean nahastea. Errealitateak munduan jartzen zaitu, eta fantasiak laguntzen dizu errealitate hori ametsen munduarekin lotzen”.

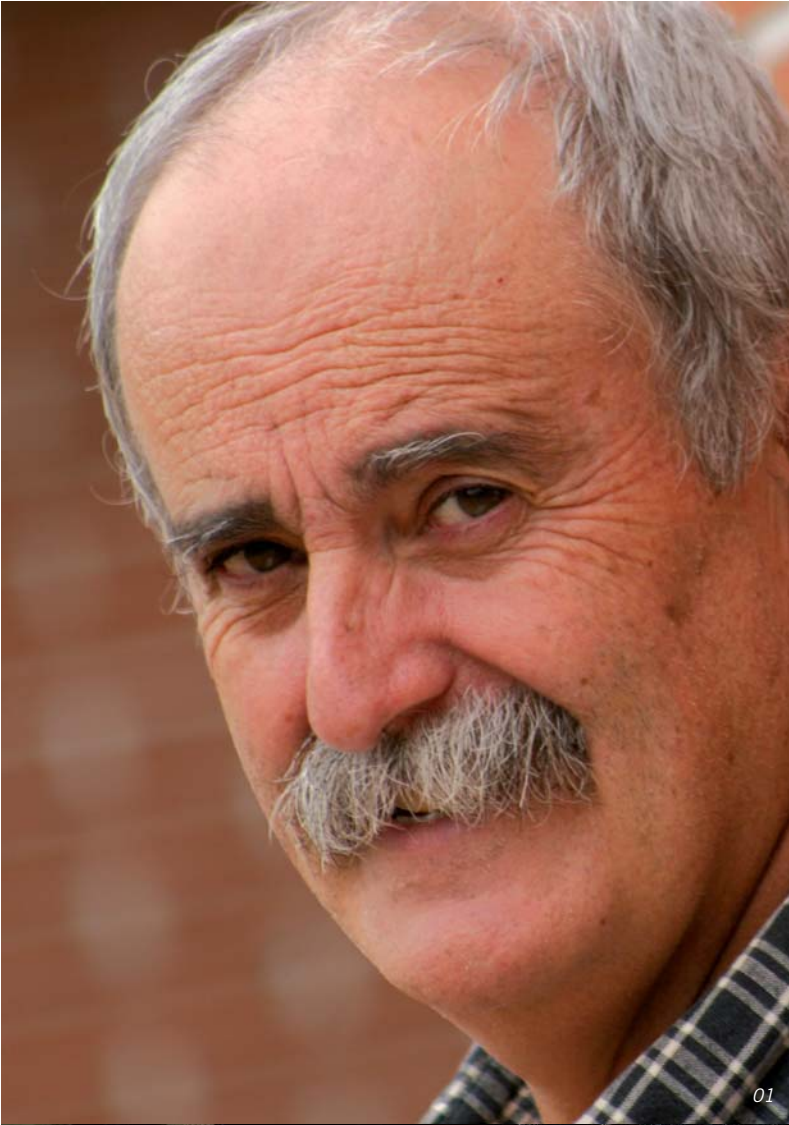
HARRERA

Pentsatzeaz, idazteaz eta kaleratzeaz gain, bada galdetu gura izan diegun beste kontu bat: nolakoa izaten da harrera haurren eta helduen eskutik?

“Haurrek ilusio handiz hartzen zaituzte; osatzen, hezten ari dira, eta hori nabari-nabaria da: literatura bidelagun dute oraindik. Helduengana iristea nekezagoa da. Horregatik da niretzat kilikagarriagoa —eta arriskutsuagoa— gazte eta helduekin egotea, hain zuzen ere elkargune zailxeagoa delako”, Zubizarretak. Bilbao zera dio: “Haurrak, hartzaile moduan, egia esan, gozada bat dira. Disfrutatzen ikusten dituzu, eta disfrutarazi egiten dizute. Oso ondo pasatzen dugu Idazleak Ikastetxeetan programarekin. Helduekin, berriz, zein beste begirekin irakurtzen zaituzten ikusten duzu. Diferentia da plazera”. Kasu bakoitzaren esentziara lerratzen da Igerabide: “Irakurlea maitatzen ikasten ari naiz etengabe, kritikariak barne, batzuek lanak ematen dizkidate baina”.

ETA GAZTE LITERATURA?

Supituan egin du salto gaiak, Bilbaoren ahotik: “Dena dela, haurren eta helduen artean gazte literatura dagoela uste dut, eta hor bai dagoela marra finagoa batera edo bestera salto egiterakoan”. Hortik tiraka, Zubizarretak: “Niri, egia esan, gaur egun idazten zailena gazte literatura iruditzen zait; funtsean, gaur egungo neska-mutilak ez dauke oso urruti gu izan ginen gazteengandik, baina formak hainbeste aldatu dira, bizimodua..., eta idazleok, oro har, asmatzen ez dugunez, nik neuk sarritan helduentzako lanak gomendatu izan dizkiet”. (Erreportaje honetan ez dugu gaia sakonki aztertzeko paradarik izango, baina aipatu behintzat egin gura genuen, lantzen ari garenekin zuzenki erlazionaturik baitago).

01

02

04

05

03

01 Juan Kruz Igerabide
(Argazkia: Miel Anjel Elustondo)

02 Leire Bilbao
(Argazkia: Tony Mendiolea)

03 Paddy Rekalde

04 Uxue Alberdi
(Argazkia: Juantxo Egaña)

05 Patxi Zubizarreta
(Argazkia: Raúl Bogajo)

HIERARKIZAZIOA

Galdera argia egin diegu honakoan: Helduen literatura eta haur literatura kontsiderazio bera dutela uste duzu? Gizartearen aldetik? Kritika literarioaren aldetik? Idazleen artean?

“Ez, inondik inora ez. Helduentzako literaturari askoz arreta handiagoz begiratzen zaio. Gure txikian, elkarrizketak egiten dizkigute, kritikak argitaratzen dira, irakurle-taldeetara deitzen gaituzte, beste idazleek irakurtzen gaituzte... Haur literatura ikusezina da ia... Umeari zure libururen bat irakurtzen dion gurasoa salbu, apenas hurbilduko zaizun inor komentarioren bat egitera”, hasi da Alberdi. Rekaldek ere antzera samar ikusten du: “Haur literatura bigarren edo hirugarren maila batean jokatzeko du, nire ustez. Pena da, baina momentuz, eta segur aski oso luzerako, haur-gazte literatura jarraituko du *ilunpe* horretan”.

Paradoxa bitxi bat gertatzen da kontu honetan: sozialki menostua da haur literatura, ez da hedabideetan agertzen eta ez du apenas kritikarik jasotzen, bazterreko kontu bat dirudi; eta, hala ere, gehien saltzen diren liburuak haur literaturakoak dira. Hor ditugu, geurean ere, hamarnaka kolezio eta editorial, hor urtero kaleratzen den liburu berri pila, hor gure idazle oparo eta ilustratzaileen lan ederrak, hor Nur liburuak sinatzeko ilarak Azokan, hor Harry Potter edo nazioarteko beste fenomemoak, eta abar, hor.

Igerabidek bota du diagnostiko zehatzena: “(Haur literatura eta heldu literatura) ez dute kontsiderazio bera, noski, baina hori dioptria-kontua da”.

HAUR LITERATURAREN ADOKTRINAMENDU NAHIAZ

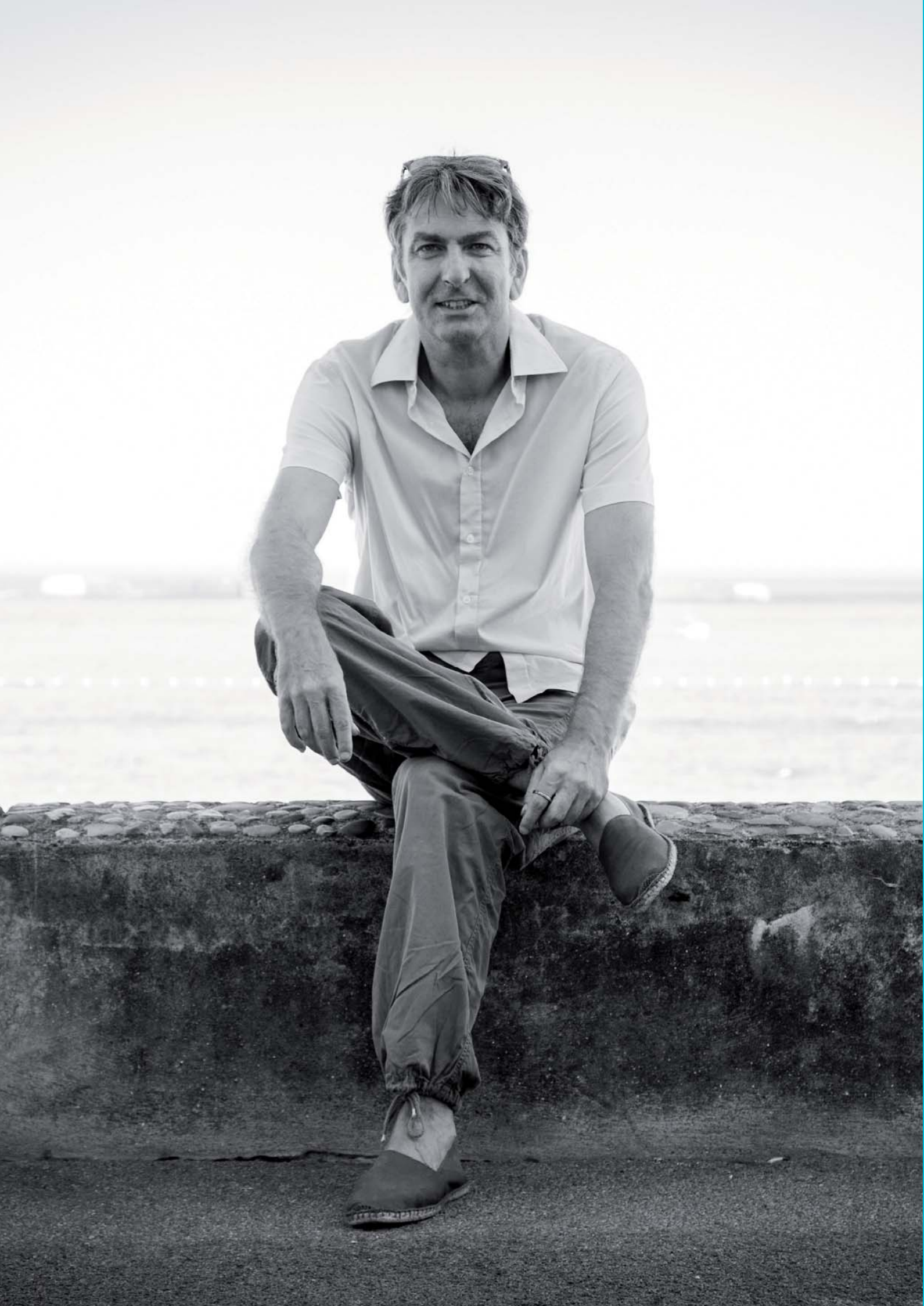
Guztiak datoz bat behar duguna literatura ona dela esatean, arrizkiei hainbeste jaramon egin barik. Sarritan, haur literaturan, *haurra* bakarrik geratzen da eta *literatura* falta da. Argi esateko: pedagogia egin nahi izaten da, etsenplua eman, hezi. Road Dahl datorkigu gogora: “Haurra hezteko badaude gurasoak, eskola, polizia eta elizak. Literaturaren funtzioa ez da inor heztea”. Haurren gainean ezartzen dugun kontrol gero eta handiagoaren barnean kokatzen da, baita ere, haur literaturaren gabezia hori. Haurra otzantzeko bitarteko gisa erabili gura izaten da haur literatura, sorkuntza estetikoa mezu moral edo ideologiko batek desagerrarazteraino. Gero eta gehiago helarazi nahi izaten da idazleek hainbeste gorroto duten zer hori: *mezua*. Bilbaok argi dio: “Literaturan mezuak berez irteten zaizkizu, horien bila jo barik”. Rekaldek ere: “Haurra ez da heldua, baina ez da tontoa... eta saiatu beharko genuke umearen arreta, emozioa astinduko lukeen istorio baten bila”. Zintzo dio Zubizarretak: “Gaur egun, iruditzen zait txepelkeria eta arinkeria koloretsuegi asko dagoela salgai...”.

LITERATURA, DENONTZAT

Bukatzeko, kasu bitxi eta ezagun bat ekarri gura genuke erreportaje honetara: Printze Txikia. Hirurehun hizkuntza eta dialekto baino gehiagotara itzuli da (ikus: <http://www.petit-prince-collection.com>). Milaka edizio, poster, kamiseta eta aipu ikusi ditugu han-hemenka. Haurrek eta helduek maite izan dute, eta jarraitzen dute maitatzen.

Zer gertatzen da liburu honekin? Zein da hain irismen zabala lortu izanaren gakoa?

Patxi Zubizarreta da Printze Txikia euskarara ekarri zuena, eta berak laburbiltzen du erreportaje hau ondu ahala ondorioztatu duguna: “Beharbada liburu honek frogatzen du hobekien haur literatura dela haurrek ere irakur dezaketena, baina horrek ez du esan nahi haur literatura dela, literatura hutsa baizik, eta funtsean horixe da idazlearen helburu nagusia, gero eta gutxiago nabarmentzen diren errezeloak eta gaitzespenak gorabehera: literatura egitea.”

ERIC DICHARRY

Nik harri zuriak pausatzen
ditut bide ilunean

Mintzo askotako sortzailea eta ikerlaria da Eric Dicharry (Baiona, 1969). Antropologoa. Ziburun bizi da gaur egun. Donibane Lohizuneko Luis XIV plazan bildu ginen, uda betean. Une interesgarria bihikatu zitzaigun elearen harian. Bere erran bakoitzaren atzean, edo bermean, indar iraultzailea nabaritzen da, bai eta ikasten ari dena irakurleekin partekatzeko gutizia berehalakoa ere. Dicharryren soa kritikoa da arras euskal jendar-tearekin, artearekin eta unibertsitatearen munduarekin. Kontzesiorik gabe.

Obra mamitsua dauka jada, bi adarretakoa: azterketak lehenik, zeinetan gailentzen diren maskaradez (*Du Rite au rire*) eta bertsolaritzaz (*L'écologie de l'éducation*) idatziak, euskaldunon irria ardatz (*Le rire des Basques*), guztiak Parisko L'Harmattan etxean argitaratuak; sor-kuntza poetikoaren saila gero, eta hor aipagarriak dira *Hormatik Hormaraino* (Maiatz, 2012), *After Banksy* (Maiatz, 2015) eta *Errudun* (Maiatz, 2016), ahan-tzi gabe 2002an Publibook etxean frantsesez eskainiriko *Eux* bilduma.

Lehenik, erraniezaguzu nor zaren?

Etiketak ez dira beti baliagarriak baina... aitzina. Ikertzailea naiz esparru anitzetan. Antropologian, artean, idatz prozesuetan, ahotsarekin lotuak diren alorretan. Borrokalari ere. Beti pobrezia, eskasia, miseria, injustizia soziala, klientismoa, ustelkeria eta hierarkia faltuen aurka.

Nondik duzu indar hori?

Heziketa mailan aita dut anarkosindikalista eta ama kristaua. Hor dago klaska handia, hortik sortu naiz. Klaska horrek ene bizitzan eragin zuzena ukan du. Euskal Herrian ez bazara abertzale edo ez bazara abertzaleen kontra, ez zara inon; dikotomia horretan ez bazara, ez zara inor. Irakurri dut nonbait idazlea izateko abiapuntu bat behar zela, edo feminista izan, edo abertzalea, edo komunitate bateko kide... Ni betidanik doi bat umezurtz sentitu naiz. Niretzat, arte kontzeptuala eta olerki minimalista gurasoak ez diren egiazko gurasoak dira.

Greziar ere egon zinen nerabezaroan: zer eragin izan du egonaldiak zuretzat?

Ama eta biok zazpi urtez Atenasen bizi izan ginen. Euskal Herriatik kanporatzeak aztarnak utzi zituen. Amaren negar tantak... Hemen ginena utzi genuen, eta han ez ginena berriz asmatu genuen. Akropolisaren esker artea pragmatikoki bizi izan dut. Hura zen nire jolas eremua, egunero greziar zaharrek utzi zizkiguten harrien artean. Greziar hizkuntza kalean ikasi dut. Gazteekin futbola jolastuz. Hizkuntza bat nola ikasten zen ere ikasi nuen, praktikatu, jendearekin partekatu.

Beharbada bizitzan hainbeste bidaiaturik sartu zinen interes handiarekin antropologian: lan asko badituzu antropologia mailan L'Harmattan argitaletxean plazaratuak...

Interes hori, bai, agian hortik dator. Sinpleki, batxilergoa egin ondoren joan nintzen Bordelera Komunikazioa ikastera eta gero jarraitze-ko etnologia zegoen karrera aukera.

Ikerketa horietan ez dituzu baitezpada Levi-Strauss bezala Nanbikwara jendaldeak aztertu, baizik eta euskaldunak...

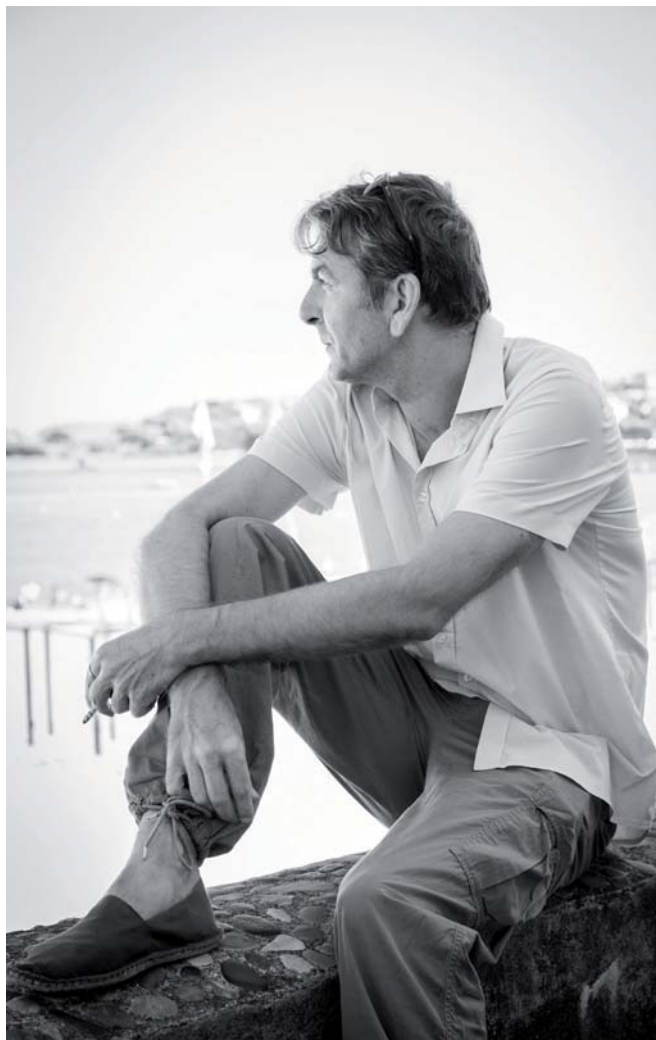
Bai, euskaldunak eta nire familiaren sustraiak. Donibandarrak ziren eta erbestea hurbiletik dastatu zuten: nire amatxiren sendia Argentinara joan zen, ez zirelako aberatsak. Sustraiak hemen ditut beraz, baina sustrairik gabekoa geratu naiz. Paradoxala da. Inkontzienteki, arbola genetikoaren bidaia atzera egin dut.

Euskaldunak aztertu dituzu irriaren aldetik: euskaldunok badugu irri egiteko gogorik?

Beti erraten da euskaldunek ez dutela umorerik. Topiko hori leher-tzeko, inportantea zen jakitea zer-nolako umorea genuen, nondik etortzen zen, zer lotura zuen adibidez politika, gizarte edota genero kontuekin. Maskaradak eta Zuberoarekin hasi nintzen. Euskararen birusa harrapatu nuen, egin nahi nuena ezin nuelako euskararik gabe egin. Maskaraden diskurtsoaren sekretuak nahi nituen zulatu eta... euskara ikasteari ekin nion. 1995ean Zuberoara joan nintzen, euskarazko hitz bakar bat jakin gabe. Beste klaska bat izan zen niretzat. Azkenean tesia lortu eta Barandiaran Fundazioari esker euskal umorea berriz aztertzeko aukera ukan nuen... bertsolaritzaz aldion. Abadiako eremuan artistekin lan egitera itzuli nintzen. Artearena beste birus bat izan zen. Sanoa da zure egunerokotasunean sartzen baduzu sortzaileek duten askatasun hori, salbatua zara...

Nola iragaten da ikerlari bat literaturaren eta artearen alor horretara?

Nire poesiaren kontzeptzioa ikerketekin lotua da. Nahiko kontzeptuala da. Gero eta kontzeptualagoa. Iker prozesu batetik abiatzen naiz naturalki literatura idazteko, eta artearekin berdin. Adibidez, azken poesiak *ready-made* bezalakoak dira, Duchampek egin zuen lanari lotuak, artearen historian kokatzen dira. Poesia gaur egun baztertua izan den generoa da, poesiaren supremazia aldarrikatzen dut. Poesia gozatzeko, egunerokotasunaren arintasuna urruntzen ikasi behar da. Poesiaren sinonimoa askatasuna da.

Errudun bilduma da Maiatzek atera duen zure azkeneko liburua. Poemak dira, garaikideak...

Burmuinean dituzun poemak beti azkenak dira, oraintxe bukatu dut liburu bat, argitaletxe bati bidali diot, arrapostuaren zain nago. Zuk sortzen duzuna, eta batez ere aitzindaria bada, argitaratzeko egiazko borroka da. Argitaletxea aipatzean, filtro hitza dator. Mediak, uni-bertsitateak, argitaletxeak, instituzioak... denak dira filtroak. Historian sartuko direnak sortzen dituzte. Rimbaud bizirik balitz, bere poesia gaur argitaratuko lioketenik ere ez naiz ziur.

Maiatz argitaletxean publikatu dituzu orain arte zure lanak...

Poesian bai. Maiatz diodalarik ez da Maiatz, Luzien Etxezaharreta baizik. Harreman pertsonal batetik abiatu da historia hori. Luzien ez banu ezagutu, agian ez nukeen inoiz olerki libururik argitaratuko. Liburuxka bat *Eux* titulupean frantsesez plazaratu nuen nik, bera euskarara itzultzen hasi zen. Zergatik pasatzen nintzen itzulpenaren bahetik? Gai ote nintzen zuzenki euskaraz izkiriartzeko? Hitzetik hitzera, denborarekin, jarria nondik datorren jakin gabe, azken finean obra bat osatzen duzu.

“Gure artean azken urteotan euskarari esker bizitzen den burgesia bat moldatu da”.

Idazle sentitzen zara?

Sentitzen naiz egunerokoan egiten dudana, horrek kualifikatzen nau. Sartu naiz sorkuntza askotako prozesuetan sorkuntza beharrezkoa zitzaidalako; ezinegon existentzial horretatik ateratzeko, ez nuen beste aterabiderik: edo hori, edo hil... Idazten dituzunek nor zaren, zer-nolako munduan bizi zaren, garaikidetasunaren ezaugarriak zeintzuk diren, besteekin dituzun harremanak nolakoak diren erakusten dizkizute.

After Banksy liburuan omenaldia eskaini zenion izen bereko artistari...

Ez zen errealki Banksyren omenaldia. Aitzakiatzat joko nuke gehiago. New Yorkera joan nintzelarik, munduko *Street* artistarik ospetsuenetakoa han zegoen, itzal bat bezala, eta denak haren gibelatik. Tauleten bidez metroan Banksyren atzetik zebiltzan jendeak, non dago Banksy galdezka. Harritua nintzen. Bere presentziak inguratu ninduen, bera han ikusi gabe. Biziki interesgarria da inguruneak zuegan duen eragina; begiratzen duguna gara, garenetik eraikitzen dugu, ekintzaileak gara.

Igor Estankonak zure liburuak erreseinatzean Rimbaud, Jim Morrison edo Scott Fitzgerald aipatu zituen: horien ondorengo zerbait aldarrikatzen duzu? Baduzu beste influentziarik?

Ez dut inoren herentziarik errebindikatzen, sortzen ditudan testuak sortzen ditut, preseski nik baino lehen inork ez dituelako idatzi. Irakurri nahi dudana idazten dut. Aurkitzen ez dudana, hots, etxean ehunka liburu ukan arren. Bukowski leitu nuelarik klaska bat jasan nuen. Duchamp ezagutu nuelarik gauza bera. Ez aurkitzeak funtsean balio gehiago du aurkitzen duzunak baino. Gero eta poesia gutxiago irakurtzen dut, Dubuffet artistak duela bizpahiru urte *Asfixiante culture* idatzi zuen, eta erraten du artista batentzat ez dela beharrezkoa joatea erakusketaz erakusketa, bestela galtzen duela bere nortasuna

eta bere originaltasuna. Eta pentsatu nuen niretzat nahikoa poesia banuela irakurririk, bestela neukan originaltasun hori galduko nuela. Zure bide propioa egitea da garrantzitsua, hauek ezagutu ondoan, ez besteez urratu zuten bidetik pasatzea.

Euskal literaturan ba al duzu erreferentziarik?

Bai... Atxaga irakurri nuen oroz sentitzen nuen ebidentzia bat, literatura ez balitz bezala. Ebidentzia horren beharrik ez dut. Baina Arzte eta Sarrionandiak aztarnak utzi zizkidaten. Poesia batzuk buruz ikasten ditut. Idazten dut ez ahanzteko, amnesia izango banintz bezala; orduan hasten naiz idazten, ez dakidan zerbait hori ez ahanzteko. Idatzitakoa nire memoria da.

Behin entzun zaitut Maiatzen solasaldi batzuetan musikari batekin eta iruditu zitzaidan zure bildumetako poesiak ahots goraz errateko eginak zirela.

Irakurtzen duzunean ahots gora, intimitatea ere sor dezakezu. Momentuko ez dut performantzia askorik egin, nire poesien % 50 performantziak egiteko sortua da. Nolz beste nehorik ez duen egiten, sartu naiz bide horretan nire testuei esker.

Biderik erosoena da poesiarekin publikoaren biltzeko?

Bai, dudarik gabe, edo performantziak, edo artearekin lotua den zerbait. Adibidez, batzuetan arte garaikideko museoentzat idazten dut... baina uste dut poesia hautatu dudala, errazena delako. Argitaletxearen filtroa iragatea aski duzu. Anartean milaka proiektu ditut, eta ez dira egiten filtro zenbaiten pasatzeko zailtasunak ditudalako.

Beste filtro bat da euskalduntasuna... zer da: xedera bat ala abiapuntu bat idazle batentzat?

Bitxia da hori erratea, baina pentsatzen dut dagoeneko batzuetan aitzakia bat bihurtua dela euskara diru publikoa lortzeko. Hori erratean

begi xifrituak ikusten dituzu parean. Ekintza kulturala ebaluatzen denean, kantitatea beti dago lehentasunetan: zenbat ikusle, zenbat irakurle... Diru publikoa nola xahutua den ohartzen naizenean, galdezka nabil: baina zer da hori? Hautatuko dut nik euskara diru laguntza publikoa eskuratzeko? Ez du zentzurik, edo batzuentzat badu alabaina interes ekonomiko garbi bat. Eta, gainera, gure artean azken urteotan euskarari esker bizitzen den burgesia bat moldatu da...

Non jartzen duzu euskal jendartearekiko konpromisoaren marrera, idazteaz gain?

Sorkuntza mailan lehenik. AEK-ko irakaslea naiz hiru urteotan, aste oroz banoa hamabi-hamahiru orduren oparitzera, xumeki. Horretan sinesten dut; gero instituzioetara jotzen baduzu, zerbait galtzen da, galtzen da justuki galdu behar ez genukeena. Itsusia da hori.

Kolektiboaren parean nitasunaren aldarria egiten duzu...

Bai, talde txikietatik eraikitzen den hori hobesten dut. Atzera begiratzen dugularik, ohartzen gara hori izan dela gure historia. Herri mailan eraikia izan den zerbait da Euskal Herria. Igotzen garenean, zentralizatzen garenean eta hierarkiak martxan ezartzen ditugun oroz, galtzen duguna da izan garena...

Zu etorkizunera begira zaude, literaturan, arte mailan. So izeneko bloga ireki duzu duela gutxi, zure aurkikuntzak partekatze-ko... zu ere filtro bat bihurtuko zara.

Bai, edo a-filtroa edota metafiltroa. Filtroa filtratzen duen filtroa. Jende arruntarekin lan egiten duzularik, kulturarekiko dituzten ahuleziak ikusten dituzu; orduan haiek laguntzeko aztarnak uztea pentsatu nuen. Nik harri zuriak pausatzen ditut bide ilunean, eta oparitu dizkidan harriak sakelari sartzen badituzte uste dut ene lana beterik izanen dela.

SARR

DIA

LEK

R I O N A N -

R E N

U A K

HAURTZAROKO ERRETRATUA

Gurdi zaharraren gainean eseri dira, / aitaita eta amamak ia hirurogei / eta haurrak bizpahiru urte dituenean. / Fotografoaren deira / aitaita soroko lanak utzi eta / alkondararen mangak altzatuz heldu da. / Amamak amantala kendu, / gurdi ertzean eseri eta / altzora jaso duen haurrari / –kamara seinatuaz– / xoria begiratzeko diotso. / Larunbat arratsaldean, haizeak / intxaur hostoak eraginez / aieru igartezinak ematen ditu. / Hiruretarik inork ez du susmatzen / hogeitaz geroago, azken aldikoz, / gartzelako bisita kabinan / antzinako paisaia hori eskuetan / elkartuko direla.

(“Haurtzaroko erretratua”, *Gartzelako poemak*, Susa 1992)

IBAIZABAL

Ez da Danubio deitzen, / ez da Mississippia, / Ibaizabal deitzen da nire / sorterriko ibaia. / Ez da Danubioa, / ez da Ibai Horia, / erreka labur mehe / herdoil urez betea. / Han ibiltzen ginen, antzina / hango Harripausuetan.

(“Ibaia” kanta, Ruper Ordorikaren *Memoriaren mapan* diskoan, Elkar 2006)

ETXABURU

Mugarako harkaitzaren barrenean, iratze gorrituz estaliriko mendi magalean, arroka bat datza, eta arroka gain-gainean Etxaburuko dorrea. Karratua, estua eta garaia da, heroien garaiko oroitarria baltz bezala. Haririk harri igotzen dira huntz hosto horituak horma zaharretan gora. Lau aldeetara ditu leihoak; gutxi eta txikiegiak sekreturik alde egiten uzteko. Atea, mendi alderantz irteten da. Atzealderantz amildegia dago eta, han behean, erreka gardenen landare umel eta sukarri biribilduen artean irristatzen.

(“Ginebra erreginaren erbestea”, *Narrazioak*, Elkar 1983)

BARRENKUATZEKO

IX eta X mendeetan fundatu ziren Oiz barreneko auzuneak, mendien hegoaldeko bizkarrean behera, Durangoko haran zabalerantz jaisten direnak. Basoa eta sasia garbitu eta, kanposantuaren edo elizaren inguruan sortu ziren herri txikiak: Goiuria, Amatza, Garaizar, Momoitio, Garai, Andikona, Zegotita, Goitana eta beste batzuk... Momoitio San Juan ermitaren inguruan Erdi Aroko hilobiak aurkitu dituzte arkeologoen, harrizko estalki handiekin. Burezurrak zulaturik daude, erritoren baten ondorioz beharbada. Kristautasuna nagusitu aurreko hondarrak dira agian. Garaizartik igo eta Momoitio baino lehenago daude Barrenkuko bizpahiru etxe.

Umea jaio da Barrenkuatzekoa baserrian 1865eko urriaren 21ean, gaueko bederatzi eta erdietan. Juan Martin Zarrionandia deitzen da aita, Garaikoa bertakoa, eta Benancia Linaza ama, Lemoakoa. Haurrari, San Migel elizako bataio aktan irakurtzen denez, Pedro Ylarion Sarrionandia Linaza eman diote izena pontean.

(*Moroak gara behelaino artean?*, Pamiela 2010)

APEZPIKU ETZANA

Goizean, egun oskarbi eta sargorian, izerditan blai segitu nuen bidaia. Alferrik neraman erromes maskorra, ez bainuen iturririk kausitzen, eta makila ere astunegia egin zitzaidan zangoak bezala besoak nekatzen eta gogortzen hasi zitzaizkidanean. Aztien artea ezagutzen dutenek azabatxea arimaren ispilu dela erraten dute, eta hamaika aldiz so egin nuen atseden hartzeko eserita. Beltza eta distiratsua ikusi nuen soilik. Gauerako mendi larretsu eta goi baten gainean nengoan, eta handik Durangoko ibar zabala ikus zitekeen. Tabirako hiria zegoen han beheiti, zelai berdean nabarmena. Eta harkaitz erraldoi urdin batzuk zeuden ibarraren bertaldean. Mendietarik batek apezpiku etzanaren itxura zuen. Azpiko hiritxoak garau ñimiñoak iruditu zitzaizkidan.

(“Kristalezko bihotza”, *Narrazioak*, Elkar 1983)

SANTA ANA

Anuntzioak. Bizikleta, likore eta hotel propagandaz beterik dago herriko sarrera, baina kartel handioi ia so egin gabe sartu dira Santa Anako arkuaren azpitik. Hara hemen hiria, itsu bat enparantzan akordeoia jotzen. Kaleak, beren bakardade diskretuekin, beren egunkari zuri-beltz kezkatuekin, beren taberna mozkor goiztiarrez beteekin.

–Gustatzen zaizu hiria? –galdetu zion Enarek aztiari.
 (“Amorante ausarta”, *Ipar aldeko orduak*, Elkar 1990)

GARAIOLA

Oiztik behera Durangorantz autoz gindoazela, Barranku parean, handik oinez joango nintzela esan nien lagunei. Itxarongo edo lagunduko nindutea erantzun zidaten, baina nahiago nuen Garaiolatik astiro eta bakarrik pasatzea.

Autotik jaitsi eta Barrankurako estratan behera hartu nuen. Baziren hamaika urte gure aitaren baserri zaharrera itzulia ez nintzela, eta halako gurari edo beldur sakon batek bultzatzen ninduen haurtzaroko bazter haietara.

Garaiola lau etxe ziren, iturri emankorraren inguruan eraikiak. Etxerik handienean lursail haien jabea bizi zen. Etxe nagusiaren ostean Martin eta haren familia ugaria. Hirugarren etxebizitzan Migel itsua

eta haren emazte zaharra. Eta iturriaren bestaldeko baserrian gure aitaita eta amama. Baina autobidea egiten hasi zirenean, 1968 buelta hartan, dena aldatu zen. Paraje haren erdi-erditik pasatu behar zuen autobideak. Gobernuak, progresoak eta halabeharrak agintzen zuen eta lur neurtzaileak hasi ziren agertzen, laster agertuko ziren hondeamakinak eta kamioi handiak. Lurraren jabeak hainbat alor saldu behar izan zizkion autobideko konpainiari, eta maizterrak bota zituen. (“Haurrak pintaturiko paisaia”, *Ipar aldeko orduak*, Elkar 1990)

ITZULPENAREN ITZAL

Garazi Arrula Ruizek (Tafalla, 1987) Anaïs Nin eta Walter Benjamin euskaratu ditu, besteak beste; Elea-razi blogaren sortzailea izan zen, eta gaur doktore tesia prestatzen dabil, EHUn. Iñigo Roque Eguzkitzak (Portugalete, 1976) portugesezko idazle nagusietakoak eka-rrri ditu gurera: Fernando Pessoa, Antonio Lobo Antu-nes, Clarice Lispector, Sophia de Mello... Horrez gain, ikasmaterialen edizioan lan egin du, eta gaur egun zu- zentzaile lanetan dabil EHUn. Francis Scott Fitzgerald- en ipuinak bien artean itzuli zituztela-eta, aitzakia polita iruditu zaigu biak elkartzeko eta idazleontzat hain hur- bilekoa baina batzuetan ezezaguna zaigun ofizioaren egoeraz hitz egiteko.

ARGIAK

GARAZI ARRULA ETA IÑIGO ROQUEREKIN

Testua: Xabier Mendiguren Elizegi / Argazkiak: Zaloa Fuertes

Garazi, Iñigo, zuen aurkezpena nahi nuke hasteko, baina bakoitzak bestea aurkezteko eskatuko dizuet.

I.R.: Garazi Arrula Ruiz, kulturgilea, itzulpengintzako lizentziatura eginiko itultzailea, kronikaria, doktoregaia, idazlea, tafallar gasteiz-tartua, kausa justuen aldekoa eta bidegabekeriaren aurkakoa. Lotsatia, arraso.

G.A.: Iñigo Roque Eguzkitza, gurasoen galdutako arbasoen hizkuntza lanabes eta zaletasun ditu. Bizkaitarra, sortzez eta hautuz. Zuzentzailea ofizioz. Literatur itzulpenaren sukarrak jo zuen eta ordutik guztiz harrapatuta dauka.

Besteak esandakoari eranteko ñabardurarik?

G.A.: Ñabardurak zientoka izan ohi ditugu itultzaileok

I.R.: Bizi osoa daramadala determinismo biologikoa gainetik astindu nahian.

Leku askotan ibili zarete, bakoitzaren ibilbidea desberdina den arren: Iñigo ikasliburuaren edizioan, literatura itultzen, unibertsitateko testuak zuzentzen. Garazi, Elearazi blogean hamaika lan kaleratzen, unibertsitatean itzulpengintza ikertzen ere bai, literatura euskaratzen. Zuen talaiatik, non ikusten dituzue euska itzulpengintzaren indargune eta ahulgune nagusiak?

I.R.: Ni zeineru eskasa izan naiz beti, eta nahiago izaten dut talapean gorde. Labur esanda, inoizko profesionalik trebatuenak dauzkagu, baina, bateko, liburugintzak (edo liburu-industriak) ez du neurria ematen, eta, besteko, irakurle kopurua ez da hazi espero izatekoa zen neurrian. Kiribil gaizto horretan gaude sarturik. Beraz, oraingo *for the happy few* itultzen segitzea besterik ez dago. Hala eta guztiz ere, badira esperantzarako leiho batzuk: Pasazaite, Jakinen “Eskafandra” bilduma, irakurle-klubetako irakurgai-zerrendak... Katakraken ere hastekoak ei dira literatura-itzulpenak argitaratzen. Ari dira, ari, han eta hemen.

G.A.: Eskarmentu handiagoa dutenei entzunda, badirudi aunitz hobetu direla bai industriaren baldintzak, bai itultzaileen forma-

zioa. Ikusi besterik ez da garai bateko eta gaur egungo egoera eta emaitzak, kopuruari eta kalitateari dagokienez. Errazagoa da, baina, hutsi erreparatzea. Profesionalizazio bidean dela esan nuke, koska bat falta zaiola; esan nahi dut, oraindik ere, beti dagoela euskaraz dakien iloba edo lehengusu bat jatetxeko menua edo kartel bat itultzen ahal dizuna. Euskaraz egon behar du, ados, nola dagoen beste kontu bat da. Nolanahi den, neu ere baikor.

Eta ikuspegi diakroniko batetik, nola laburtuko zenukete egin dugun bidea? Zein arlo garatu da egokien, zuen ustez, eta non dugu hutsunerik handiena?

I.R.: Klasikoak geuretzeko egindako ahalegina hor dugu, bai saiakeran, bai fikzioan. Kinka larrian daude, ordea, horiek ere. Pentsamenduaren Klasikoak bilduma azkendu zen, diru pribatuak urrituaz batera, eta Literatura Unibertsala ere gorriak ikusten ari da, diru publikoa meheturik. Dena diru-kontu batera ekartzea zentzugabea litzateke, noski.

G.A.: Eskaintzarekin batera, gaur egun euskarazkoa ezin baita erdarazkoekin lehiatu, irakurle kopurua omen da dagoen hutsunerik handiena, azken boladan editore, irakasle nahiz idazle zenbaiti entzun diedanez. Ez diet arrazoirik kenduko, baina belaunaldi kontua ere badela esanen nuke. Irakurle gaztetxoek “guztia” hutsetik euskaraz jasotzeko aukera badute eta bide horri heltzen badiote, desgertu eginen dira egun nire adinkide eta helduagoen artean oraindik badauden arrotasun sentsazioa, ohitura falta eta mesfidantza. Baina horretarako inbertsio handi bat behar da, kontzientziaziotik hasi eta finantzazioan nahiz bitartekarietan buka. Itzulpen politika oso baten beharraren aldeko ahotsak aditu ditugu azkenaldian. Ezin dena egin da lehen hitza beti euskaraz esan, edo estreinaldia euskaraz izan dadila tematu, baldin eta euskarazko hori prestatzeko edo pentsatzeko modua eta baliabideak erdarazkoaren mendeko, araberrako eta, ondorioz, kalterako badira.

I.R.: Nik nahiago nuke oraingo belaunaldiak euskara bitarte dela aterako balira kanpoko literaturetara. Umeak hazteko sasoian bete-be-

tean sarturik gaudenok falta izaten dugu, beharbada, nerabeen ikus-
pegi hori, eta ni ez naiz horretan salbuespena: ia behartzen gaituzte
gure umeen nerabezeroaren beldur izatera.

**Administratziotik diru ugari joaten da itzulpen lanetara. Aski
da? Gutxi da? Non eta nola erabil liteke inbertsio hori gaur bai-
no modu erangikorrangoan?**

I.R.: Nik handira egingo nuke enbido. Zenbat diru joaten zaigu (sarri
askotan) euskaldundu nahi ez dutenak euskalduntzen eta zenbat
diru euskaldun direnei euskarazko baliabideak eskaintzen? Hortxe,
gakoa.

G.A.: Zuhurregia izan naiz beti musean, galtzeko deus ez dagoenetan
salbu. Eta hemen aunitz dagoenez galtzeko, ez nuke nik fokua hor
jarriko, nahiz eta lehentasunen berrazterketa bat beharrezkoa izan.
Lelo batzuei ez genieke muzin egin beharko: zer eskatzen du he-
rriak? Bideo-jokoak eskatzen ditu, kalitatezko ikus-entzunezkoak,
auto aldizkariak eta best-sellerrak. Gustatu zein ez. Noski, adminis-
trazio publikoak kalitatezko produktuak egin beharko litzuke, apos-
tua egin beharko luke etekin handirik emanen ez duten kultur pro-
duktuen alde, bestela, egin gabe geratuko baitira. Baina ezin diogu
muzin egin beste horri, begiak ixtea litzatekeelako. Eta ados Iñigok
aipatutako bigarren partearekin, maiz jakitearekin aski dela ematen
baitu. Beti da neketsuagoa eustea, merkatu terminoetan pentsatzen
bada, batez ere.

I.R.: Garazik oso begi onez aurkitu du korapiloa matazaren nahas-
mahasean. Azken batean, nola jokatu behar genuke gehiengoaren
kultura euskal kultura izan dadin? Saizarbitoriak esana da kultura
txikia izateak badituela abantaila nabarmen batzuk; esperimentazio-
rako askatasuna, besteak beste. Alde horretako abantailak agortu ote
zaizkigun... Ni gutxiengo sentitzen naiz hemen, orain, eta, jakina, na-
hiago nuke gehiengoan epeletan bizi, baina... Hizkuntzak bereizten

I.R.: Diru-kontuak berealdiko garrantzia du, noski, eta ez dirudi
administrazioen lehentasunen artean dagoenik itzulpen-politika bat
garatzea. Legearen aginduz itzuli ohi da hegoaldeko bi autonomie-
tan. Hortik aurrerakoak borondate onaren mende geratzen dira: ikus-
entzunezkoak, literatura... Ez gara ohartzen kultura autonomiko bat
dugula, paper-harrikoa. Kultura autonomiadun bat behar genuke,
ordea, noranahiko eta zernahirako balio duena. Gure kultura Maia-
len Lujanbio eta Axular dira, baina baita Zeca Afonso edo Katherine
Mansfield ere. Bestalde, literatura gaur egun gutxiengoari dagokio.
Hori ere aipatu behar genuke. Gaurko kultura ikusgai baita, eta ez
hainbeste irakurgai. Eta, halere, administrazioei erreguka aritze hori
gero eta gogaikarriagoa zait. Inprimatze digitalak izugarri merkatu
ditu liburugintzaren kostuak; banaketa-sare alternatiboak agertu dira,
eta liburu-denda berriak ere bai. Orain, itzulpenetan espezializatu-
tako argitaletxe txikiak behar ditugu, eta eroxka zentzudunak lantegi
horretan menturatzeko. Egitea falta dugu. Horretarako ez ditugu be-
harrezkoak bilerak, txostenak, gogoetak, plan estrategikoak, inkes-
tak edo ikerlanak.

**Happy few eta gutxiengo kontuak aipatu izan dituzue. Hizkuntza
idatzi gero eta txukunagoaren eta kaleko euskara gero eta zaba-
rragoaren artean arrakala bat ari da zabaltzen? Normalizat
jo
behar da? Kezkatu? Bere onera etorriko dela pentsatu?**

G.A.: Nik ez dut ikusten kaleko euskara geroz eta gehiago zabartzen
ari denik. Nolanahi ere, zabartzen bada, ongi etorria izanen da, beste
erregistro bat izanen dugu horrela. Beldurrik ez zikintzeari, betiere
beste erregistro bat bada, noski. Zeren, beste hizkuntzetan ez dago
halako arrakalarik? Baietz esanen nuke, eta ez dagoela tarteko mai-
larik gabeko bi mutur; hala ere, erdarena intuizioa besterik ez da, ez
baitut aztertu. Konpleju handiak ditugu horrekin ere, eta iruditzen
zait hizkuntzaren egoera ez-normalizatuak bultzatzen duela gogoeta.

“Zenbat diru joaten zaigu euskaldundu nahi ez dutenak
euskalduntzen eta zenbat diru euskaldun direnei euskarazko
baliabideak eskaintzen?”.

nau gehiengotik; estimatzen dudak literaturak; tarteka ia kosmogonia
oso batek. Esteta, naif, inuxente, snob, epel, muturreko... bota izan
dizkirate lore horiek, eta nik pozarren jaso eta paparrean jantzita da-
ramatzat.

G.A.: Nik, berriz, aitortu behar dut Tafallako entzierraren arauak
euskaraz entzuteak gehiago poztu nauela, demagun, Atwood behin-
goz euskaraz agertuko balitz baino, nahiz eta nik neuk maiteagoa
izan bigarrena.

I.R.: Jarduera ofizialak euskaraz izatea minimo bat da, noski. Ni,
ordea, entzierrora ez nintzateke joango, arauak euskaraz izan edo al-
arabijaz.

**Gatozen literatur itzulpenetara. Zuen ustez, non egin beharko
litzateke ahalegina zer itzuli aukeratzean? Nolabaiteko kanona
osatzen duten lanak? Gaurko lan arrakastatsuenak? Modakoak
izan gabe kalitatezkoak direnak? Zein hizkuntzatatik nagusiki?
Merkatuari utzi behar zaio bidea egiten ala norbaitek gidatu be-
har du prozesua? Nork?**

G.A.: Nork egiten duen. Lehen esan bezala, literatur itzulpeni da-
gokienez, administrazioaren lana beharko luke (beste inor horretan
ari ez bada, behintzat) fikziozko nahiz ez fikziozko klasikoak euska-
raz eskaintzea. Argitaratzaile pribatuei dagokienez, berriz, koheren-
tziaz jardutea garrantzitsua dela uste dut. Sarri iruditzen zait itzulpen
ildo argi bat falta dutela; Pasazaite eta Igela kenduta, eta bilduma
espezializaturen bat, gainerako argitaletxeen itzulpen ekoizpenaren
irizpideak ez zaizkit antzemangarriak iruditzen. Beharbada nik jarri
dut ildo baten beharra ez dagoen tokian, edo argitaletxeak behartuta
daude koherenteki baino pragmatikoki jokatzera.

Baina ezin dugu akonplejaturik bizi, normalizazioak galera balekar
bezala.

I.R.: Idatziaren legeak eta ahozkoarenak ez dira berberak. Ozen
irakurtzeko testuetan ere beste batzuk dira ahozkotasan sekundario
hori gobernatzaren duten arauak. Hizkuntza guztietan gertatzen da
antzeria. Baditugu ahalegin estilistiko bikaina egiten duten idazleak
(Epaltza, Borda, Edorta Jimenez, Perurena; Lizarralde ere bai, beste-
la iruditzen arren), baina baditugu euskara batu, lau, beratz, lau sama-
rrean aritzen direnak. Niri batez ere lehen taldekoak interesatzen
zaizkit. Auzokoari ikasi nion, esatera, zaldi zurixka horiek urdinak
direla. Bada, horrek badauka balio bat; badakar zimiko bat berekin;
edonork ulertuko du gainera zaldiak ez direla azulak. Eta kaleko hiz-
kera horretan zer sartu ere erabaki behar genuke. *Zapazto, larritzto,
ugerto, mastranga...* izenondo gutxiesgarriak har ditzagun, esate-
rako. Txoko jakin batekoak izan daitezke (berdin, *ufestu, xoxoxka,
lili*), baina ez dut uste halakoak *txulo, gorroi, harrapakari* edo antze-
koen mailan daudenik.

G.A.: Horri loturik, duela gutxi, herrian, lagunarteko afari batean
atera zen gaia, eta gehienek zioten ez zutela ahozko, eguneroko eus-
kara ikusten fikziozko liburuetan. Oro har ari ziren, bai itzulpeni,
bai euskaraz sortutakoei buruz. Ofizioaren defentsa egin behar izan
nuen, aipatu arrotasun hori itzultzaileen luzimendu nahia ez zela-
eta. Bestelako topaketa batzuetan ere uste berak entzun izan ditut.
Determinatzaile izan gabe, aintzat hartu behar dugu beharbada, ba-
tez ere dialogoetan, sortzen nahiz itzultzen zailenetako zerbait dela
iruditzen baitzait, batzuetan erraz har baitezakete artifizial itxura, eta
hori bada kalterako.

“Sarri iruditzen zait
[argitaletxe gehienek]
itzulpen ildo argi bat falta
dutela”.

Hainbat itzulpen egin dituzue bakarka, eta Scott Fitzgerald-en ipuin antologia bion artean. Nola itzultzen da lau eskutara?

G.A.: Aberasgarria da lau eskutara itzultzea, aunitz ikasi nuen esperientzia hartatik.

I.R.: Bakarlanak barne-errekuntza bat behar du. Elkarlanak, berriz, barneko zitadelatik ateratzera behartzen zaitu, segurtasunak kordokaraztera, entzutera, gogoeta egitera. Orain, Kerouac-en *Errepidean* euskaratzen ari naiz, eta kapituluak amaitu ahala zuzentzaileari pasatzen dizkiot (eskura ematen dizkiot, bikote baikara), eta, tira, sofako solasaldi horiek parerik gabeko ikasbidea dira. Garazirekin batera jardutea askabide ere izan zen. Itzulpen luze batetik nentorren, eta beste hizkera eta belaunaldi bateko itzultzaile batekin aritzeak arnasa bueltatu zidan.

**Horrekin lotuta, Iñigok ñabardura dialektalak aipatu ditue-
nez, uste duzue denon arteko estilo komun homologatu ba-
terantz jo behar dugula, ala euskalkien ukituz hornituriko
idazkera desberdinek bizi behar dutela batera?**

G.A.: Gai horri dagokionez, iritziz behin baino gehiagotan aldatu naiz ni, egia esan. Ñabardura dialektalei eutsi behar zaielakoan nago, deus gehitzen ez duten txokokeriarik gabe, betiere. Batzuetan guk geuk mugatzen dugu hizkuntza, eta ñabardurak behar-beharrezkoak ditugu itzultzerakoan. Muga non dagoen, horra gakoa.

**Hau ere gai zaharra da baina aipatu nahi dizuet: itzultzaile
zareten aldetik, zuen sormen beharrak aseta sentitzen ditu-
zue? Sortzaile sentitzen zarete, artisau? Zeuek asmatu-
riko testuen egiteko izateko bokaziorik baduzue?**

I.R.: Barthesek autorearen hileta-kanpaiak jo zituenetik, gutxiena da sinadura. Testu baten egile gara, *Kixote* Menard-ena ere bazen bezala Borges-en ipuin ezagunean. Bestalde, gaurko literaturen literatura horretan gure hondar-alea jartzen dugu. Eskulangleak sortzaileak badira, gu ere bai, ala? Gainerakoan, egoari bazka eman ala ez, ez dago besterik eztabaida horren atzean.

**Eta amaitzeko, zer daukazue une honetan esku artean: itzul-
tzeko, zuzentzeko, ikertzeko...?**

G.A.: Ikerketak dakartzan irakurketa ugariak ditut esku artean ezin kabitut, burua bestelako egitasmoek ere betetzen duten arren.

I.R.: Esku artean: Kerouac-en *Errepidean* euskaratzen ari naiz Pasazaiterentzat. Aurten amaitu nahi nuke, baina hortxe-hortxe ibiliko gara. Poesia-liburu bat itzultzeko hitza eman dut. Gero, lusofoniara itzuli nahi nuke, ideien kontrabandoan segitzeko. Fikziotik aldentzeko ere eskatu izan dit buruak azkenaldian, lu-
gorri ia erabatekoa baita euskarazko itzulpenetarako, testu akade-
mikoetatik harago. Edo, beharbada, beste zer baitetan hasiko naiz. Nork jakin.

LITERATURA ETA GAIXOTASUNA

Testua: Felipe Juaristi

MINA

Nietzscheren testu bat irakurtzen ari nintzela, gogoeta egiteko maki-na berotu zitzaidan bat-batean. Sokratesi buruz ari dela, haren azken hitzak ekarri ditu gogora: “*Bizitzea luzaro gaixo egotea da*”. Ez dakit luzaro gaixo egotea zer den; ez baitakit zer den luzaro ezeri eustea. Ezin dut irudikatu, baina nago ez dela kontu xamurra izango. Era berean, ez dakit Sokratesek zer uste zuen gaixotasunari buruz, baina jakinekoea da Nietzschek ia bizitza osoa gaixotasunaren mende igaro zuela. Bizitza gaixotasuna zitzaion: gainbehera zihoan zerbait, garai bateko osasun sanotik gaixotasunik gaitzenera eroritako amildegia. Sokrates eta Nietzsche, nahi gabe, bat datoz puntu batean: batentzat zein bestearentzat sendagile bakarra heriotza da. Tartasentzat bizitza ondo hiltzen ikasteko bidea zen. Zorionbidea ere bai, sinestuntentzat. Gogora ekarri nahi dut Tere Irastortzak Nabarra aldizkarian idatzitakoa (2014.eko ekainaren 14an): “*Jaiotzeak ez du heriotza zor. Bizitzak besteekin bizitza du kita gabe utzi behar ez duen zor bakarra*”.

Zein zen ordea Nietzscheren gaixotasuna? Hor ez dira adituak ados jartzen, normala dena, aditu bakoitzak bere esparrua eta bere txokoak zaintzen baititu, besteenei jaramonik egin gabe. 1867.etik 1889.era bitartean idatzitako gutunen arrastoari jarraituz jakin daiteke zerbait haren gaixotasunari buruz: gorputza ahulduta zuen eta horrek, pizgarri gisa, adimena indartu zion. Bizitzarekin batera bizitzan gaixotasuna eraman zuen berarekin bandera gisa. Bazekien ez zuela astirik izango buruan zuen guztia idazteko, eta hortik haren presa, haren idazteko modua, zatika bezala. Presarik ez duen idazleak eleberriak idazten ditu, izan ere. Baina Nietzschek ez zuen bere burua gaixotzat, sendagilezat baizik. Mundua gaixo zegoelako bidali zuen Zaratustra lurrera, denak senda zitezen. Baina munduaren gaixotasuna, morala izanik, ez zen ohiko bidez sendatzekoa. Orain ere ez, diot.

Nietzschek bere buruaren eta munduaren oinazea eraman zuen lagun eta bidaide. Oinazeak eusten dio gaixotasunari, eta gaixotasunak gaixoari etxe bat eraikitzen dio, bizi dadin oinazearen erdian, nola arrakalatu den ontzia itsaso haserrearen erdian. “*Bizitzako miñak arrakalatua, bigurri dago aren subilla*”, idatzi zuen Gandiagak, eta ez da metafora soil, haratago doan irudia baizik. Gandiagak, gure poeta kuttunak, gorputza ahuldurik zuen eta animoa kraskaturik, barreneko konportak ixten dituen gaitzaz. Gorputzak sufritzen du oinazea, nahiz ez jakin askotan zergatik sufritzen duen. Gorputz gara, ezer izatekotan; gorputz muinetaraino mindua, batzuetan. Hitz egiteko gauza gara, bakarrik edo besteekin gaudenean; negar eta oihu egiteko gauza ere bai, oinazeak astintzen gaituenean. Oinazeak ez du hitzik, esateko duenak hiztegitik ihes egiten baitu, eta hiztegiak ez du hitz guztiak mendean hartzerik. Gizakiak ere ihes egin nahi du oinazeren mundutik (modu artifizial asko dira lagungarri); baina ezin duenean, askotan gertatzen dena bestalde, onartu egiten ditu mina eta oinazea datozkionean. Montaignek esandakoari men eginez, “*bere egoera kaskarra onar dezan*” dauka gizakiak oinazea. Oinazea inguruan dugu, zoriona bezala, eta inork ez du asegururik haren aurka. Nietzschek idatzi zuen: “*Soilik oinaze handia da azken espirituaren askatzaile*”.

Ni gertuago nago Montaignerengandik Nietzscherengandik baino. Gaixotasunak ez gaitu ez hobeak ez gaiztoagoak egiten; gaitzak, bai, gaiztoagoak egiten gaitu. Gaitzaren aurrean nola jokatu izan da filosofiaren gai garrantzitsuenetako bat. Gaitza munduan zabaldua badago, horrek esan nahi du zerbait ez dagoela ondo egina, ez zeruan ez lurrean ere; eta baieztapen horrek kolokan jartzen ditu sinesmenak oro. Andu Lertxundi Zu liburuan saiatu da gaitza eta gaixotasuna bereizten, bereizgarri diren neurrian: “*Gaitza, gaizkiaren mina: gaitzetik dator gaizkia. Euskara gaixotasunetik abiatzen da definitzeko gaitza. Baina gaixoarentzat gaixotasuna gaitzetik ongira igarotzen den mina da*”. Esperantza mailak badu zerikusia minak ezarritako graduarekin: zenbat eta handiagoa izan esperantza, orduan kaxkarra goa mina. “*Gaitza, lapur ixila*”, esaerak dioenez.

Hobeak ere ez gaitu gaitzak egiten, estoikoek kontrakoa uste bazuten ere. Hau idatzi zuen Marko Aurelio enperadoreak: “*Mina, kaltegarri izan dakioke gorputzari eta, beraz, aieneka hasteko arrazoiak ekar ditzake; edo izan daiteke arimaren hondagarri, baina beronen*

esku dago jabal irautea eta mina gaitza denik ez onartzea; izan ere, iritzi, txera, grina edo bekaizkeriak oro arimaren baitakoak dira, eta hara ez da iristen gaitzik batere”. Gaitzak gizakiari neurriak jartzen dizkio.

Joan Mari Irigoienek *Bi urteko kronika fakultatiboa (2012-2014)* liburutik hartutako hitzak dira hauek:

“*halaxe jan zidan, lehenik eta behin, bihotza / eta halaxe bihurtu zizkidan / zentzumenei lotutako plazer guztiak / desplazer, / segundoa ordu astun jasangaitz / eta bizia, berri, / ia igo ezineko Mortirola aldapatsu...*”

Mortirola, bi zentzutan hartuta. Italiako Giroko mendi mitikoa, eta heriotzarako bide ere: hutsetik esperantzara, esperantzatik hutsera. *Ars Moriendi* eta *Ars Vivendi*, batak besteari jarraikiz, Mortirola igotzen. Bizitzak darrai. Nork du gogoan Pantani?

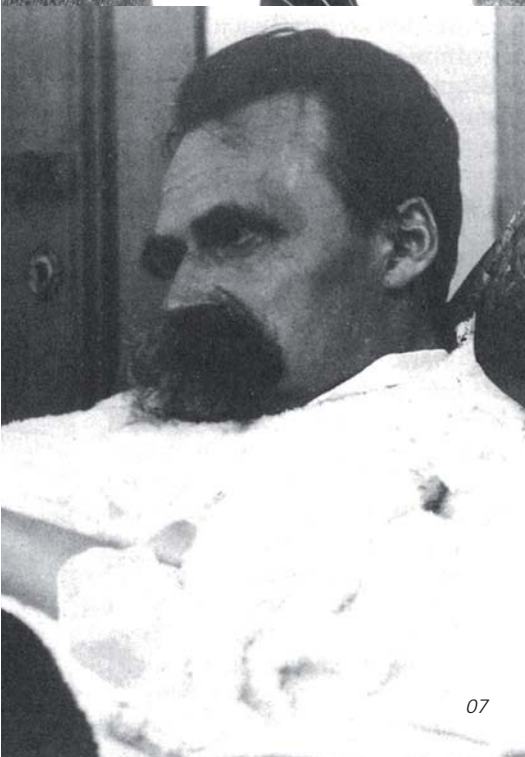
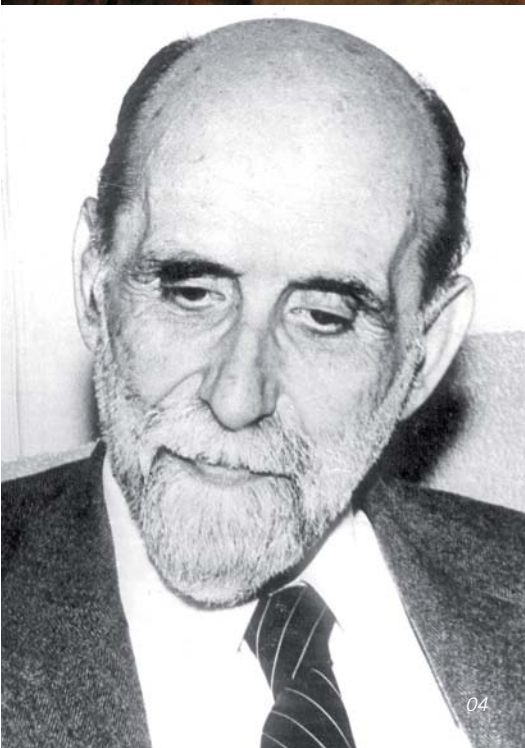
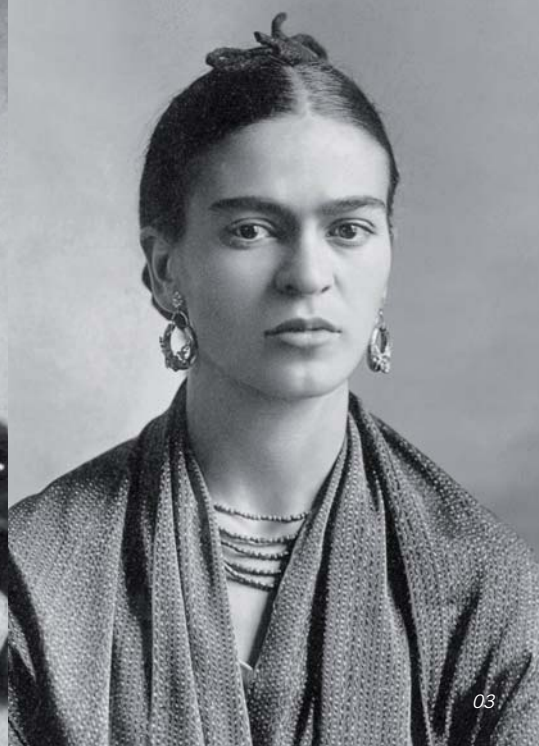
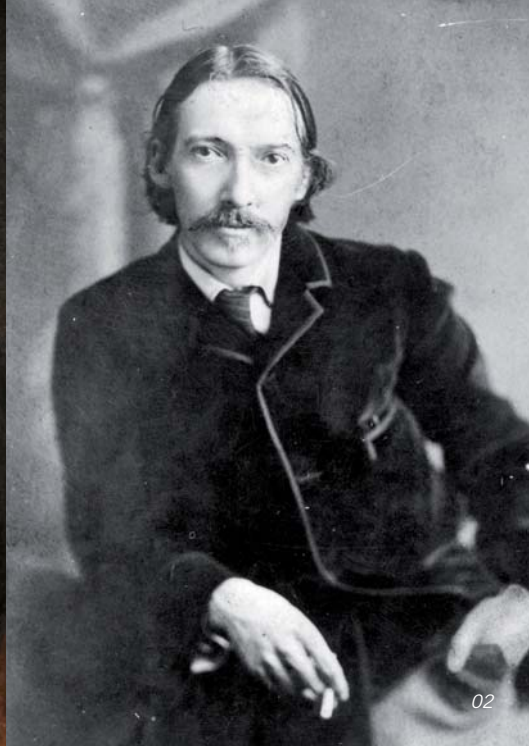
Ez gara gaitza jasan aurretik ginen bezalakoak, eta ez gara izango. Gizakiago bihurtzen gara, Montaigneren iritzian, gizakiak bere mugak eta bere gorabeherak onartzen baititu, gaixotasunak, porrotak eta zorigaitzak apaltzen dutenean. Gaitzak ongiaren ahala erakusten duen bezala, gaixotasunak osasunaren neurriak zehazten dizkigu. Baina ez gara sekula erabat osasuntsu egongo; ezta, salbuespenak salbuespen, erabat gaixo ere. Graduak eta mailak daude, kontu guztietan bezala.

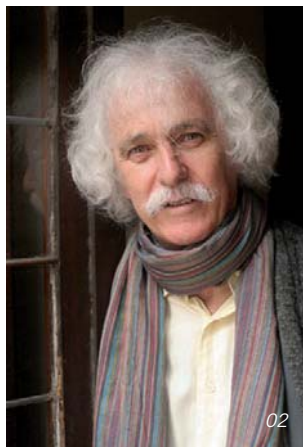
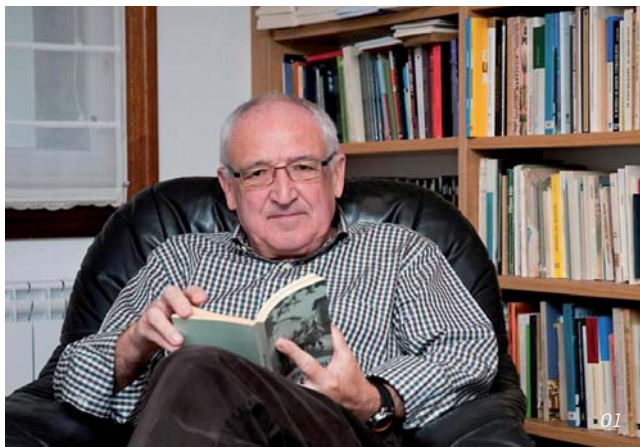
Oinazerik gabe ez omen dago arterik, diote, Nietzsche maisutzat hartu eta haren hitz guztiak gurtzen dituzten gizon-emakumeek. Ahantzi egiten dute agian, gaixotasunak arterako baliabide, indar eta grinak askatzen dituen bezala, lot ditzakeela beraiek ere, norberaren izaeraren arabera. Gaixoaren ikuspegia da Nietzscherena. Sendagilearen ikuspegitik, gaixotasuna zientziak aurrean duen erronka da, eta sendagilea, batez ere, gaixotasuna errotik erauzi nahi lukeen gizakia dugu. Ez da artista, eta ez du bere burua artistatzat. Pío Baroja sendagile izan zen, eta urte batez aritu zen Zestoan, gaixoak zaintzen, artatzen eta sendatzen. Gero, idazle bidean, *Vidas sombrías* idatzi zuen, ez irakurleari bizitzeko pizgarriak emateko, ezta bizitzen edo hiltzen erakusteko ere, minaren argazkia egiteko baizik. Barojak minari buruz idatzi zuen bere tesia, eta bizitza osoan kezkatuta egon zen minak gizakiarengan uzten zuen arrastoaz. Haren begirada gupidazkoa da; izan ere, sendatzerik ez duen gaixoari gupidaz begiratzen zaio. Hortik Miserikordia Etxeak.

ARTEA

Frida Kahlok arte bihurtu zuen bere oinazearen esperientzia luzea, bizi izan zen bitartean. Izan ere, berak ere irteera eman nahi izan zion oinazeari: “*Pozik nago noiz irtengo zain, eta espero dut sekula ez itzultzea*”. Frida Kahlo bezala aipa nitzake beste artista asko, norberaren oinazetik abiatuta artearen gailurrak jo izan dituztenak. Denok dakigu zer den mina, gauza gara denok mina eta oinazea zertan diren zehazteko, baina nik ez nuke jakingo hitzez adierazten. Idazleoi errazago zaigu metaforen bidez nolabaiteko hurbilketa egitea, Susan Sontagek *La enfermedad y sus metáforas* liburuan egiten duen bezala, gaixotasunari buruzko irudi erromantikoak eta erromantikoen irudiak ekarriz. Baina gaixotasuna, zoritxarrez, ez da metafora bat, zerbait erreala baizik, irudimenezkoa badenean ere. Anjel Lertxundik *Gara* egunkariari egindako elkarrizketa batean dio, *Zu* liburuz ari dela: “*Bizitza ez da nobeletakoa bezalako hari narratibo koherente etenik gabe bat*”. Literatura, askotan, bizitzaren isla zurbila baino ez da. Nola ikasi gaitzarekin bizitzen? Horra hor Anjel Lertxundiren galdera.

- 01 Fiodor Dostoievski
- 02 Robert Louis Stevenson
- 03 Frida Kahlo
- 04 Juan Ramon Jimenez
- 05 Marcel Proust
- 06 Michel de Montaigne
- 07 Friedrich Nietzsche
- 08 Pío Baroja
- 09 Susan Sontag.

01 Anjel Lertxundi
02 Joan Mari Irigoien
03 Joxe Aranzabal
04 Miren Agur Meabe

Ez naiz askotan gaixo egon, eta egon naizenean gaitz fisikoa bainoago gaitz mentala izan dut. Arimarena, deitzen diote kontu horietan sinesten dutenek; zalantza dut, ordea, arima gorputzetik aparte dagoen zerbait ote den. Gogoan dut Spinozaren pasarte bat, non idazten duen arima ere gorputz dela, gorputzean eragiten duena orotan eragingarri ere badela, eta galdetu beharrean zer den gorputza, galdetu beharko genukeela zer ahal duen gorputzak. Batzuetan dena, erantzun dezaket, sasoiaren dagoenean; eta besteetan, ezer ez, beheratuta dagoenean. Sendagileak depresioa nuela baieztatu zidanean, etxera joan eta ohean sartu nintzen. Han etzanda nengoelarik, koaderno bat hartu nuen, garbia erabat, inoiz erabili gabea, eta depresioaren mende nengoela sortzen zitzaizkidan gogoeta eta ipuinak idatziko nituela zin egin nuen. Baina, ez nintzen ezer idatzeko gauza izan. Minak eragotzi zidan idaztea; eta idatzi ez nuelako mina areagotu zitzaidan. Koadernoan orduan bezain garbi eta huts dago oraindik, tinta makularik gabea. Gaixotasuna ez zitzaidan idatzeko pizgarri izan, ezta bizi nahi izateko makulu ere.

Ez dut depresioaren euskal adierarik aurkitu. Euskaldunok ez dio hitzik jarri gaitz horri.

Alaine Agirrek *Odol Mamituak* liburuan emakume baten gaixotasun mentala (alegia gorputzean ere eragina duen gaixotasuna) kontatzen du; ospitale psikiatrikoan bizi dituen gorabeherak azaltzen dizkigu. Hor kontatutakoa zenbateraino den Alaine Agirreren barrutik kanpora ateratakoa, idazleak bakarrik daki, alegia Alaine Agirrek, baina irakurlearen ikuspegitik badu kontatzen denak barruko bebaruan gordeta daukana astintzeko eta aieratzeko ahalmena, asaldagarri gertatzen baita guztiz. Miren Agur Meabek hitzaurrean dio: “*Odol mamituak infernurako joan-etorri bati buruzko narrazioa da*”. Miren Agurrek badaki (berak jasanda ote, ezin asma) zer den bizian infernua pairatzea. *Kristalezko begi bat* irakurri besterik ez dago, depresioa zer den eta gorputzaren ganbara guztiak nola hartzen eta larrutzen dituen jakiteko. Ez, depresioak ez du fama onik jende arrunten artean, baina nago idazle jendearen artean baduela nola-baiteko predikamendua, preokupamenduaz beste. Bestela, nola uler daiteke gizon batek bere burua esnatutakoan zomorroz antzaldaturik ikustea, eta zomorroa balitz bezala hortik aurrera bizitzen hastea?

Bizian infernua sufritzen duenak erabaki lezake, oinaze uneren batean, infernua bizira ekartzea, alegia arte bihurtzea. Kafkaz ari naiz, jakina.

Mina ere bizitzaren esparruan sartzen dugu, luzarora. Izan ere, zer da gizakia, bere mina sorbaldan hartu eta beldurrak airean aurrera egiten duen izaki huts, defentsarik gabea ez bada? Zer da Prometeoren mina, harkaitz gogor bati lotuta, putre batek egunero gibela jaten diola ikusten duen bitartean, eta ezin min hori amaitu, eta ezin gaitz hori sendatu, eta ezin ezer esan, oihua ez bada? Eskilok *Prometeo kateaz lotua* tragedian dio oso erraza zaiola minik gabe bizi denari mina eta oinazea bizi dituztenei nola bizi behar duten erakustea. Hark ere, Frida Kahlok bezala, uste zuen hobe dela behingoz hil, egunero oinazetan desegin baino. Beti ezin, ordea.

Pintatzaile modernoan artean Edvard Munch da ospetsuenetakoa. *Oihua* izango da haren lanik ezagunen eta, seguru asko, esanguratsuena. Bost urte zituela galdu zuen ama, tuberkulosiak jota. Arreba ere tuberkulosiak jota galdu zuen. Munchen oihua min eta samin guztien errailetatik sortutako oihua da, oihuen oihu, min guztien minaren adierazgarri.

GAITZA

Mina misterioa da gure artean. Misterioa, ordea, misteriorik ez dagoenean agertzen da, badenari hitzak jartzeko ahulezia edo zerbait izendatzeko mina dugunean. Baina minak nahi gabe bezala kontzientziaren ateak irekitzen dizkigu, gizatasunari galga jartzen dio, esanahi bereziaz hornitzen baitu bizitza, esanahi hori, gehienetan, tragikoa bada ere, eta tragiko den ororen antzera, hilkorra. Minak bere kontraesanak erakusten dizkigu; izan ere, gizakiok mina dugun bitartean, haragi huts eta mindua garen bitartean, bizi gara, minean bada ere; baina mina atertzen denean, haragia ez da gorpu hotz eta hila baino. Ez baitago minik gabeko bizitzarik. Bizipoza bizi-mina baino ez da.

Minak, kulturaren aldetik, estimazio handiagoa izan du plazerak baino. Kristautasunak horretan izan dezakeen eragina ez da txikia, nire iritzian, ez alferrik txikitako katiximak garbi esaten zigun bizialdi honetan sufritu beharra zegoela geroako geroan zeruko paradisu eta

“Depresioaren mende nengoela sortzen zitzaizkidan gogoeta eta ipuinak idatziko nituela zin egin nuen. Baina, ez nintzen ezer idazteko gauza izan”.

gloriaz gozatu ahal izateko. Plazera bekatu debekatua zen, gizakia bere zeregin eta eginbeharretatik desbideratzen zuelako. Oraingo garaian ez daukat garbi zer aldatu den, ez dakit oraingo plazerak Montaignek, Horaziok edo Epikurok onartuko zituzketen plazerak ote diren. Ez dakit gaurko gazteek aldarrikatzen duten *carpe diem* hori, azaleko joera baino ez ote den, ala egoera triste eta gaixoari aurre egiteko desira. Ezin baita ahantzi, Epikuroren doktrina heriotzaren aurreko beldurra uxatzeko eta ahal zen neurrian erabat deserrotzeko sortua zela.

Bizitzak bizi nahi, eta Heriok heriotza ekarri nahi. Mina duenak mina gorputzetik urrundu nahi, eta gaixoak sendatu nahi. Horra hor, laburbilduz, gure nahien deskribapena. Beti nahi, eta inoiz ezin ase. Literatura mina da, leungarririk ez duena. Baina ez dut uste gaixotasuna denik. Literatura gaixotasuna dela diotenek beharbada ez dakite zer den bata eta zer den bestea, zein alde dagoen batetik bestera. Gaixotasuna hilgarri izan daiteke, heriozko gaitza; literatura, bere zentzurik estuenean hartuta, inoiz ez. Inor ez da hil idazteagatik; hil egin da (edo dute) idatzi duenaren kariaz, edo idatzi ondorengo ajeaz, baina ez idaztearen ekintzaz. Gaixotasunak, bai, ez du barkatzen; gizon-emakume askori kendu die zuten ondasuna, gorputza mugimenduan jartzen duen hori, jakiteke zer den hori. Gaixotasunak bizitzaren ibilbidea mozten du, eta gaixoa behartzen du bere indar guztiez gaixotasunari aurre egitera, eta horregatik bizitza, nolabait esatearren, airean geratzen da, zintzilik, zer gerta ere. Gaixotasuna noiz sendatuko itxarotea da, itxaronaldia luze edo laburra izan badaitke ere, itxaropenaren ahalarren arabera.

Gaixotasunaren aldetik literaturak bi irakurketa dauzka. Idazleak pentsa dezake, batetik, literaturaren indarraren bidez senda daitekeela bere burua, eta bestetik erakuts dezakeela gaixotasunaren gordin-tasuna, eta erremedioak jarri, horrela, gaixo direnei. Idazleak esku artean edo buruan duenari buruz idazten du. Idazle gaixoak bere gaixotasunari buruz idatz dezake, hori baita ongien ezagutzen duen gaia. Edo idatz dezake beste edozer gaiz, gaixotasunak baldintzatu gabe. Marcel Proustek, esaterako, bizi zuen une bakoitza azkena zela uste izatera iritsi eta, horregatik, bizi zuenaren testigantza eman nahi izan zuen idatziz. Dostoievskik berak kontatzen du herio-zigorra ezarri ziotenean, eta bost minutu geratzen zitzaizkionean borroaren bisita jasotzeko, hasi zela pentsatzen, eta lehendabiziko hamabost segundotan gogoratu zituela haurtzaroko pasadizorik garrantzitsuenak, eta hurrengo hogeitasegundotan bizitzako alderik hunkigarrienak, eta hurrengo hamarretan memoriaren azalera ekarri zuen iraganean ezagututako jende askoren oroitzak. Beraz, lau minutu baino gehiago geratzen zitzaizkion bizitzeko, eta denboraldi hori eternitatea zela iruditu zitzaion. Bizitza barkatu ziotenean erabaki zuen handik aurrera bizitzeko geratzen zitzaion aldian orduko intentsitatearekin biziko zuela. Baina inor ez gara uneoro bizi uneoro hilko bagina bezala, literaturan izan ezik. Eta literaturan, gehienetan, gaixotasunak oinarri handiago eta sendoagoa du idazlearen esperientzia pertsonalean, gizakiaren historian utzi duen arrastoan baino.

Josefina Aldecoarentzat gaixoaldia idazteko denboraldi ona zen. Une luze edo labur horretan, eguneroko lanetik aparte, nork bere burua zaintzea beste helbururik ez duenean, idazlearen ahalegina

bete-betean zuzentzen zaio idazteko jarduerari. Josefina Aldecoa emakume lanpetua zen, bere lan profesionalaz aparte (maistra zen), etxeok egin behar zituen, eta horrek ez zion denbora gehiegi uzten idazteko. Erromantizismo garaitik datorren ideia da. Artea egiteko, edo literatura idazteko, aisialdiaz gozatzea komeni da eta, horretarako, eguneroko zereginen muzin egitea beharrezkoa da. Thomas Mannen nobelarik famatuena, *Mendi Magikoak*, gaixoaldian elkartzen diren pertsonaiak jartzen ditu harremanetan. Artea, izan ere, gaixotasuna zen, garaiko espiritu burgesentzat. Eta artistak, gaixoak. Batzuk, benetakoak; beste batzuk, irudizkoak. Minaren aristokrata ohorezkoak, batzuk: Keats, Stevenson, Nietzsche, Kafka, besteak beste. Juan Ramón Jiménez poetak sendagile bat behar zuen beti alboan. Horregatik, bizi izan zen etxeek gehiago zuten erietxetik etxebizitzatik baino. Ez zait sekula ahantziko berak idatzitako esaldi hau: “*Kontu alaiek are tristeago jartzen naute*”. Flannery O’Connor, ipuingile eta nobelagile amerikarrak, lupus gaitza (LES gaitza) izan zuen. Bazekien ez zuela sendabiderik eta, gaitzari makurtu beharrean, gaitza makurrarazi zuen. Hogeita hamazazpi urte zituela abisatu zioten, eta gaineratu bost urte baino gehiago ez zuela iraungo. Hogeita hemeretzi beteta hil zen, eta idatzi nahi zuen gehiena idatzita. Katolikoa izanik, Lourdesera joan zen, erritua betetzeagatik gehiago hango uretan zuen konfiantzagatik baino. Gaixotasunetik indarra atera zuen, ez zion gaitzari utzi bere ordez bizi zedin. Bizitza lanbidetik literatura lanbidera.

GAIXOTASUNA

Sigmund Freud, psikoanalisiaren aita, idazle aparta zen. Haren edozein liburu hartuta, erraz jabe gaitzek horretaz. Baina Freudek ez zuen literatura egiteko inongo asmorik. Bera sendagilea zen, eta zientzian zuen sinesmen osoa. “*Eta ez zaitetz saia jakintzaren ordez literaturaz baliatzen*” idatzi zuen, euskaratuta dagoen *Psikoanalisiaren Aurkezpena* liburuan. Freudek, bere burua ez ezik, beste guztiak ere sendatu nahi izan zituen. Baina normalean bere gaixotasunaz idazten duen idazleak bere burua hartzen du ardatz, eta horren inguruan ibili ohi da, gora eta behera, goialdi eta behealdien artean.

Joxe Aranzabalek idatzi du *Medikuak esan dit minbizia dudala*. Idazteko arrazoiak berak azaldu zituen: “*Alde batetik, idazteak lagun egingo zidan nire barruko demonioak askatzen, eta albistea jasotzean izan nuen zurrunbiloa antolatzen. Hori, batetik, baina horrekin batera pentsatu nuen nire testigantza interneten uztea ona izan zitekeela beste batzuentzat, ez baikaude ohituta minbiziaz argi eta garbi hitz egiten*”. Testu ausarta da, ez ohikoa, eta benetako testuak bezala hunkigarria. Minbiziak esanahi asko ditu. Borroka esan nahi du, gaixotasunaren aurka. “*Badakit zer dudana eta gertu nago zeren hau toreatzeko*”, Joxe Aranzabalek dioen modura. Esperantza ere esan nahi du. Bizi denak itxaropena zor baitio bizitzari. Joxe Aranzabal borroka egin ondoren sendatu zen. Testuak esperantzaren argi xumea dakarkigu. Minbiziak, ordea, heriotza ere esan nahi du. Heriotzaren aurrean gaudenean, denok egia esaten dugu. Gogoan dut 2000. urteko gertaera bat. Kursk izeneko urpekantzi nuklear batek istripua izan zuen, leherketa bat, eta horren kariaz bertako marinel guztiak hil ziren. Gorpuak atera zituztenean, marinel baten gutuna aurkitu zuten, haren arropa artean, bizitzako azken momenturen batean idatzita. “*Ilunpetan ari naiz idazten*”, irakur daiteke, argitara eman den testuan. Gainerakoa, susmo eta iritzi baino ez da, gutun hori beste kontu asko bezala sekretu gisa gordeta baitago.

Joan Mari Irigoien mailako albo esklerosia zuela esan zion sendagileak. *Bi urtetako kronika fakultatiboa (2012-014)* idatzi zuen, eta izenburuak beste alderen batera eraman badezake ere adiera, poesia liburua da. Zati hau aukeratu dut, ongi adierazten baitu berak, ni orain arte argitzen saiatu naizena:

“*Bizitza behin behinekoa da, /baina are behin behinekoagoa egiten zaitu une honetan, / gaitzak ezindua zaudela; / kontrastean, / guttiz bizi zaituen behin-behinekotasun existentzialean, / behin betikoa egiten zaitu mina, /behin betikoa oinazea...*”

Andrea Lou Salomek poema bat oparitu zion Nietzscheri. Esaldi honekin amaitzen da: “*Zorionik emateko ez duzunez, emadazu zure oinazea*”. Gaitzak aiseago etortzen dira joaten diren baino.

JOXE AZURMENDI

Existentziak zentzurik ez dauka mundu
justuago baten alde ahaleginez ez bada

Humboldt eta Renani buruzko ikerlan erraldoien ondoren, Joxe Azurmendik (Zegama, 1941) saiakera berri bat ekarri digu aurten: *Gizabere kooperatiboaz* (Jakín, 2016), egilearen kezka zaharretako bi elkartzen dituen: gizakiaren animaliatasuna batetik eta kooperatibismoa bestetik; aurreko lanen aldean xumeagoa dela esan liteke, baina bere laburrean mamitsua eta eztabaidarako gai asko proposatzen dituen. Gai horietako batzuk berarekin komentatu nahi izan ditugu, ondoren irakurleoi eskaintzeko.

Testua: Xabier Mendiguren Elizegi / Argazkiak: Juantxo Egaña

Gizabere kooperatiboaz zure hasieretara itzulera da nolabait ere, ezta? Gizakia abere hutsa da zure lehen liburuaren gaiari heldu diozu berriro...

Antropologia ez da zuzenean nire espezialitatea, baina beti interesatu zaidan gaia bai. Zer abere gara gizabereok? Elizak, pedagogok, utopia politikok, gizaki perfektuaren ideala suposatzen dizute helburuan. Neu eszeptikoa naiz halako helburuekin. Bromaz esan izan dut, baina benaz berdin esan nezake: nik ez dut santu izan nahi.

Bide batez esanda, Gizakia abere hutsa da ez zen zure benetakoa izenaz kaleratu. Lehen ere azaldu duzu kontu hau, baina merezi du historia hori ezagutzea.

Liburua argitaratzeaz zegoela, Donostiako Gotzainari eta besteren batzuei ez bide zitzaion ideia asko gustatu. Eskandalurik ez sortzeko, editoreak zuhurratzen jo zuen nire hirugarren eta laugarren deituekin argitaratzea eta hitzaurretxo bat paratzea, testua nolabait gozatzeko.

Ordutik hona asko aldatuko zen zientzia, filosofia... eta zu zeu ere bai, imajinatzen dut.

Baina ez goizetik gaurera. *Gizona abere hutsa da* eta *Gizaberearen bakeak eta gerrak* tenore berean eta eztabaida giro berean idatziak dira. Post-68 hartan gazteria guztia iraultzari buruz ari zen. 1973an Joan Mari Torreralki *Iraultzaz* kaleratu zuen. Gogoratzen ditut harekin eta Hegoaldeko beste gazte batzuekin izandako eztabaidak Xarritonen etxean Baionako San Amandon, gero Donapaleun. Horregatik irakurleak *Gizaberearen bakeak eta gerrak* liburuan Platonen aipuak frantsesez eta halako bitxikeria batzuk aurkituko ditu, Donapaleun Platon frantsesez zegoelako, geroago aldatzeko asmotan. Gero, ordea, Jakinek, kezka batzuekin izanik ere, *Gizakia abere hutsa da* eman zuen argitara, eta *Gizaberearen bakeak eta gerrak*-en eskuizkribua beste argitaletxe bati eman zion, biak oso antzekoak zirelako, eta galdu egin zen. Urteak geroago, Lontxo Oihartzabalek zapata kaxa batean aurkitu zuen Ereinen. Argitalpena prestatzen ari zela, editore berriari Irun Sarietara bidaltzea otu zitzaion. Epaimahaiko baten bati probokazio hutsa begitandu omen zitzaion, bortxarren apologia, eta abar. Gizabereak garelakoa ez kristauei, ez marxistei gustatu zaie gure artean. Oraitxe bertan, mundu guztian onartua dago, baina bakegintzaz, elkarbizitzaz, oinarri etikoaz, asko entzuten da gure artean, eta diskurtso mota horiek gizaberearen kontsiderotik eginak izaten ote diren, ez nago seguru. Biktimak, adibidez, batzuk gureak edo gureagoak dira beti, beste batzuk besteetakoagoak. Erakundeentzat denak berdinak izan litezke, sentimenduarentzat ez. Hori ahazten duen politika edota konbokatoria morala ekibokatzen ari da eta hiritarra nahastu egiten du, beretu ezingo dituen elkarbizitzako xedeak proposatuz. Erljioa saia liteke muga natural horiek gaingintzen. Eta badakigu ateista bat ere txit erlijiosoa izan litekeela, iragan erlijioso sakona bizitu izan badu batez ere. Baina ez dirudi edozeini proposatzeko ideala, jendea neurotizatu nahi ez badugu.

Izan ere, gauza berdintsuak esanez, eskuindartzat salatu izan zintuzten garai batean, eta gero, berriz, ia-ia ezkerreko erradikaltzat.

Nondik gatozen gomutatu behar da. Euskal gizartea oso polarizatua egon den urteetan espediente komodoa izan da edozein, eskuindar edo ezkertiar erradikal deklaratzeko, edo biak batera. Errazena etiketa batekin despatxatzea izaten baita, norbait zure eskemetan ongi egokitzen ez diren ideekin etortzen bada. Hala, ez daukazu zeure ideien indarrak haiekin neurtu eta, beraz, arriskatu beharrik. Bitartean denborak aldatu dira, amarruak ere bai. Orain terrorista eta biktimaren espediente berdin komodoa eta era pozoitsuagoa baliatzen da. Sinplekerietatik maltzurkeriara aitzinatu gara.

Zure azkenaldiko lanek lotura gehiago dute Historiaren Filosofiarekin, Euskal Herriko kultur gatazkarekin... Parentesi moduan ekin zenion lan honi? Kasualitatez? Nahita? Zein izan zen motibazioa?

Alemaniarra joan nintzenean, Konrad Lorenzen lagun batzuek hartu ninduten etxean, eta haren ikerketak gertu-gertutik ezagutzeko pri-

“Nire ikasletzat aipatu izan diren batzuk, egia esateko, nire maisuak dira”.

bilegioa izan nuen. Harrezkero, gaiari buruz irakurri, De Waal edo Ernst Mayr eta edo E. O. Wilson, beti irakurri izan ditut gauzak, baina ez sistematiko. Renanen idazlanarekin asper-asperturik bukatu nuen nazio arazoaz, eta, desintoxikatzeko edo, Darwin osoa irakurtzea erabaki nuen. Irakurri ahala, nire azpimarrak eta oharra aspaldiko beste gai batekin josten zirela ikusi nuen: altruismoa, kooperazioa. Arrasatetik garai hartan artikulutxo eta hitzaldiren batzuk eskatuak zizkidatenez, nire apunteak liburuxka batean biltzea pentsatu nuen.

Aipatu berri duzu liburuaren sakoneko gaia: zenbateraino den gizakia egoista ala altruista, soluziorik gabeko auzi eternala.

Gizakiari buruz neuk asko erabiltzen dudun kontzeptu bat anbiguitatearena da. Uste dut filosofoen gizabere naturalki on edo gaizto horrek, edo moraleko ongi/gaizki dualitateek ez digutela asko laguntzen. Sartrekin esateko, geure burua egiten duguna gara. Eta jeneralean ez on-onak eta ez gaizto-gaiztoak. Alegia, libre gara geure burua Barrabas bat edo San Frantzisko bat egiten saiatzeko, edo pixka bat gutxiagorekin konformatzeko.

Darwin, Huxley, Kropotkin, Dawkins, Wilson, De Waal, Arizmendiarieta... Zientziaren eta filosofiaren ekarriak daude gaiaren inguruan. “Bi kultura” (Snow) horien arteko harremana nola ikusten duzu?

Begira, Darwin teologoa zen, eta beharbada ikusten zaio. Lamarckekin konparatuta, esate baterako. Hondo filosofiko bat duten biologoak irakurri (Mayr, De Waal), edo ez dutenak irakurri (Dawkins, E. O. Wilson), eta diferentzia dexentea nabaritzen duzu. Hori zientifikoaren artean bertan. Gero, alderatzen badituzu natur zientzietako autoreak eta giza zientzietakoak, andre-gizonaren portaerari buruz jarduten adibidez, are nabarmenagoa izaten da aldea. Bi kulturen arazoak ebidentea da. Larriena niretzat, neure kasuan esan gura dut, filosofiako eta giza zientzietako jendearen formazio eta informazio falta da natur zientzietatik. Biologia, Fisika. Gure eskolak eta sistema unibertsitarioak hori gaingintzeko ez du batere laguntzen.

Sistema filosofikoak ideologiek mediatizatuta egoten dira goitik behera. Baina zientzia “purueta” badute eraginik?

Zuzeneko eraginik gaurko filosofia akademikoak ez dut uste daukanik “zientzia puruak” esaten direnetan, nola eta ez den horien metodologia definitzeko orduan behintzat. Popper, etab. Alderantziz esan go nuke: zientziak dira gaurko filosofia egiten ari direnak. Moraleko arazoak filosofoari beste modu batean planteatzeko dizkietenak, esaterako. Dena den, ideologiak mediatizatuak ez daude zientzia “bigunak” bakarrik. Fisika edo astronomia ere bai, Stephen Hawking, adibidez. Ideologiak mediatizatu gabeko bilaketa intelektualik ez dago. Zeretik hasten den pentsamendurik ez dagoen bezala. Niretzat hori ja ez da objektiborik. Honezkero ez gaude bunker positibista zientifistan.

Ideologiak fisika edo astronomiako ikerketak zertan edo nola baldintzatzen dituen, adibiderik eman zenezake?

Adibidez, gu denon bizitzako esperientzia oinarritzkoena denok jaio, hazi eta hiltzea da. Esperientzia pertsonal hori gizabereak munduarentzako eta unibertsoarentzako, eta munduko eta unibertsoko bilakaera guztiak ulertzeko eredu bihurtu du. Hozitu, garatu, helmugaratu: horretan eskematizatzen da edozein prozesu. Azkenean mundua, munduan dena prozesuan baitago. Hala pentsatzen du gaur

pentsamenduak, beti bat eta esentzia platonikoen betiereko egonean uste zuen antzinatearen kontrara.

Munduak daraman martxarekin, aukerak ikusten dizkiozu antolamendu justuago, solidarioago bati? Eta zer zentzu du horretan ahalegintzeak?

Munduak zenbat iraungo duen eta noizpait antolamendu justuago eta solidarioagoa izango ote duen, ez dakit. Baietz espero dut. Dakidana da nire eta gure existentziak zentzurik ez daukala mundu justuago eta solidarioago baten alde ahaleginez ez bada. Zentzua ez dauka munduan egoteak, munduarekin zer egiteak bazik. Gero, posibilitate bat, gaur bertan, elkarrekin lehian eta batak bestea azpiratzen ahalegintzea da, azken-azkenean horrek mundua hobetuko duelakoan, eta barentzat horretantxe etzango da existentziaren zentzua eta ongia. Eta beste posibilitate bat oraintxe bertatik elkarri eustea eta laguntzea izango da. Aukera kontua da. Moral "natural" absoluturik ez dago. Bestela giza askatasunik ez legoke, ez legoke moralik, eta ez legoke zentzuaren galderarik.

Baina lehia librearen nahiz sozialismoaren onuran sinestea aukera kontu hutsa baldin bada, edozein jokabide da berdin zilegi. Zertan oinarritu gintezke hortaz hau edo beste kritikatzeko?

Garrantzirik handienekoa da hemen ongi bereiztea. Dena da posible. Hitler ere bai, eta idealista askoren hautu morala izan zen. Heideggerrena esaterako, eta Günter Grass gaztearena. Gizaberea libre izateak esan gura du edozein piztikieriatatik ez dagoela salbu. Ikusi dugu eta ikusten ari gara. Kontuz, ordea: dena da posible, baina dena ez da berdin. Kapitalismoa hobesten duenak balio batzuk, historiaren ideia bat, gizakiaren eta gizartearen kontzeptu bat lehenesten ditu. Sozialismo batzuk kapitalismo bigunago bat besterik ez dira. Baina komunitate sozialista kooperatibo erreal bat imajinatzen badugu, esate baterako, gizakiaren eta jendartearen bestelakoxe kontzeptu bat suposatzen dugu, beste ideia bat daukagu historiarena, balioen eskalan beste ideal batzuek dute guretzat goratasuna. Bideak egon asko dauke munduan. Erabaki egin behar dugu zein bidetatik ibili gura dugun, eta zeinekin eta norantz joan. Erabaki horren ikuspuntutik, guri nahitaez immoral edo gutxiago morala irudituko beharko zaiguna, beste batzuek ez zaie hala irudituko, eta ezingo dugu argumentu absolutuz argudiatu gure hobespena. Ados. Inork ez dauka berak bakarrik arrazoi guztia. Baina tolerantziaren printzipioa ez da: dena posible, dena berdin. Ezpada: egia da ez dagoela balio moralik berak fundamentu razionalki absolutua duenik, "Jainkoaren nahia"rekin identikoa. Baina kontzientziak ezin du bere absolutuak ez eduki, balio horiek ni moraliki zer naizenarekin eta zer izan nahi duanarekin identifikatzen direlako, eta ezin ditudalako saihestu neutasun morala baztertu gabe.

Horregatik, badakigu kanibalak munduko kontzientzia onenarekin direla kanibalak, baina gure kontzientziatik guk ahalegin guztiak egingo ditugu haiei kanibalak izatea eragozteko. Kapitalismoaren eta kooperatibismoaren artean aukera ez da hain alternatiba estreinoa. Baina balio batzuen ala besteen hobespena eta hautua suposatzen dute biek, eta ez da berdin bat ala bestea. Aukeratu egin behar dugu: zein sistema nahi dugun baino gehiago, zer izan nahi dugun.

Liburu honetatik apur bat urrunduta, galdera orokorrago batzuk. Zure osasuna ez dela ona aipatu duzu azken urteetan, eta horrek baldintzatzen duela zure lana. Edonola ere, ze proiektu dituzu esku artean?

Bai, urte asko, aje asko, botika asko. Bolada luzetxoa da medikuek kirofanotik kirofanora narabiltela. Material pila daukat, ordea, hainbat gairen inguruan bilduta, eta gustatuko litzaidake erdi egingdako lanen batzuk bukatzea, beste ezer egiten ez dakit eta. Une honetan eskolaren eta pentsamenduaren historiaz Euskal Herrian apunte batzuk bilbatu nahian dihardut.

Hainbat ikasle izan dituzu, dizipulu aitortuak, miresle ugari... Esan liteke "eskola" sortu duzula?

Ez, ez dut uste. Aurrena, inolako eskola edo sistemarik neuk ez daukadalako. Gertatzen dena da, hemen denok bilaketa berdintsuetan gabiltzala, batak bestea irakurtzen dugula, eta elkarri ikasten eta irakasten diogula. Beharbada ez dut inoiz aski esan, orain aprobetxatzen dut aitortzeko, zenbat eta zenbat ikasi diedan eta ikasten diedan belaunaldi gazteagoei. Nire ikasletzat aipatu izan diren batzuk, egia esateko, nire maisuak dira. Badakit honek apaltasun faltsua eman lezakeela, harrokeria modu bat, baina bost axola zait. Hori horrelaxe dena, neuk dakit inork baino hobeto.

Mundu intelektualean nazioartean gaur egun dabilzan eztabaidetatik zein interesatzen zaizkizu?

Nire akatsetako bat da, gai baten azalean pixka bat atzamarkatu orduko, berehalaxe edozer gauzatzen interesa pizten zaidala. Gero ez dut astirik izaten sakontzeko. Interesatu, eztabaida soziala eta politikoa esaterako, beti interesatu zait. Oraintxe interes handiarekin segitzen dudun arlo bat aipatzeko, eboluzioak nola ekarri duen askatasuna, gizabere librea, zeintzuk diren balioen etorkia eta oinarriak, zein interes ebolutibok sortarazi duen eta funtsatu duen mitoa, erlijioa, Jainkoa, zein izan den horien eboluzioa gero historian, zein interesi erantzuten dioten oraintxe. Eboluzioa eta espiritua, nolabait esateko. Momentu honetan horri denari buruz ikerketa asko ari da egiten.

Eranskina: Zientzia ideologietatik libre ote den

Testua: Joxe Azurmendi

Zergatik idazten dira Euskal Herriko historia hain diferenteak? Ikusia dago, datu berberekin operatuz ere, ikertzaileak esate baterako Nafarroako konkistaren interpretazio arras ezberdinetara iristen direla. Gertakaria bera bakarra da, interpretazioak mila. Ikerlari bakoitzaren ideologiagatik dela esan ohi da. Giza eta gizarte zientzietan, ikerketako metodoak txit objektiboak eta neutralak eta printzipioz ikertzaile guztientzat berdinak izan arren, arrunt onartua daukagu emaitzak guztiz ideologikoki baldintzatuak ateratzen direla eta, azken batean, interpretazioa beti subjektiboa dela. Zientzia horietan gizakiak bere buruaz baitihardu, ikerlaria bera (haren interesak, pentsaera) aldeaz aurretik nolabait ikergaiaren barruan dago, nahitaez. Ez dago behar bezalako distantziarik ikergaiaren eta ikertzailearen artean.

Natur zientzietan ez da hori gertatzen, pentsatu ohi da: horietan ikertzaileak ez du bere burua ikertzen, beregandik aparte dauden objektuak baizik. Ikertu, hor, aurreko mundu hori bere baitan den bezala ikertzen du, behaketa metodo objektiboekin eta interes pertsonalen interferentziarik gabe. Horregatik, natur zientzien emaitzak objektiboak dira. Hori uste izaten da, eta giza/gizarte zientziak eta natur zientziak kontrajartzea erabat ohikoa da gure artean. “Bi kulturak”. Zinezko zientzia natur zientzia da. Bestelakoxe prestigioa dizute fisikariak eta biologoak, esate baterako, eta historialariak edo filosofoak.

Dudarik gabe, batzuen eta besteen arteko diferentziak hamaika eraketa dira, objektuen moduetatik jarduera metodikoetara eta emaitzen garrantzia graduraino. Baina diferentzia funtsezkoa eta oposizioa bi kulturen artean, batzuk erro-errotik ideologikoak (interesak), eta besteak ideologietatik garbiak eta desinteresatuak izatean ote datza? Batzuk subjektiboak, besteak objektiboak? Horrela esanda, behintzat, ez.

Hara, begikeraren beraren abiagunetik abiatuta: gu denon bizitzako esperientzia oinarritzakoa denok jaio, hazi eta hiltzea da. Esperientzia pertsonal hori gizabereak eredu bihurtu du munduarentzat eta unibertsoarentzat, eta munduko eta unibertsoko bilakaera guztiak ulertzeko. Hozitu, garatu, helmugaratu: horretan eskematizatzen da edozein prozesu. Azkenean mundua, munduan dena prozesuan baitago. Hala pentsatzen du gaur pentsamenduak, beti bat eta esentzia platonikoen betiereko egonean uste zuen antzinatearen kontrara. (Hauxe bera ere ikuskera kontua). Orduan uste zen, azaleko aldagarritasunaren azpian, mundua beti bere horretan gelditu dagoela, betidanik, giza baina baino lehen eta menpegabe, eta horren berezko zerizan ezkutua giza adimenak desestali eta ispilatu egiten duela soilik. Oraindik ere hainbat jende halatsu irudikatzen dizu naiboki ezagutzaren jarduna: egia hor dago munduaren barruan, eta zientziak, astiro-astiro, ateratu egiten dizu. Ordea, gaur, ezagutzaren teorian, ezagutzak objektua zer den berak eratu eta zertzen duela pentsatzen dugu.

Mundua eratu, ordea, modu batean egiten du poesiak, beste batean mitoak, bestean ontologia edo metafisikak, beste batean zientziak. Modu erabat diferenteetan egiten al dute? Esate baterako, poesiak eta mitoak subjektiboki eta zientziak objektiboki? Gauzak pittin bat

konplikatuagoak dira. “Hautespen naturala”ren printzipioa ez da daturen batzuen zuzeneko izendapen objektiboa, Darwinek berak dio metafora bat dela, zakur eta zaldi arraza berriak hazi-ontzeko abeltzainek nola ziharduten ikusitakoaren antzera irudikatua. Beraz, behaketa sozialeko kategoriak Naturari aplikatzea: ikuskera kultural eta sozialki kondizionatua, hortaz. “Bizi borroka” orobat metafora bat da, Malthusi hartua. Darwinismoaren oinarritzko bi kontzeptuoi Marxek gizarte ingeles burgeseko klase borrokaren analogiazko esamolde zarpailak iritzi die. Eta arrazoi du. Kontzeptu zientifikoak dira, bai. Eta datuen interpretazio ideologikoak dira halaber, ez neutralak.

Wittgenstein ezkerro aski errepikatua da munduan ez dagoela gertakari huts edo fakto biluzik, interpretazioak baizik. Kantek irakatsia zigun aspaldi ezagutza ororen izaera subjektiboa, horregatik zientzian, kondizio orokor subjektiboan gainean, ezagutzaren objektibitate gabe. Hawkingek idatzi du, errealtatea atzemateko, zientifikoak aurrea bere buruan eredu edo modelo batzuk asmatzen dituela, jeneralean matematikoak. Mundua bera ez da matematikoa. Edo, nahi baduzu, matematikoa eta beste molde askotarikoa da. Zientifikoak behartzen du berarentzat matematikoa izatera. Munduaren interpretazio zientifikoa, hala diosku Hawkingek, subjektiboa da. Alegia, haren astrofisika, kosmologia... eraikuntza subjektiboa da. Eta horregatik ez da bihurtzen ez-objektiboa. Berriz ere, zientzia era askotan izan liteke subjektiboa: subjektiboak dira ikerketara bultzatzen duten interesak, aurkikuntza batek gizartean edo komunitate zientifikoan izan dezakeen garrantzia, etab. Ikerketaren eta zientziaren presupostuak eta ingurumariak. Ikerketa barruan berdin. Datuen eta esperimentuaren interpretazioa mundu-ikuskera global batetik eta batekin egiten da. Mundu-ikuskera horretan, besteak beste, uste edo fede eta espektatiba batzuk daude, jarduera zientifikoaren aurretiazkoak direnak, bestela ez litzateke bilaketarik abiatuko. Esate baterako, ikerketa arrazoimenaren ahalean fidatuz abiatzen da. Arrazoimenaren ahala ziurtatzeko, arrazoimenaz beraz baino ezin gara baliatu, baina ez fisikako espezialitateaz, esaterako. Egiaren suposizioarekin hasten da, halaber. Egia, oraindik, ez hor dagoen datu edo fakto gisako bat, eta ez zientziaren aurkikuntza da. Hasteko, balio bat da, zientziaren aurretik dagoena, bilatzen dena. Haren bilaketak zientifikoaren moral bat inpliketzen du. Gero, eraikuntza teorikoa da. Teoria horren egia edo zuzentasuna komunitate zientifikoaren adostasunarekin berdintzen bada, zientziaren aurretiazkoetako bat kolegianakoa usteona da, “ideologia demokratikoa”, eta ideologia horrek suposatzen dizun hein bateko erlatibismoa (egia eternalen ustea a priori metafisikotzat joko da), etab., etab.

Hauek ez dira denbora-pasa akademiko hutsak. Batez ere tradizioarekin berriki eten duen gurea bezalako gizarte batean substantziala da geure posizioaren koordinadak eta mugak garbi edukitzea, fede katoliko berrietan ez erortzeko. Materialismoaren arazoa, adibidez. Materialismoak, suposizio metodologiko legeez, onargarriagoa dirudi beste ezein alternatibak baino. Hobeto esanda, ez dut uste beste alternatibarik zientzian posible denik eta inork praktikatzen duenik. Kontua da Hawkingek materialismoa ez duela hautu metodologiko soil gisa aurkeztzen, bere zientziaren konklusio legeez baizik, eta gure

artean ere halaxe aurkitzen diogula bati baino gehiagori. Hawkingek bere burua, zientifiko gisa, materialista aitortzen du: Jainkorik ez dago, arimarik ez dago, hilondoko bizitzarik ez dago. Materialismoa ateismoarekin berdintzen da. Hautu bezala guztiz onargarria, eta –soil logikoki– kontrarioa baino onargarriagoa ere ausaz bai. Baina zientzia hutsa? Esan nahi baitu, adibidez, Hawkingek Jainkoa zer den definitua daukala, ez baita erraza. Gutxienez, hori bere zientzia bereziarekin, espezialitatearekin lortua, ez du. Erljio, filosofia, teologietan, Jainkoaren kontzeptu aski diferenteak aurkitu izango zituzkeen gaur, aipatu gabe zer den jainkoa edo jainkozkoa Txina konfuziarrean, shinto japoniarrean, etab., zer esanik ez gizaberearen historia luzean. Diseinatzaile Handiaren ideia da harena akaso, ala bere haurtzaroko Jainkoa, arbuiautu beharra sentitu duena? Hori ez da *tout court* Jainkoa. Ez da Einsteinena, esate baterako.

Kontua unibertsoa nola interpretatu da. Hawkingen hipotesia zuzen ulertu badut, ezerezetik unibertso mota ezberdin asko bere kabuz sortzen da (“jaiotzen” da), espontaneo eta azarearen printzipioaren arabera, Jainkoaren beharrik gabe. Hori problemarik gabe onar liteke zientziarako. Galdera batzuekin: unibertsoaren kausa gisa bilatu al du Jainkoa eta ez aurkitu? Non aurkitu nahi zuen? Non aurkitu ditu ezereza edo azarea bezalako gauzak, hizkuntzan ez bada? Horrekin ezagutzaren teoriako arazorik sasienetako batekin topatzen gara. Ezagutza hizkuntzan oinarritzen da, hizkuntzak bideratzen eta kondizionatzen du. Hizkuntza metafora multzo bat baino ez dela esan zigun Nietzschek. Munduaren mugak hizkuntzaren mugak direla, Wittgensteinek. Hau da, ezereza guk jartzen dugu. Hizkuntzarekin jartzen dugu. Ez da sentsuen espazioko datua, haren esperientziarik zuzenean ez daukagu. Are gutxiago ezerezetik munduak nola ilkitzen diren eta zerk ilkiarazten dituen. Hipotesiak, orduan, oso matematikoki arrazoiturik ere, Jainkoa kendu eta kreaio biblikoaren metafora sekularrago bat baino askoz gehiago apenas dirudi. Mundua espiritu infinitu batek (nola pentsatzen da hori?) ezerezetik edo kaosetik sortu zuela pentsatzea baino egiantzekoago bai, apika, razionaliki soil. Baina ozta-ozta auresuposizio materialista bera baino

gehiagorik. Razionalitate zientifikoa, ordea, ez da gizakiaren razionalitate tipo bakarra, are gutxiago kreatibitate legitimo bakarra...

Hala, zientziaren ertzetatik haraindi, leku asko geratzen da libre mitorrentzat! Nietzsche ez zebilen oker, menturaz, gramatikan sinesten dugun bitartean [hizkuntzan] ez garelako Jainkotik libratuko, esatean. Mila modutako jainko eta ideologietatik, alegia.

Gaia itsaso bat da. Ideologiaz eta zientziarantz atzerketa historikoa dago, kasu konkretuenak: Newton, Cuvier, Pasteur, etc. Arazoa zientziaren filosofia, ezagutzaren teoria, zientziaren historia, soziologia, hermeneutika, diziplinek arakatzen dute. Feyerabend, Eagleton, Rorty, Foucault, etab., etab. enplegatuta dira kritikoki arloaren eztabaidan. Klasikoak dira G. Canguilhem *Idéologie et rationalité dans l'histoire des sciences de la vie* eta Habermasen *Ezagutza eta interesa*.

Zientzia gizon-emakume osoaren obra da, eta esan liteke ideologiazko (hizkuntzazko, Cassireren zentzuan) hodei handi baten barruan garatzen dela, poesia, mito, filosofia eta aktibitate intelektual guztiekin nahasian, ez haietatik bakandua eta isolatua, are gutxiago kontrajarria. Denek bat eta elkar egiten dute (ez gatazkarik gabe euren artean), bat ez da a priori besteak baino gehiago, denetan egiten du bat gizabereak. “Bi kulturen” arazoa baldin badago, esango nuke biek daukatela elkarrengana hurbildu eta elkarri zer ikasi franko, eta elkarri zer kritikatu. Filosofia kritikatzeko kasik modan dago. Zientzia ere ez dago zergatik sakralizatu. Aitzitik, zientzia praxi sozial erraldoia da gaur. Begiratzen badiegu gure Estatu gizarteei, zientzia botere eta dominazio estrategia bat da, eta horixe ezkutatzean eta zientzia ongiaren eta gaizkiaren gainetik bezala ipintzean datza horren sarkortasun ideologikoa. Erljio berri baten estatusa dizu sektore askotan. Horregatik aprobetxatu gura izaten du politikak, eta inon gutxitan sumatzen da hobeto zientzia eta ideologia nola nahasten diren, zientifikoak aholkulari politiko legez plazaratzen direnean baino. Hala nola errauskailuaren onura edo kalteez agudiatzean, adibidez.

TOKI BERERA HELDU NAHI DUTEN BI BIDE

Tradizioaren pisuagatik batez ere, bakarlariak, musikariak oro har, sarritan hartu dituzte eta hartzen dituzte, oraindik ere, idazleen edo bertsolarien hitzak beren doinuak janzteko. Baina horrek talkak eragin ditzake, nahiz eta, azken finean, batzuek zein besteek asmo bera duten: kantuak funtzionatzea.

Testua: Igor Susaeta

Andoni Tolosa 'Morau'
(Hernani, Gipuzkoa, 1963)

"Oso zaila da poesiaren tamainako jantzi musikal aproposa eraikitzea eta kantuaren ezaugarriak errespetatzea: iraupena, metrika, leloa, melodia".

(Argazkia: Conny Beyreuther)

Maite Larburu

(Hernani, Gipuzkoa, 1979)

“Gertatzen zaizkidan gauzek energia zehatz bat sortzen dute nigan, eta energia horrek bibrazio berean dauden idatziak, pertsonak, lekuak edo, besteak beste, musikak ekartzen dizkit. Azken finean, errealitatea interpretatzen dut, eta gero kantatu, jo, idatzi”

(Argazkia: Asier Altuna)

Anari Alberdi eta Ruper Ordorika elkartu zituen *Berria* egunkariak duela bi urte pasa, eta, besteak beste, kantuz, horren zereginaz eta sekretuez, mintzatu ziren. 2014ko ekainaren 1ean argitaratutako elkarrizketa hartan, une batean zera adierazi zuen aurrenekoak: “(...) Baina euskal bakarlarion artean zenbatetan imitatu dugun denok hori, zenbateko pisua eduki duen poesiak euskal bakarlarion artean... Hori beste inon ez da hainbeste gertatzen (...)”. Bigarrena ados zegoen: “(...) Ziurrenik, poesia idatzia beste inon baino gehiago kantatzen da hemen (...)”. Badaude hori azaltzeko arrazoiak, eta inportanteena, segur aski, tradizioaren pisua da. Kantagintza berriaren fenomeno mundu osora hedatu zen 1960ko hamarkadan, eta Euskal Herrian eta euskaraz Ez Dok Amairukoek plazaratu zuten. Oro har, joera horri eusten diote, oraindik ere, euskal bakarlariek eta bakarlari ez direnek, nahiz eta kantuaren funtzioa bera aldakorra den. Sarri entzuten den kontu bat da konposizioko alderdirik zailena hitzena dela musikarientzat, eta hori izan daiteke beste motiboetako bat. “Musikari askorentzat, musika da bere hizkuntza, hartan sentitzen da eroso; hitzak idaztea, berriz, hizkuntza arrotz bat erabiltzea bezalakoa iruditzen zaie”, dio Andoni Tolosa *Morau*-k.

Musikariekin badakite, dena den, poema on batek ez duela kantu bat onutzen, eta alderantziz. Uztarketak funtzionatu dezake ala ez. Kito. Gainera, potolokeriaren arriskuez ohartarazi dute. “Uste dut bertolaritzatik ikasitako kontzeptu horrek ondo definitzen duela poema bat melodiaren barrura sartu ezinda geratzearen sentsazioa. Eta uste dut ez dela poesiaren eta kantuaren arteko talka bat, erregistro desberdinen arteko talka baizik. Eta erregistro horretan sartzen da hiztegia, sintaxia...”, azaldu du Anari erreportaje honetarako. Erregistroak aipatuta, *Zure aurrekari penalak* diskoaren (Bidehuts, 2015) egileak pentsatzen du euskaraz ez dela ondo bereizten erregistro idatzizkoa eta ahozkoa. “Eta hau ez da kantuaren bakarrik ikusten. Sare sozialetan, adibidez, jendeak ez du, oro har, erregistro kolokiala baten dominatzen. Hori ere ahozketasunaren zulo handi bat iruditzen

zait”. Hori, ezinbestean, kantuen hitzetan nabaritzen da. Neighbor taldeko Maite Larbururentzat, naturaltasuna falta zaio euskarari, akaso, zenbait erabilpenetan; eta Txuma Murugarrenen aburuz, euskara “apenas ez da mugitzen, ez da gauza berri gehiegi sortzen; beldur diogu zuzentasun ezari eta oraindik ere euskara kultu horren ajeak garabiltza. Euskara kolpatu eta zikindu egin behar dugu”. Hizkuntza-aren ajeak, erregistroen arteko talkak eta tradizioaren pisua gorabehera, leku berera, kantura, iritsi nahi dute hori sortzen dutenek. Hitzak bataz edo besteak jarrita ere, uste du Larburuk bidaia biak direla ederrak. “Nondik datorren ez da garrantzitsua; sortzen dena baizik”.

Bidaia hori duela 45-50 urte hasi zuten Mikel Laboa, Xabier Lete, Lourdes Iriondo, Benito Lertxundi eta enparauek. Murugarrenen ustez, “euskara duintzeko ahaleginarekin zerikusia zeukan jarrera bat” izan zitekeen hura. Morauk gogoratu nahi du, ordea, herri musikak aurretik ez zuela gehiegi jo literaturara hitzen bila. Euskara idatzia, gainera, nahiko berandu garatu zen. Larbururen esanetan, “ordura arteko kantagintza ahozkoa izan zen. Beraz, anonimoak dira kantu haiei hitzak sortu zituztenak, eta ez zuten hizkuntza idatziarekin lotura esanguratsurik eduki”. Izaki Gardenak taldeko Jon Basagurenentzat, euskara “*modernitate*” eraman nahi zen eta euskaraz musika berria sortu, eta ahots edo hizkera bila idazleengana jo zen. Morauren ustean, idazle eta musikarien arteko harreman hori, elkarlan hori, naturaltzat hartu behar da, “berpizkunde kulturalaren garaian, 1960ko hamarkadan, zirkulu berdinetan ibiltzen zirelako musikariak, idazleak, artista platiskoak; gutxi zirelako, alegia, euskaraz egiten zutenak”. Mikel Uraken bakarlariaren iritzian, ez zaio beldurrik izan behar lanak delegatzeari. “Norberak ez bazuen bere burua idazteko gai ikusten, normalena idazle batengana laguntza eske joatea zen. Beti izango da hobea adituen esku uztea menperatzen ez duguna. Idazle baten ekarpena musika sortzeko prozesuan beti ongietorria eta esker onekoa izango da”.

Mikel Uraken

(Bilbo, 1982)

“Beti izango da hobea adituen esku uztea menperatzen ez duguna. Idazle baten ekarpena musika sortzeko prozesuan beti ongietorria eta esker onekoa izango da”.

(Argazkia: Amaia Elorza)

TRASZENDITZKEO GOGOIA

Gaur egun duela 45-50 edo 30-35 urte baino jende gehiagok daki euskaraz idazten. Halere, hitzen kontua, idaztearekin baino gehiago, esateko gogoarekin lotuko luke Anarik. “Kantuaren funtzioa berarekin dakar garaiak; kulturaren barruan esan nahi dut. 1980ko hamarkadan haustea izango zen seguru asko premisa. Eta 1990eko hamarkadan –egoera politikoak asko markatu zuela esango nuke–, hitzak ez zuen aurreko hamarkadako funtzio bera, ezta hortik hamar urtera ere...”. Moraurentzat, oraindik ere literaturara jotzen da hitzen bila, eutsi egiten zaio horri, “batez ere poesiatik urrunago diruditen estiloetan ere, rock edo pop musikan”. Iruditzen zaio musikariak traszendentzia gogoia erakusten duela hitzak poetengandik hartuta, zerbait “garrantzitsua esan nahia” egon daitekeela horren atzean. Eta erretorikoki galdera, *Arrainentzako himnoak* diskoaren (Egilea editore, 2014) sortzaileak: “Nork ez du musikatu Sarrionandiaren hitzen bat?”. Kontua kulturala izan daiteke Basagurenen aburuz: “Oso gauza jasoak kantatu izan ditugu beti, poesiatik oso gertu ibili gara. Bazkalondoetan abesten diren kantu askoren hitzak aztertzea besterik ez dago. Tradiziotik etor dakiguke gauza serioak kantatze hori”. Poesia idatzitik kantura dagoen jauzia naturala izan dadin, agian denbora apur bat falta dela pentsatzen du Larburuk. “Ohitura zenbait aldatzea besterik ez dela esango nuke... Gauza erraza bezain zaila hori, inondik ere”.

Besteak beste, Sarrionandiaren, Bernardo Atxagaren, Jose Luis Otamendiren, Xabier Leteren, Joxan Artzeren, Jose Luis Padronen, Jon Benitoren, Pello Lizarralderen eta Harkaitz Canoren hitzak kantu bihurtu izan dituzte musikariek, bai liburuetatik hartuta, baita enkarzuguz ere. Eta bertsolariei ere eskatu izan zaizkie: Maialen Lujanbiori, Jon Maiari, Unai Iturriagari... “Bertsolariengana ere jo izan da, eta oso abesti ederrak sortu dira. Eta hor badago klabe bat: ahozkotatunarena”. Anarik dio, gainera, hizkuntzaren ahozkotatunaren garrantzitsua den elementu “lauso” bat duela bertsolaritzak: euskararen

sena. “Askotan parametro poetikoetatik epaitzen da bertsoa, eta nire ustez hizkuntzaren ahozkotatunari, jarioari, egiten dion ekarpenean dago bertsoaren ederrena. Gauza bera esateko mila era ditu”. Hain zuzen, ahozkotatun horren gabezia, gauzak jasoei esateko gogoia, kritikatu izan zaie euskaraz kantatzen dutenei. Murugarren ez dago ados. “Ez zait iruditzen moldeetan alde handiegirik dagoenik beste herrialdeetako musikarekin: frantsesez Dominique A, espainolez Nacho Vegas...”.

Basagurenen iritziz, aldiz, ahozkotatunetik aldentzen dira hitzak gehienetan. “Azken aldi honetan, agian, areagotu da gauza sinpleagoei –parranda bati, hondartzan emandako egun bati, maitasun istorio txatxu bati– kantatzeko ohitura, kaleko hizkera edo euskalkiak erabiliz askotan, baina ez dut uste oraindik normalena denik”. Larbururi hitz egiten duen bezala kantatzea gustatzen zaio; bere euskalkian, alegia. Horri garrantzi handia ematen dio. “Nik ez nuke inoiz ‘esna hadi’ esango, ‘esnaai’ baizik”. Anariri aipagarria iruditzen zaio Gatibuk eta The Uski’sek bizkaieraz abesteko egin duten hautua. “Edo Neighborreko Maite Larburuk darabilen gipuzkera ere ederra egiten zait belarrira”. Izaki Gardenak taldeko burua ziur dago euskara batuan ere idatz daitezkeela ahozkotatuna lantzen duten abestiak. “Baina ez da orain arte egin dena. *Rock hizkera* bat sortzeke dugu, eta bide horretan, nire ustez, eredu dira Sexty Sexers edo Eskean Kristoren hitzak”.

NONDIK ABIATZEN DEN

Basagurenen arabera, hitzak jartzeko orduan bi modu orokor antzematen ditu. Batetik, egoera sozial eta politikoak salatzen dituzten kantuak, “era zuzen edo metaforiko-poetikoan”. Bestetik, idatzera jasora jotzen da, poesiatik hurbil, “sentimenduez eta pentsamenduez aritzeko”. Poesia aipatu du bi kasuetan, eta poesia eta kantua lotzeak baditu bere arriskuak edo zailtasunak. Bakoitzari merezi duen lekua edo espazioa eskaini behar zaiolakoan dago Uraken: “Uneoro oler-

Txuma Murugarren (Erreterria, Gipuzkoa, 1964)

“Euskara apenas ez da mugitzen, ez da gauza berri gehiegi sortzen; beldur diogu zuzentasun ezari eta oraindik ere euskara kultu horren ajeak garabiltza. Euskara kolpatu eta zikindu egin behar dugu”.

(Argazkia: Alina Iona Ivan)

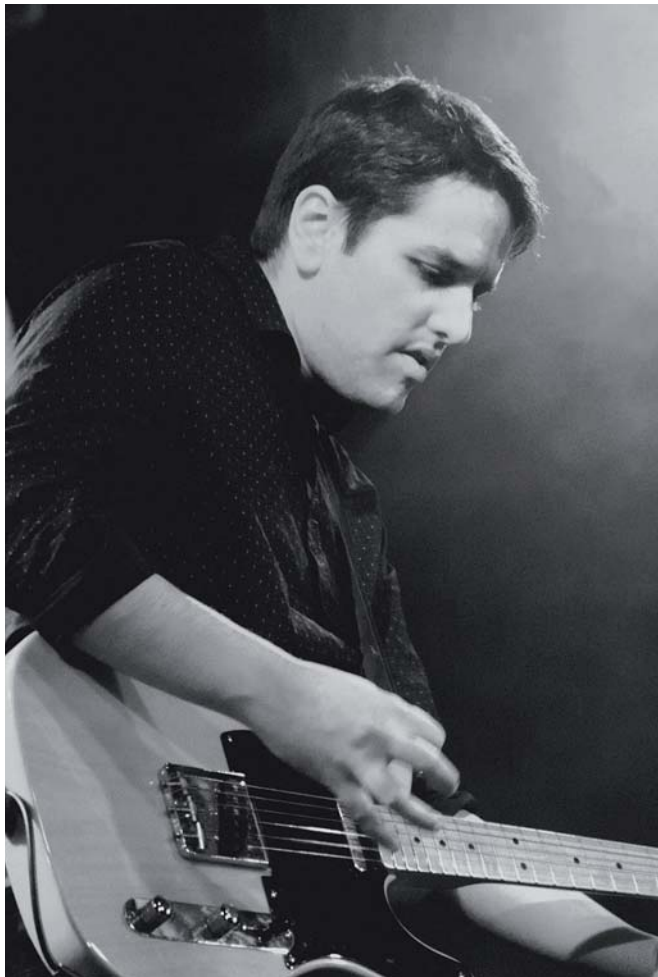
kian oinarritzen den musikak, bere nortasuna gal dezake; musika entzumenetik jasotzen dugun adierazpen bat da, eta olerkia, aitzitik, ikusmenetik”. Iaz *Neguaeren ostea* (Egilea editore) diskoa plazaratu zuenarentzat, musikatik baino poesiatik gertuago dagoen “generoa” da kantua. Morauren irudiko, idazleei kosta egiten zaie kantuaren sinpletasunera egokitzea, eta uste du gehiegi esan nahi izaten dutela, zaila dela bien arteko oreka. “Oso zaila da poesiaren tamainako jantzi musikal aproposa eraikitzea eta kantuaren ezaugarriak errespetatzea: iraupena, metrika, leloa, melodia”. Areago joan da: “Garbi egon behar du nondik abiatzen zaren: hitzetatik edo melodiatik. Batetik ala bestetik hasi, emaitza oso ezberdina izan daiteke-eta”. Askotan hitzak kantuetan modu deserosoan sartuak direla eta ez dutela osotasun bat eratzen, ez datozela bat uste du Basaguren. “Hori izan daiteke arrisku nagusia”. Izan ere, Murugarrenek dio poema guztiek ez dutela musikatzeko balio; ez behintzat modu eraginkor eta entzungarri batean. “Esango nuke abestien hitzak, oro har, ez direla poesia. Beste genero batean bilduko nituzke; ezaugarri desberdinak dituzte, nahiz eta batzuetan oso gertu egon”.

Kantua bera genero bat kontsideratzen dute Uraken eta Murugarrenek, eta, hain zuzen, Ruper Ordorikak zera adierazi zuen hasieran aipatu dugun elkarrizketan: “Kantua genero bat da bere horretan. Poesiatik edaten du kasurik onenetan; musikatik ere bai, bistan dena; baita baita beste submundu batzuetatik ere: errepikak, errimak, atsoititzak...”. Anarik ez daki beste genero bat ote den, musikariei kosta egiten ote zaien kantua, poesiatik eta ahozkotetasunetik gain-

Jon Basaguren (Gasteiz, 1984)

“Kontua da kantu onak idazten dituen eta poesia edo literatura ona idazten dituen ez ditugula maila berean jartzen; ematen du liburua diskoa baino gehiago dela”.

(Argazkia: Dani Arrizabalaga)

di, genero moduan ulertzea. “Musikariak, edo kantugileak, esango dizu berak kantuak egiten dituela. Oso lausoak izan daitezke bataren eta bestearen arteko mugak. Uste dut honek kanpoko begiradarekin zerikusi gehiago duela, idatzizkoak duen prestigioarekin”. Basagureni iruditzen zaio kontziente direla zein genero jorratzen ari diren eta bere mekanismo berezietan murgiltzen direla. “Kontua da kantu onak idazten dituen eta poesia edo literatura ona idazten dituen ez ditugula maila berean jartzen; ematen du liburua diskoa baino gehiago dela”. Eta horren harira, oroitu du Anariri egin zioten elkarrizketa batean galdetu ziotela ea ez ote zuen poesia liburu bat idaztea pentsatu. “Anarik erantzun zuen berak kantuak egiten zituela, ea ez ote zen aski”.

KONTZIENTEKI ALA EZ

Hitzak norberak ontzea edo beste batenak hartzea, hori ere erabaki kontziente bat izan daiteke; ala ez. Larbururen kasuan ez da hala: “Pertsonaren arabera izango da. Hitzak eskatu izan ditut, baina orain arte ez ditut erabili. Halere, nire hitz asko besteen hitzetan daude oinarriturik, inspiraturik; deitu iezaiozu plagioa hala nahi baduzu”. Murugarrenek ez du askorik erabiltzen besteen hitzik —“egin izan dut, baina beti oso poesia zuzenak eta batere hizkuntza makurrik erabiltzen ez zutenak”—, eta Neighborreko kidearen antzera erantzun du: “Bidean zuk idatziko zenituzkeenak topatzen dituzu askotan, eta horiek, besterik gabe, zeure egin”. Hautu batekin beharrean, Anariren iritzian “konfiantzarekin” dauka zerikusia ziurrenik. Lehen bi

Anari Alberdi

(Azkoitia, Gipuzkoa 1970)

“Uste dut ez dela poesiaren eta kantuen arteko talka bat, erregistro desberdinen arteko talka baizik. Eta erregistro horretan sartzen da hiztegia, sintaxia...”.

(Argazkia: emezeta)

HEGATS

diskoetan, *Anari*-n (Esan Ozenki, 1997) eta *Habiak*-en (Esan Ozenki, 2000), badaude beste sortzaile batzuen hitzak –Jon Maia eta Juan Luis Zabala–. “Baina, denborarekin, gero eta gehiago idazten dut, eta gero eta gehiago gustatzen zait”. Disko bakoitzean, kantuetan gertzen denaren aldean, asko idazten duela nabarmendu du. “Konzeptu baten inguruan hasten naiz idazten; prosa idazten dut. Eta gero hori kantuetan banatzen dut”. Moraurena hautu “naturala” da, erosoago sentitzen baita hitzak idazterakoan musika asmatzerakoan baino. Hitzekin hasi eta gero sortzen ditu melodiak, egiturak, ahapaldiak, leloak... “Eta bide horretan bat egiten dute bi hizkuntzek, elkarren arteko eragin etengabea sortzen da kantua, beharrezko moldaketak eginez bai hitzetan eta baita melodietan ere. Alde horretatik, gainera, nire hitzak erabiltzeak askatasuna ematen dit testuan nahi adina moldaketa egiteko”. Urakenentzat “kontrako joera baten gisakoa” da hitzak ez eskatzea, erabaki guztiz kontzientea. “Interesgarria da bi diziplinak nahastea, baina musikari bakoitzak, bere izaeraren arabera, garrantzi handiagoa edo txikiagoa eskainiko dio arlo bakoitzari, musikari edo hitzari”. Basagurenek, “hobeto edo okerrago” egingo duela badaki, baina “naturalki eta gustura” jartzen dizkie hitzak Izaki Gardenakenei.

Behin erantzukizun hori hartuta, baina, hitzak elikatu egin behar dira. Morauren “arrantza-esparrua” prentsa izan ohi da. “Oso literatura gutxi irakurtzen dut hitzak idazterakoan”. Basaguren ere egunerokotasunak elikatzen du, eta sakelakoa oharrez josita dauka. “Izan daiteke momentuan bururatutako zerbait, liburu, pelikula edo

telesailen bati *lapurtutakoa*...”. Larburuk “bizitza” kontzeptua dabil. “Gertatzen zaizkidan gauzek energia zehatz bat sortzen dute nigan, eta energia horrek bibrazio berean dauden idatziak, pertsonak, lekuak edo, besteak beste, musikak ekartzen dizkit. Azken finean, errealitatea interpretatzen dut, eta gero kantatu, jo, idatzi”. Murugarrenek ez du inoiz tematikarik aukeratzen. Ideiak idazten ditu; esaldiak edo letra oso bat, eta gero ohar horiek erabiltzen ditu. Hala ere, ez zaio gustatzen hitz edo abestiekin gehiegi lan egitea, “haien xarma galtzen dutelako”. Joxerra Garziak *Jendaurrean Hizlari* (Alberdania, 2008) liburuan azaldutakoa baliatu du Urakenek nola *elikatzen* den esateko. “Garziak dio diskurtso bat idazterakoan bazterrak miatu behar ditugula, horretarako behar ditugun argudioen bila. Bazterrak miatzen ditugun heinean, geure inguruari so egiten diogu eta, era berean, geure buruari galderak egiten dizkiogu”. Irakurri, ikusi, entzun eta bizi duenetik edaten du idazten duenak, Anariaren hitzetan. “Sortzaileak, oro har, badu beti ideia bat –eta ez badu, bila dabil–, eta munduari beste geruza batetik begiratzen dio.

Anarik berak dio ez dela, ziurrenik, beste Mikel Laboa bat egongo, eta beste Bob Dylan bat ere ez. Bakarlariak, ezagututako tradizioan, musikaren munduan pisua galdu duelakoan dago. “Eta hau mundu mailako fenomeno da”. Bien bitartean, Euskal Herrian eta euskaraz, behintzat, musikariek jarraitzen dute jasotakotik kontzienteki edo inkontzienteki edaten, tradizio horren zama arintzeko ahaleginean eta bide bat edo bestea aukeratzen; bi bideek toki berera heldu nahi dutelako, azken finean.

Pako Aristi

Iñigo Aranbarri

Juan Luis Zabala

UROLAKO MAGMATIK ATERATAKO HIRU GEZI

Pako Aristi
Iñigo Aranbarri
Juan Luis Zabala

1963an sortu ziren hirurak, Gipuzkoa barneko bailara berean: Iñigo Aranbarri eta Juan Luis Zabala, Azkoitia; Pako Aristi, berriz, Urrestillan. Azpeitiko institutuak batu zituen nerabezaroan, eta hantxe ernaldu zitzaizen idazteko grina, garaiko pedagogia askeari esker. Magma beretik atereak izanagatik ere, bide propio bana urratu dute, nork berea. Elkarrekin bildu gabeak omen ziren geroztik.

Testua: Garbiñe Ubeda Goikoetxea / Argazkiak: Zalao Fuertes

Zuen institutu garai hura gogora dezazuen nahi nuke. Gela berean al zineten?

I.A.: Bai eta ez. Batzuetan elkarrekin egokitzen zitzaigun, besteetan ez, baina gelan elkarrekin egotea ez zen inportantea. Garai hartan onartuta zegoen piper egitea, eta institutu zaharreko belardian egoten ginen *El Viejo Topo* irakurtzen. Behin, ordutegiak libre behar zuela irakurri eta kartelak jarri genituen institutuan, horren gainean jendeak iritzia jar zezan. Horrelako gauza asko egin genituen. Partekatu egiten genuen asko, musika batez ere, baina ez gelan, institutu osoan baizik, eta zaharragoekin ere bai.

P.A.: Zaletasunen arabera izaten zen. Urte batean akaso gehiago bil-tzen zinen jende batengana eta hurrengo batean beste kuadrilla bat-zeungana. Elkarri gauzak pasatzen aritzen ginen beti. Batek poema eder bat irakurri bazuen, hura idatzita ekarriko zuen gainerakoentzat. Liburuekin ere beste horrenbeste.

Literatura zaleak zineten ordurako?

I.A.: Zaleak ginen edo horrela zaletu ginen, ez dakit ziur. Euska-ra eta literatura irakaslea, Iñaki Azkune, Irate baserrikoa, oso figura esanguratsua izan zen guretzat. Esan beharra dago gu hirurok erdaraz ikasiak garela.

P.A.: Gure lehen testuak erdaraz eginak dira. Nireak behintzat.

I.A.: Euskara etxetik eta ingurutik genekarren. Iñaki Azkunerekin eta literaturaren bidez alfabetatu ginen, ahoz esaten genuena idatziz nola ematen zen ikasi genuen. Aditz paradigmak, gramatika eta antzekoak eman beharrean, zaku zuri handi batekin etortzen zitzaigun, etxeko euskal liburu guztiak barruan zituela. Eta musika jartzen zigun mag-netofono handi batean, Teodorakis, euskal musika... Kultur zurrun-bilo totala zen hura.

J.L.Z.: Giroa ere halakoa zen.

P.A.: Liburuak zakutik atera eta "hartu nahi duzue" esaten zigun, baina ez zigun esaten zer egin behar genuen. Txomin Artola harekin entzun nuen lehendabizi.

I.A.: Imanol jartzen zuen asko.

P.A.: Benitoren azkena, Izukaitz... Elikadura ikaragarria zen guretzat. Gogoan dut, irakurri nuen lehen liburua Zulaikaren *Adanen*

poema amaigabea izan zela. *Egunero hasten delako* ere han leitu nuen. Hura irakurtzen ari zinen eta aldi berean musika entzuten.

J.L.Z.: Ez zen azterketarik eta ez ezer egin behar. Ez dakit zer nota jartzen zigun gero.

Baina irakurritakoaz galdetuko zizuen.

I.A.: Ez. Larunbatetan ere haren etxera joaten ginen, errugbia gus-tatzen zitzaion eta partidak ikustera joaten ginen. 17 urte izango genituen orduan.

P.A.: Oso harreman hurbila genuen.

J.L.Z.: Eta Joxerra Trebiñorekin ere antzekoa. Urrestillako apaiza zen, eta Azpeitiko institutuan erlijio irakaslea. Pakok-eta folk talde bat zuten, Txardango, Izukaitzen estilokoa-edo, eta haren etxean arit-zen ziren entseatzen, Urrestillako apaiz-etxean. Eta gogoan daukat han Joe Jacksonen diskoak eta horrelakoak zeudela...

P.A.: Bai. Hura atxilotu egin zuten eta kartzelan egon zen. Caritase-ko zuzendaria ere izan zen, eta Munillak kargutik kendu zuen. Hark ere liburuak eta bideoak ekartzen zizkigun. Adibidez, *Juan Salvador Gaviota*.

I.A.: Gose handia zegoen garai hartan.

P.A.: Oso pedagogia askea zen. Irakasle oso bereziak egokitu zitzaizkigun: Carlos Otxoa, Julian Grimau fusilatuaren alaba Carmen Grimau... Azken honek frantsesa erakusten zigun. Ezohiko testuak ekartzen zizkigun. Bob Marleyren gainekoak, adibidez, hura hil eta astebetera. Munduaren deskubrimendua gertatu zitzaigun institu-tuan, eta hori irakasle berezi batzuei esker izan zen. Gasolina eman ziguten.

J.L.Z.: Garai hartako protesta kantua ere jartzen ziguten. Inti-Illi-mani, Quilapayun, Victor Jara... Nor ote zen galdetu eta esplikatu egiten ziguten.

I.A.: Argentinako eta Txileko diktadurak, Latinoamerikako kontuak, hango musikatik asko entzuten genuen eta literatura hegoamerikarra ere asko irakurtzen genuen.

P.A.: Eguneroko galdera hauxe zen: "Hi, hau irakurri al duk?". 16 urte nituela, Bakuninen *Dios y el Estado* irakurri nuen. Ez nuen putzik ulertu, baina goitik behera irakurri nuen.

J.L.Z.: Rocka, punka eta after-punka ere orduan hasi zitzaigun heltzen: King Crimson, Echo & The Bunnymen, Joy Division, The Psychedelic Furs... Beste uhin batzuk ere bai.

I.A.: Gizartean zikindutako literatura zen irakurtzen genuena, protesta kalean zegoen.

P.A.: Gauzak auzitan jartzen laguntzen zuen literatura eta formazioa ziren. Oso irakasle ezkertiarak ziren, batzuk behintzat.

Zein urteez ari gara zehazki?

P.A.: 77an hasi eta 81ean amaitu zen gure institutu aldia. Oso urte trinkoak izan ziren, intentsitate handikoak. Gerora konturatzaren zara zenbat material jaso genuen, kulturala eta bestelakoa.

I.A.: Oso gizarte tradizionala zen ordukoa.

P.A.: Eta mezu guztiak oso garbi zeuden, txarra zer zen, ona zer zen, zer zen zilegi eta zer zegoen debekatuta. Balore guztiak oso ezarrita zeuden, frankismoagatik, errepresio politikoagatik eta errepresio erlijiosoagatik. Jende horrek mugak puskatzen erakutsi zigun. Geroztik, geure lanetan oso garatuta agertu da iritzirikritikoa.

I.A.: Ez gara linea jakin batera lerratu, ez ezker abertzale ofizial batera, magma zabal batean ibili gara, oso kritikoa geure buruarekin eta inguruarekin.

Lanak argitaratzen hasi zinetenean, kalea pil-pilean zegoen, sekulako mugimendua toki guztietan. Ez al zen ariketa zailegia, barrura begira jartzea eta isolatzea eskatzen duen neurrian?

J.L.Z.: 'Literatura zikina' esan dugu lehen. Lotura bat ere ikusten genuen idaztearen, irakurtzearen eta kalean gertatzen zenaren artean.

I.A.: Aurrekoek, bereziki Ustelak eta Pott-ek, literaturan autonomia behar zela erakutsi zuten, eta, era berean, literatura hori gizarteari lotuta zegoela. Kontraesana dirudi, baina osasungarriena hori bera dela esango nuke.

Funtzio inportantea aitortzen zenioten literaturari.

I.A.: Bai, baina Ustela eta Pott aurretik egon izana oso inportantea izan zen. Besteak oso urruti gelditzen zitzaizkigun. Lauaxeta eta Lizardi ez genituen ulertzen. Azkuneraren klasean Ustelako liburuak irakurtzen genituenean, Mikel Arregiren *Hego Haizearen konpasean*-eta, imitatze modukoak zirela iruditzen zitzaigun, eskura zeudela. Bidea erraztu zigun horrek.

P.A.: Barne mundua lantzeak zekarren onuraren aldeko mezua ere jaso genuen institutuan. Nerabe zarenean erreferentzia bila zabilta, eta irakasle haiek erreferentziak eman zizkiguten. Gero, bakoitzaren izaera dago, batzuk lotsatiak dira, besteak berriz irekiagoak. Nik neronek biak sen-

titu izan ditut, kanpoan ibiltzeko gogoa, grina eta alaitasuna, baina baita barrura biltzeko beharra ere. Azken batean, idazten duen ororengan bada sentimendu bat, ikusten duzun horrekin ez konformatzekoa. Horrekin konformatzen bazara ez duzu beste erreferentziarik behar. Gauzak diferente izan litezkeela irudikatzen hasten zara.

J.L.Z.: Bakoitzak berea bizi izan du. UBIIn ginela, Pako euskarazko eskolak ematen hasi zen. Guk ez genuen dirurik, eta Pakok hamaiketakoa hartzeraz gonbidatzen gintuen, eta bitartean bere poemak irakurtzen zizkigun. Nik berriz, dena isililik, inori ez nion ezer esan, sari bat irabazi nuen arte, Tene Mujika.

I.A.: Kultur giro handia zegoen hemen. Ostiraletan Zine Forum-era joaten ginen. Filma ikusi eta ondoren eztabaidatu egiten zen. Ramon Etxezarreta kultur zinegotzi sartu zenean, hura ere danbateko handia izan zen. Ez zegoen kontaktu handirik beste herrieekin, hemen ibiltzen ginen adin horretan. Baina munduan zeuden gauzak iritsi egiten ziren guregana, eta guk horretarako gosea genuen.

Dena den, garai hartan tribu asko zegoen hemen, oso markatuak gainera, eta kritiko izatea ez zen preseski ongi ikusia izango.

P.A.: Beno, hori inoiz ez, orain ere ez.

I.A.: Kulturak horretan lagundu zigun, ez talde batean sartzen eta hor itotzen.

P.A.: ETAn buka genezakeen guk.

Edo Autonomoetan, Bakunin irakurritak.

P.A.: Baita ere. Hemen ere baziren hildakoak.

I.A.: Pasaiaiko segadan hildako Pelitxo gurekin institutuan ibilitakoa zen. Eta Kurro gu baino urtebete zaharragoa zen.

P.A.: Gero bonba jarri zuten institutuan, gu azken urtean ginela. Ikasle ororen ametsa, aizu.

Salbu eta zuena, hain ongi joan baldin bazitzaizuen.

I.A.: Oso atomizatuta zegoen gizarte batean transbertsalak izaten lagundu zigun kulturak. Ez dakit ezeretik salbatu ote gaituen, baina behintzat beste ikuspegi bat eman digu.

J.L.Z.: Jauzi bat ere bazegoen gure adinean. Gu baino bi urte zaharrago zirenak ideologizatuago zeuden, troskoak, txinoak, ez zakiat zer... bakoitza bere ideologiari lotuago.

Zer izan nahi zenuten handitan?

J.L.Z.: Hamabi urterekin-edo, txirrindularia izan nahi nuen. Baina inguruan ez zegoen talderik, eta ez nuen pausorik ematen. Rock talde bat osatu nahi izan nuen gero, eta hor ere ez nuen pausorik eman. Gertuena edo errazena idaztea zen niretzat.

Pako Aristi: “Literatura erne bizitzeko modu bat da, ezagutzen dudan modurik ederrena. Beti jakin-minez”.

I.A.: Musikan denetik entzuten genuen, ez ginen tribuetan ixten.

J.L.Z.: Amerikako musika barra-barra, Led Zeppelin, Deep Purple, Silvio Rodriguez... (bueno, nik Silvio oso-oso gutxi, baina inguruan... asko); folka ere bai, eta euskal musika.

P.A.: Partekatu egiten genuen dena, 90 minutuko zintetan kopiatu, entzun eta beste bati pasatu. Propietate pribatua auzitan jartzen zen ideologikoki, eta liburuak ere ez genituen propietate pribatu gisa ikusten.

I.A.: Liburua ez zen etxean edukitzeko, elkarri pasatzeko zen.

P.A.: Nire ametsa kazetari izatea zen. 17-18 urte nituela ilusio handiz jo nuen Leioara, baina han, giro masifikatu hartan, zapuztu egin nintzen. Eskola gehienak gaztelaniaz, elkartasunik ez, institutuan ezagutu nuen hartu-eman mundua, kezak partekatzea, hori dena akabo. Ikasleekin apenas zegoen traturik. Urtebete egin nuen han, eta gero ez nintzen bueltatu. Nire kabuz bukatu nituen ikasketak, azterketak egitera joaten nintzen eta kito. Bigarren zaputaldia *La Voz de Euskadi* egunkarian gertatu zitzaidan. Gustura aritu nintzen erredaktore euskarazko orrian, baina kiebra jo zuenean, hilabete asko eman genituen soldatarik jaso gabe. Han fundamenturik ez zegoela ikusi nuen. Geroztik, kolaborazio asko idatzi ditut, baina ez dut sekula lan egin egunkari baten barrutik.

J.L.Z.: Ni kazetari izan naiz, baina lanbide moduan hartu dut, ez da bokazioa izan. Gure etxean beti egon da egunkaria mahaian eta horrek egunkarietan sinestera eraman ninduen, horrela esan badaiteke behintzat. Alegia, zaletasun hori edukitzera eta mundua prisma horretatik ikustera. Ez dakit gauza ona edo txarra den, baina txikitatik mundua hedabideetatik ikusi dut. Horrek eta zirkunstantziek eraman

ninduten *Euskaldunon Egunkariara*. Kazetari lana gustukoa dut eta oso gustura nago kazetari moduan egin dudan lanarekin eta izan dudan esperientziarekin, baina inoiz ez da izan kazetaritza nire bokazio edo amets nagusia.

***Euskaldunon Egunkariak* bazekarren bigarren funtzio bat ere, kazetaritza egiteaz gainera, euskarari hauspoa ematea.**

J.L.Z.: Literatur zaletasunak Filologiara eraman ninduen, baina orduan ez nekien Hispanica edo Euskal Filologia hautatu. Niretzat berdin zen euskaraz edo erdaraz, ez nengoen alfabetatuta euskaraz, eta berdin zitzaidan literatura euskaraz edo gaztelaniaz egin. Euskal Filologia, azkenean, arrazoi komertzialengatik aukeratu nuen, orduan lanik bazegoelako euskara irakasten, lan irtenbide errazagoa zuelako. Gerora euskaltzaletu nintzen.

I.A.: Niretzat kazetaritza pasioa izan da beti, baina ni *voyeur* bat naiz.

Dena den, kazetaritza egiteko molde ugari dago, kazetaritza informatiboa egitea edo iritzi artikulua idaztea ez da gauza bera.

I.A.: Niri kazetaritzarako sekulako aukera eman zidaten *Hizlandia* egitea eskaini zidatenean. Hori oso gustura egin dut.

P.A.: Azterketa semiotikoa egiten nuen hik hasieran.

I.A.: Orain ere bai. Hitz bakoitzak bere karga du, eta saiatzen naiz hori aplikatzen, hau da, edozein hitz ezin da erabili, hitz bakoitzak bere karga du.

Unibertsitateko lehen bi urteak Biologian eman nituen. Literatura bizio pribatutzat nuen, banekien idatziko nuela, baina nahi nuen beste ikuspegi hori ere. Lemoiz, talde ekologistak, ibaiak garbi edukitzea-

ren aldeko mugimendua, hori guztia pil-pilean zegoen. Karrera oso serioa zela konturatu nintzen ordea, matematika eta kimika gogotik estudiatu behar zirela. Gero, AEKn eskolak ematen hasi nintzen eta filologia hautatu nuen. Orain hizkuntza eskolan nago irakasle.

Aplikatu duk Iñaki Azkunen irakaspenik?

P.A.: Hori zaila da gaur egun, beste garai batzuk dira, kontrola ere handiagoa dago.

I.A.: Jende interesatua aurkitu dudanean, ahalegindu naiz, liburuak pasatu eta abar, baina bestela ez, ezin.

Orain nola ikusten duzue idazkuntza, hainbeste urte eta gero? Nola ikusten du bakoitzak bere burua?

P.A.: Niretzat, ilusio handi bat izan zen idaztea, barruan sentitutako hori eta horren arabera egindako gauzak besteei agertzea. Idazten dudanak beste inori balioko ote dion galdetzen nion neure buruari. Eta neurekiko dialogo horretan, zer pentsa ere eman izan dit honako honek: nik idazten dudana literatura da? Zergatik da literatura? Zerk egiten du testu bat literatura izatea eta beste testu bat ez?

J.L.Z.: Nire kasuan, bestela esan ezin izan nituen gauzak esateko modu bat zen literatura. Komunikatzeko modu bat, behar bada nahiko inkomunikatuta bizi nintzelako orduan, herabetsuna, hazkunde berantiarra... Institutu garaiko giro hark talka egiten zuen etxeko giroarekin. Gauzak bestela esateko modua zen, premia bat. Gerora beste modu batera joan da hori.

P.A.: Gero sariak etortzen dira, eta besteen onarpena hire lanarekiko, eta hor aldatu egiten dituk gauzak.

J.L.Z.: Premia hori gainditu eta gero, harreman goxo bat gelditzen da literaturarekin, munduan erosoago edo hobeto sentitzen laguntzen dizuna, bestela esan ezin dituzunak esateko bidea izaten ere jarraitzen du. Denborarekin menderatzen duzu, errazago dakizu zer egin dezakezun eta zer ez.

P.A.: Zumetak 4.000 koadro ditu eginak, dirua ere badu, baina margotzen jarraitzen du. Behin esan zidan, koadro bat margotzen badu, egun horren amaieran hobeto sentitzen dela. Azken finean jonki modukoa sentitzen da artista bere lanarekiko, eta gure kasuan ere, antzeko zerbait gerta liteke.

I.A.: Hori da, poztasuna da, eta aldi berean gaixotasun bat.

Eta gauzak kontatzeko grinarik ez dago, memoria bat ateratzeko gogo?

I.A.: Baita hori ere. Baina ezin duzu egun osoa orain zer kontatuko dut, eta orain zer kontatuko dut pentsatzen pasa. Gu gaixoak izan gara, letren inguruan beti, eta batzuetan heltzen zaizu halako neke bat, nahiago zenukeela urtebete analfabetoa izan, hitzei eta testuei halako garrantzirik eman behar ez izateko, jendea horrela bizi baita, zure inguruko gertukoak ere bai, eta esaten dizute gaixoa zarela, erreparatzen diozulako inork erreparatuko ez liokeenari, eta besteei axola ez zaiena zuretzat oso inportantea delako. Bizitzeko era bat da, eta literaturak mundu gaixo hori azaltzeko balio du.

Zeresan handia du horretan ere, gure institutu garaiko irakurketak. Eta zorte handia eduki genuen, garai hartan argitaratzeko aukera handia zegoelako.

J.L.Z.: Argitaletxeen aldetik oso jarrera irekia zegoen, bilatu egiten zuten, eta gainera idazle gazteek onarpen handia zeukaten, oso gutxi ginelako seguruenik.

P.A.: Bazegoen gogo hori, bai.

J.L.Z.: Orain, berriz, gazte asko dago eta beste jarrera batekin egiten dute topo.

I.A.: Beste muga, hesi eta baldintza batzuk dauzkate.

Dena den, zuek horrela daramazue, baina gizarte honetan dena lehiara bideratuta dago, eta literaturan neurri handi batean ere bai.

P.A.: Bai, olinpismoa da hori. Domina bila beti.

I.A.: Gu horretatik libratu garelako esango nuke. Guk zortea izan dugu, baldintzengatik. Erdaraz ikasi genuen baina euskaraz sortu dugu, ingurua euskalduna zelako. Euskararen normalizazioak edo euskara irakaskuntzan era masiboan sartzeak euskal galgoen karrera bat ekarri du, txikitatik lehian, bertso jarrietan, urruzunotarrak...

P.A.: Okerrenak gurasoak direla kontatu didate niri, irabazteko grina horretan haurren lanei eskua sartzen dietela saria irabaz dezaten. Absurdoa, benetan.

J.L.Z.: Gure hasierako garaian ez zegoen Euskadi Saririk, ez Etxeparerik, eta zirkuluan egoitea zen kontua, ez zen nabarmentzea horrenbeste bilatzen.

Baina gustatu ala ez, horra bideratzen da literatura, zein den liburu irakurriena, edo salduena. Nahi gabe ere, joko horretan sartzen dira denak.

I.A.: Guk hirurok ez daukagu argitaratzeko arazorik. Alderantziz, kolaborazioak eskatzen dizkigute, literaturaz gain, prentsan zutabeak idazteko, hitzaldiak emateko. Agertu egiten gara han eta hemen.

J.L.Z.: Gure lanak itzultzeko gogoia ere egon liteke. Nik esango nuke, kanpora itzultzen diren horiek ez dutela bide handirik urratzen. Gurea hemen dago, eta zabalkunde handiagoko anbizioetatik nahiko sendatuta gaudela uste dut.

P.A.: Orain agertzen diren gazteen borroka ikusgarritasuna da, ikusiak izatea, agertu egin behar dute, sare sozialetan nahiz hedabideetan. Baina gu erakutsita gaude.

J.L.Z.: Erakutsiegiak, behar bada.

P.A.: Gizarte kontsumista kapitalista baten funtsa da lehia. Baina literatura ez da karrera ziklista bat, zuk zeure buruarekin daukazun jolas bat da literatura, gozamen bat. Eta gero eskaini egiten duzu, eta libre da erosi ala ez erosi.

I.A.: Horretan ere belaunaldi pribilegiatua izan gara.

J.L.Z.: Horrek ez du esan nahi ez dugunik gure lanek harrera ona izatea nahi, eta ez garenik pozten gure lanak aintzat hartzen dituztenean.

I.A.: Garai batean saltzea edo komertzial izatea gaizki ikusita zegoen. Literatura komertziala Haranburu-Altuna zen, edo Garate, edo Xabier Gereño, baina inork ez zuen horietariko bat izan nahi. Litera-

Iñigo Aranbarri: "Literatura poztasuna da, eta aldi berean gaixotasun bat".

Juan Luis Zabala: “Jauzi bat bazegoen geure adinean. Gu baino bi urte zaharragoak zirenak ideologizatuago zeuden, bakoitza bere ideologiari lotuago”.

tura egin nahi genuen, ez masa-literatura. Hori aldatu egin da.

Orain mundu guztiak promozionatzen du bere burua.

P.A.: Gure lan honetan lau fase daude, sormena, ekoizpena, zabal-kundea eta, azkenik, jendearen harrera. Zuk diozun hori zabalkundeari dagokio. Niretzat garrantzitsuena sormena da, hor zentratzen naiz, eta hori bukatuta desatxikitu egiten naiz. Liburua ateratakoan, aurkezpenera joan behar eta ni disgustura joaten naiz, nagi ikaragarria ematen dit, hor hasten zara zabalkundearen alorrean. Askotan, zabalkunderik gabe, iritsi egiten da liburua. Zabalkundea oso tranpatia izan daiteke, asko agertzen den produktu bat gero akaso ez da jendearengana iristen, nahiko bide sorginak egoten dira.

Ahoz ahokoak ere funtzionatzen du.

J.L.Z.: Atxagak beti esaten du berak asko bultzatu duela bere obra eta, bere obrarekin batera, euskal literatura eta euskal kultura, bai Euskal Herrian eta bai kanpoan. Guk ez dugu joera hori izan. Beharbada lan hori beste batzuen esku zegoela ikusten genuelako. Eta zortea izan dugu, ez dugulako promozioan aritu behar izan.

P.A.: Nire kasuan nagikeria hutsa da.

J.L.Z.: Baina zirkunstantziak beste batzuk izan balira, eta literatura argitaratzeko zailtasuna eduki izan bagenu edo argialetxeak horretara behartu izan bagintu, akaso beste modu batera funtzionatuko genukeen. Atxagak, berearekin batera, euskal literatura munduan kokatzeko ahalegina ere egin du. Guk ez dugu behar hori sentitu.

P.A.: Atxaga idazle-saltzaile dela esango nuke nik.

I.A.: Liburu-dendak bestelakoak ziren lehen. Ez zegoen horrenbeste liburu, eta euskal idazle bakoitzak bere txokoa zuen. Gaur denak dira makro-dendak, txikiak desagertu egin direnez, eta hainbeste mila liburu artean baten batek zure liburua hautatzea, hori, egundoko balentria da. Garai erromantikoetara bueltatu eta pertsona horri pote bat ordaintzeko gogoia ematen du. 3.000-4.000ko kopuruez hitz egitea erokeria da. Liburuek gero eta gutxiago irauten dute, hiruzpalau hilabete eta erretiratu egiten dituzte. Tarte horretan norbaitek liburu hori hautatzea ikaragarritzakoa da. 300-400eko kopurua, egundoko irismena da.

Magma beretik atera zarete baina aparteko bideetatik jo duzue.

P.A.: Inñigok, adibidez, Koldo Izagirre, Jose Luis Otamendi eta zirkulu hori izan du ondoan. Nik berriz, hasiera batean Atxaga, Felipe Juaristi eta Anjel Lertxundi bilatu nituen; gero neure bidetik jo nuen.

J.L.Z.: Gure aurrekoak beti portatu dira oso ondo gurekin. Beraien arteko bat gehiago bezala hartu gaituztela iruditzen zait, eta atek zabalik izan dituztela beti guretzat.

P.A.: Nik sentipena nuen, hasieran miretsi eta halako batean haien pare igo nintzela, bat-batean haien neurrian jarri nintzela, hori ere oso polita da. Idazten ikasteko bi modu dago: irakurtzea da zuzenena, besteek nola egiten duten ikustea, eta bigarrena harremana da. Beti bilatu izan dut harremana, eta kazetaritzak lagundu egin dit horretan.

I.A.: Literatura lan indibiduala izan arren, badu beste dimentsio kolektibo bat. Liburu bat argitaratu aurretik beti izan ditut baita 10 irakurle ere. Eta gainera, denen proposamenak onartu ditut, non eta

ez ziren astakeriak.

P.A.: Nik ez diat halakorik inoiz egin. Ez al da arriskutsua?

I.A.: Ez. Nik asko ikasi diat.

J.L.Z.: Ni bakartiagoa izan naiz beti, Susako jendearekin harreman handixeagoa izan dudana arren.

P.A.: Akordatzen naiz Atxagaren etxera joan nintzen batean, *Bi anai* sortzen ari zen orduan, eta hasiera hiru modura zeukan idatzita. Harrituta utzi ninduen, ordu arte etorri bezala idazten bainuen nik. Orduan ulertu nuen zer zen esaldi bat modu diferentetan idaztea, esperimentatzea. Pentsatu ere egin nuen, paragrafo bakoitzeko hori egin behar bazen, liburua bukatzeko hamar urte ere beharko lirakekeela.

I.A.: Baina hi beti izan haiz kolpekoa. Nik, esaldi bakoitza torlojuekin sartuta.

Estetika eta hizkuntza bera ere, asko landu dituk hik, Inñigo.

I.A.: Hizkuntza ez dakit, baina estetika bai. Nik badakit esaldi bakoitza zergatik dagoen horrela jarrita. Orain beharbada libreago nabil.

P.A.: Nik asko irakurri nuen AEBetako kazetaritza berria deitzen zena, *Rolling Stones* aldizkarikoak-eta, Capote, Sharpe, horiek denak. Gustura jarraitu dut estilo hori, erdi kazetaritza, erdi literarioa. Nik hibridoa egin dut gehiago, prosa periodistikoa baina literatura egin nahian. Bestalde, ahalmenaren arabera egiten dira gauzak, ezin duzu imajinatutako guztia idatzi, hori ere denborak deskubritzen dizu. Zure buruaren ezagutzak erakusten dizu.

J.L.Z.: Alegia, idazten jarraituko dugula, gutxi edo asko.

I.A.: Irakurleena ere kontuan hartzekoa da. Guretzat erreferentzia izan diren idazleak ia irakurleak gabe geratzen ari dira.

P.A.: Beraz, guri ere gertatuko zaigu, hogeitaz urte barru-edo.

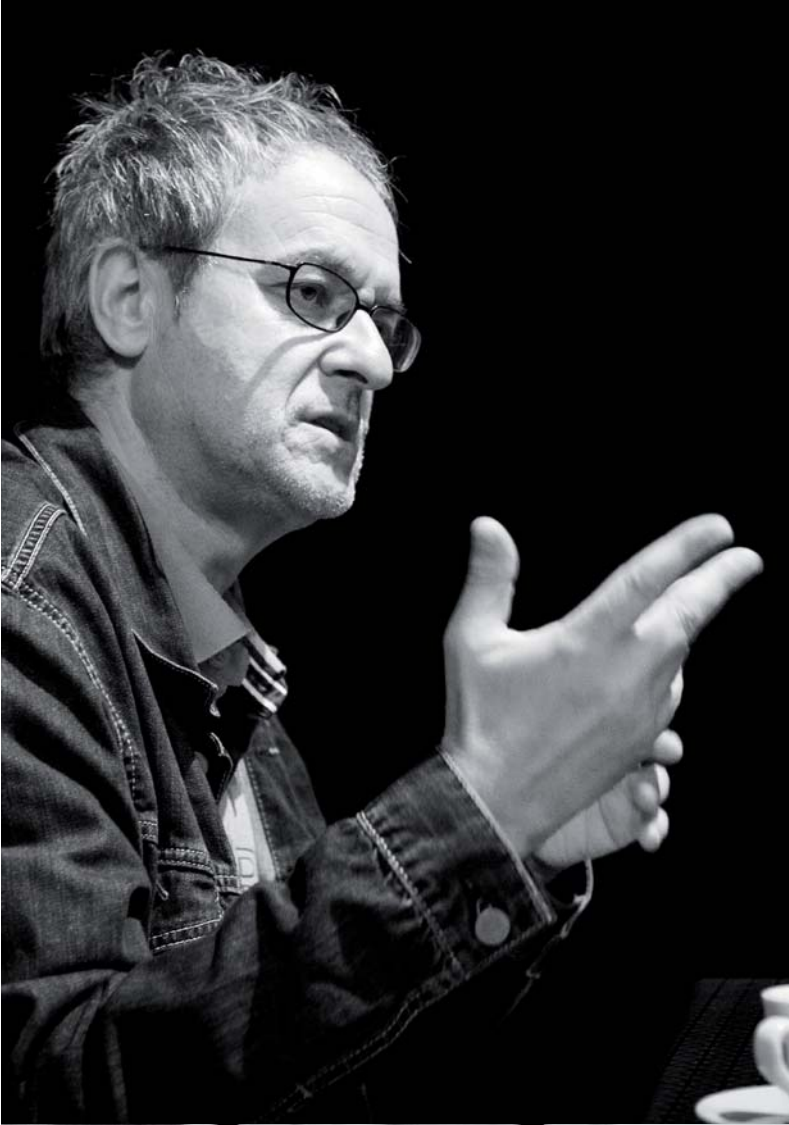
I.A.: Ez, berehala gertatuko zaiguk. Ez gara horri begira egon. Bada, bestalde, geurea idealizatzeko arriskua ere, baina guri gertatutakoa orduan gertatu zen, institutuan eta kalean, arlo soziala eta politikoa pil-pilean zeudelako. Hor sortutako produktua gara, baina geure inguruko jende askok ez zuen halako biderik hartu.

P.A.: Euskal literaturari kariñoa hartu genion, kariño ikaragarria. Merituaren erdia Inñaki Azkunerena izan zen, baina beste erdia geurea, halere. Beharbada lozorroan zegoen zerbait piztu zigun, eta pizteko gauza handirik behar ez zuena, baina hark jakin zuen ukitu beharrekoa ukitzen.

I.A.: Geurea bezalako bailara batean, idatziz analfabetoa baina ahoz egundoko bizitasuna izan duena eta badaukana oraindik, guk sentitzen dugu haien ondoan motzagoak garela; nahiz eta euskaraz normal egin, ez daukagula etorririk bat-batean erantzuteko. Irakurketak moteldu egin gaitu neurri batean. Uzkurrago egin gaitu literaturak. Bertsolariak eta trikitilariak, esate baterako, ez ziren gure eredu, ez ziren gure mundua.

P.A.: Mundu arkaikoa iruditzen zitzaigun.

I.A.: Gerora ikasi dugu mundu hori baloratzeko. Eta berdin Urretxin-dorrek, Argoitia anai-arrebak... Guk besterik nahi genuen. Gurea Errobirekin abiatu zen.

URRUZUNO- TARRAK:

Oroitzapenez ehundutako bidaiak eta sarea

Sariek saridunak eta zauridunak uzten dituzten arren, hizkuntza bakoitzak bere literatura ezagutarazteko eta sendotzeko mugarriak diren sariak izaten ditu. Erakunde publikoek banatutakoak izango dituzte gustukoak batzuek. Irakurle talde edo klubak iritzien arabera banatzen direnak izango dira beste batzuentzat ederragoak. Baina adina kontuan hartuz gero, gazteentzako euskarazko literatur sarien artean, ez du itzalik Urruzuno literatur lehiaketak.

Testua: Gari Berasaluze

Bigarren Hezkuntzako ikasleen artean euskara eta literatura sustatzeko helburuarekin sortu zuen Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailak, 1985ean. Ordudanik, 600 gazte inguru izan dira sarituak. Lan irabazleak biltzen dituen liburua argitaratuta ikusteaz gain, oroigarriarekin eta diru-sariarekin batera, hamar eguneko bidaian parte hartzeko aukera ere izan dute saridunek urte askoan, eta horrek eragin nabarmena izan du idazleen arteko harremanak eta sareak sortzeko. Urruzuno lehiaketa irabazitakoak dira gerora euskal literaturan, bertsolaritzan, kazetaritzan edota kulturetzan nabarmendu diren hainbat lagun: Jon Benito, Leire Bilbao, Harkaitz Cano, Xabier Gantzarain, Josu Goikoetxea, Unai Iturriaga, Goitz Labandibar, Ana Malagon, Jose Luis Padron, Xabi Paya edota Gari Ugalde, gutxi batzuk aipatzearen.

Horietako bostekin solasean aritu gara, Urruzuno lehiaketak sareak sortzeko eta bokazioak sustatzeko izan duen garrantziaz hitz egiteko: Nagore Amondarain, Mikel Ayllon, Itxaso Paia, Urtzi Urru-

tikoetxea eta Izaro Zinkunegirekin. Guztiek aho batez nabarmendu dute urruzunotarra izateak utzi dien arrastoa.

PERTSONALKI, IRABAZLE GEHIENAK NABARMEN MARKATU DITUEN SARIA

Lan saridunak biltzen zituen liburutako egindako hitzaurrean, Urruzuno lehiaketa hainbat aldiz irabazitako Harkaitz Canok honakoa idatzi zuen 2012an: “Sarituen zerrendari begiratu besterik ez dago Urruzuno zer harrobi izan den jakiteko. Geure nerabezaro gertaera garrantzitsu bezala oroitzen dugu, behin urruzunotar izan ginenok. Boutadea barkatzen badidazue, atzera begiratuta, Urruzuno sariketa garrantzitsuagoa izan zen niretzat Euskadi Saria baino”.

Urtzi Urrutikoetxeak ederki ulertzen ditu Canoren hitzak, berarentzat ere “literatura munduan luxuzko sarrera” izan baitzen Urruzuno: “Oso irakurzalea nintzen, maite nituen mapak eta bidaiak,

euskaltzetasuna etxetik jaso nuen, baina hori guztia bertso mundura bideratu nuen ordura artean nagusiki, sorkuntza lana bertsoaren bidetik egin nuen, eta bertso-paperen bidez irabazi lehen aldiz saria. Eta halako karanbola baten bidez sari itzela lortu, jende oso berezia ezagutu are bereziagoa den adin batean... Energia handia sortzen duen koktela da, eta nire kasuan betiko markatu ninduen. Literatur sorkuntzarako, poesia egiteko, oso garrantzitsua izan zen”, dio idazle eta kazetari bilbotarrak. “Hura gabe ere, hizkuntzarekin zerikusia duen eremuren baten ibiliko nintzela uste dut, baina Urruzuno erabakigarria izan zen gure literaturarekiko grina pizteko”.

Itxaso Paiarentzat, berriz, “lehenbiziko hegazkina izan zen Urruzuno, hainbat zentzutan. Alde batetik, Loiutik Headrowra airean eraman ninduen ibilgailua, eta bestetik, nire zaletasun bereko gazteak ezagutzeko izan nuen aukera; biak hego eta motordunak. Hegazkinek geografikoki ezagutu ezin daitekeen nonbaiteira eraman gaitzakete”. Nagore Amondarainentzat ere mapa zabaltzeko modua izan zen Urruzuno, batez ere Euskal Herrikoa: “Niri, 14-15 urterekin, Urruzunoko lehen bidaia Euskal Herriko mapa ireki zidan begien aurrean, ezker-eskuin eta ipar-hego (zoritxarrez, EAE mailako sariketa zenez, hiru probintziatan besterik ez). Niretzat, ordura arte, Arratia eskualdea zen dena, bertan hasi eta amaitzen zen mundua. Nire ikaskideekin alderatuz, nik bat-batean Zarautz, Hernani, Donostia, Ondarroa edo Bilboko lagunak nituen, eta lekutan zeuden orduan herri horiek! Literaturaz, musikaz, politikaz eztabaidatzen genuen, eta nerabe bizitza konpartitu. Hasiera batean, Durangoko azokan geratzen ginen, urteroko zita izaten zen hori”.

Izaro Zinkunegi errezildarrari ere bere moduko gazte gehiago aurkitzeko balio izan zion sariak: “Euskal Herritik irten eta bidaiatu nuen lehenengo aldia izateaz gain, nire antzera irakurtzea, idaztea, bertsolaritza... maite zuten gazteak ezagutu eta lagun egiteko aukera izan zen niretzat Urruzuno. Ahaztuko ez ditudan hainbat bizipen eta aurpegi topatu nituen bidaia horietan, eta hau urruzunotar guztioi gertatu zaigula esatera ausartuko nintzateke”.

Bat dator Mikel Ayllon ere. “Ez dut sekula Euskadi Saria irabazi, baina ez zait iruditzen Canoren hitzak boutade gehiegizkoa direnik”, dio audioarrak. “Nerabezaroa oihana da, eta, edozein oihanetan bezala, lehoiak, tximinoak, elefanteak edo hipopotamoak aurkituko ditugu nonahi. Baina idaztea edo irakurtzea gustatzen bazaizu, inork inguruan nahi ez duen erle bat besterik ez zara izango”. Horregatik, Urruzuno lehiaketa, Mikel Ayllonentzat “erlauntz” bat izan zen: “ni bezalako beste erle batzuk ezagutzeko aukera eman zidana”.

ESPERIENTZIA PERTSONALETIK HARAGO, SORTZAILE GAZTEEN ARTEAN SAREAK SORTZEKO BIDAIA

Pertsonalki, irabazle guztientzat aberatsa izan zen hura guztia beste hainbat gazterekin elkarbanatzea, batez ere belausaldi bereko idazle eta sortzaileekin harremana estutzeko eta sareak sortzeko. Itxaso Paiak ez du zalantza askorik: “Urruzuno eta antzeko sariketek garrantzi handia dute idazle gazte eta hasiberri baten ibilbidean. Sariketa irabazte hutsak indarra zein motibazioa ematen dizkizu zure lanarekin aurrera jarraitzeko. Gainera, gainontzeko irabazleekin sortzen den harremanari esker, norberarekiko ziurtasuna eta askatasuna handitu egin ohi dira, bizitza osorako bidaia-lagunak lortzeaz gain. Hori gutxi balitz, irabazle guztien lanak elkarrekin argitaratzen dira, eta hori, norberaren lehenbiziko argitalpena izateaz gain, bizitza osorako oroitzapen eder bat ere bada”.

Areago, sariak hori guztia lortzen duela, eta duela 30 urte abian jarri zutenek “bete-beteen asmatu” zutela uste du Urtzi Urrutikoetxeak: “Ez dakit zein neurritan intuizioz edo dena hasieratik hausnartu edo planifikatuta”. Saridunei dagokienez, gainera, “bizpahiru izan ordez 20 izateak badu demokratizazio kutsu bat, sariketek beti injustizia puntu bat izan arren, noski, baina saritu asko daude, ez da ordena berezirik nabarmentzen. Eta horrekin batera, saria ez da ekonomikoa, edo alde ekonomikoa txikia zeukan, eta esperientzia zuen sari batez ere: bidaia hogeia lagunekin... Erritu inizatitotik ere asko daukala esan liteke, eta hori, noski, ez dator lehiaketaren antolakuntzatik, saridunek eurek egin dutenetik baizik. Hau da, bizitzako une berezi

Harkaitz Cano: "Atzera begiratuta, Urruzuno sariketa garrantzitsuagoa izan zen niretzat Euskadi Saria baino".

horretan, haurtzarotik gazte edo helduarora bidean doan adin-tartean, 13tik 18ra gutxi gorabehera, zure inguruan ziur aski bestelako kezka eta interes batzuk nagusitzen direnean, taldearen onarpena hain garrantzitsua den unean, itzela da literatura, kultura edo poesiagatik interesa daukan lagun talde bat ezagutzea, haiekin hainbat egun eta gau ematea, eta une horretako hormona-parranda binomio horretan artea ere txertatzea". Itxaso Paiarentzat ere, "ezagutzera emateko bidea zein lanak argitaratzeko aukera baino nabarmen interesgarriagoa zen, niretzat, zaletasun bereko gazteak modu hain berezian ezagutzea.

Ildo beretik mintzo da Izaro Zinkunegi ere: "Idazle, bertsolari edo sortzaile diren hainbat lagun lanak ezagutzeko aukera eskaini du Urruzunok, baina bereziki, sortzaile horiek elkar ezagutzekoa eta harremanak egitekoa. Adin beretsuko gazteak eta antzeko zaletasunak zituztenak elkartzeko aukera ederra izan da Urruzuno, baita lehenengo sormen lanak publikatu eta ezagutzera ematekoa ere".

Mikel Ayllonek, berriz, irakurle izatetik idazle izatera doan muga horretan kokatzen du Urruzuno saria: "Ez dakit noiz uzten dion batek irakurle izateari idazle izateko. Are gehiago: ez dakit inoiz uzten dion ere, irakurri beti egingo dugulako, eta idatzi noizean behin besterik ez. Dena dela, Urruzuno irabazten duzunean, jendeak idazle deituko dizu, zure izena zerrenda luze baten barruan sartuko da, eta zure aurretik ikusiko dituzu mesanotxean pilatuta dituzun liburuetako batzuen idazleen izenak". Testuinguru horretan, "kontzientzia-hartze moduko bat da Urruzuno, eta idazten segitzeko motibazioa eskaintzen dizu, etziko irabazleak ere pilatu beharko dituelako liburuak mesanotxean".

Kontzientzia-hartzeaz harago, bidaia inizatiko gisara ere ikusten du Urruzuno sariketa Nagore Amondarainek, horrek dakartzan ikasgai guztiekin: "Ez soilik idazle gazte eta hasiberri batentzat, Urruzuno bidaia inizatiko bat da Euskal Herriko edozein gazterentzat. Nik uste horrelako eta antzeko sariketak sustatu beharko liratekeela ikastetxe guztietan. Begira... erreportaje honetako bost solaskideon artean, neu naiz liburu bat argitaratu ez duen bakararra. Helburuak ez luke izan behar idazle berriak hezteak bakarrik, irakurle eta zaleak sortzea ere izan beharko luke, herri honek behar duen humus hori aktibatze moduko bat litzateke Urruzuno. Egun, ekintzailetasuna eta sormena aktibatze hainbat ikastaro eta plan egiten dira ikastetxeetan, oso-oso gidatuak, oso modu artifizialean batzuetan, baina bidaia honek eta bertako bizipenek hori guztia eman ziguten, berez-berez. Hor hartzen duzu bidaia txartela, hasi berri den bidaia luze baterako. Bidaia ez da murgilduko literaturaren unibertsoan bakarrik, Euskal Herriko plazan murgilduko da, euskal kulturaren diziplina desberdinek ezagutzeko bidaia txartel bat da".

Bidaia txartelak, gainera, hamar egun baino askoz gehiago irauten zuten, European barren ibili eta, fisikoki etxera itzuli arren, berriro elkartzeko irrikak biltzen zituelako saridunak. "Bidaiatik itzuli berri-tan harreman estua izan genuen: Kilometroak, Durangoko Azoka... eta horrelakoak aprobetxatzen genituen urruzunotarron topaldiak egiteko. Gerora, distantziak eta denborak eraginda edo, urrutuntzen joan gara, baina unibertsitateko urteetan Bilbon topatu nintzen horietako askorekin. Inguruko herrietakoak garenon artean errazago mantendu izan dugu harremana", dio Izaro Zinkunegik.

Nagore Amondarainek ere bidaiaren osteko harremanari heldu dio: "Bidaiatatik bueltatu eta hainbat hitzordu egin izan genituen, batez ere Irlandako taldea izan zen horretan dinamikoena. Gerora, bueltabuel-taka eduki izan ditut urruzunotarrak, batzuetan gertuago, bes-

teetan urrutiago baina beti sarean". Harreman haiei esker sortu ziren zenbait ekimen. "Eibarren, bi urtez edo, Asier Serranok poeta gazteen topaketak antolatu zituen, eta han beteranoagoak ziren urruzunotarrekin egin genuen topo, hain zuzen ere Lubaki Bandakoekin. 1996ko buelta horretan, hainbat urruzunotar tartean, Zantzoa literatura fanzinea sortu genuen Arratia eskualdean, eta fanzinearen aitzakian-edo izan ginen deituak. Beraz, sarea josten joan da ordutik gaur arte hainbat esparrutan, eta ez soilik literarioan."

Sare hori, urteekin, modu ezberdinean sentitu du bakoitzak. "Batzuekin harreman hurbil batek iraun du denborak aurrera egin ahala, baina esango nuke denekin halako lotura bat sentitu dudala beti", dio Mikel Ayllonek. "Gerora egin duten guztia arreta bereziz jarraitzen saiatu naiz, eta, talde edo belaunaldi ofizialik sortu ez bazen ere, hurbileko sentitu ditut beti haiek eta haien lanak".

HAINBAT OROITZAPEN, ISTORIO ETA KONTUREKIN BETETAKO MALETAK

Bidaideak hurbileko sentitzearena ez da arraroa, hamar eguneko bidaia haietan bizitakoak arrastoa utzi baitzuen gehienengan. Oroitzapen ederrez betetako bidaia izan ziren gehienak. Asko, oraindik ere memorian gordetakoak. Ohikoenetako bat kontatu du Itxaso Paiak: "Poloniako bidaian, arratsalde batez, eliza bateko atarian eseri ginen 8-10 lagun, eta euskal kantak kantatzen hasi ginen. Gure arteko txororen batek, broma egiteko, txapel bat jarri zuen gure aurrean, publikoak dirua sar zezan edo. Bat-batean, japoniar kuadrilla bat gure aurrean gelditu zen argazkiak ateraz eta bideoak grabatuz. Japoniarren interesak, antza, inguruko jendearen arreta deitu zuen eta, ohartzerako, jende ugari zen gu entzuten gure inguruan. Txapel bete sloti eta dolar amaitu genuen. Dolarretako bat oraindik ere gordeta daukat".

Urtzi Urrutikoetxeak ere badaki zer den kalean kantari ibiltzea: "Kalean kantari ibiltzea hainbat aldiz eta hainbat lekutan egin genuen, beti zegoen musikariren bat taldean. Oroitzapen berezienak ziur aski Amsterdamen edo Parisko Notre Dame katedralaren aurrean kantuan ibili ginenekoak dira. Gauez Adriatikoan biluzik bainatu, edo Amsterdamgo kanaletan edo Irlandako errepide txikietan bizikletaz ibili eta goizaldean poesia eta bertsoak nahastea. Erronda bereziak egitea. Eta itzulerak, tristeak baina oso bereziak, elkarri liburuak pasatzen zerbait idatzi edo marraztu edo izenpetzeko... Itzuli eta gero ere mimo handiz gordetzen zenuen ale hura, lagunak eskaintzekin. Eta onena da liburu hori baino askoz gehiago zela egiaz geratzen zitzaizuna, batetik lagunak, bestetik esperientziak, eta azkenik barrubarruan bidea egiten zebilen grina".

Amaitzeko, Mikel Ayllon ausartu da Urruzuno bidaietan gertatutakoez askok irribarrez isiltzen dutena esatera: "Gogoan ditut bidaiaren batean egin genituen gaiztakeria batzuk, eta, hogeitaz igaro badira ere, hobe izango dut haiek isilpean mantentzea, ez baitakit zein den delituak preskribatzeko epemuga herrialde hartan".

Urruzunotarrak gehituz doaz

Krisi ekonomikoaren eta aurrekontuen murrizketaren ondorioz 2009an Urruzuno lehiaketarik ez antolatzea erabaki zuela jakinaz zuten urte hartako urtarilean Eusko Jaurlaritzak, Patxi Lopezen lehendakari zapean. Norbaitek, ordea, hobeto pentsatu zuten erabakia, eta martxoan beste modu batera aurkeztu zuten lehiaketa, Europarako bidaia kendu eta sarituen artean idazleekin literatur tailerrak egiteko zenbait eguneko egonaldia sartuta. Erabaki hark parte hartzaileak ia laudenera murriztu zituen, baina lehiaketak ez du etenik izan behintzat, eta urtez urte urruzunotarrak gehituz doaz.

Aurten bertan, esaterako, 151 lan aurkeztu dira sariketara, eta horietako 22 saritu ditu epaimahaiak. Castillo Suarez, Katixa Agirre, Leire Bilbao, Miren Agur Meabe eta Urtzi Urrutikoetxea izan dira epaimahaiakide deialdi honetan. Irailaren 9an jaso zuten saria irabazleek, eta Elgoibarko Aubixa baserrian egonaldia egiteko aukera ere izan zuten bost egunez. Yolanda Arrieta, Maite Franko eta Jon Martin izan zituzten lagun, besteak beste, literatura tailerretan, antzerki-jolasetan, gaubeila literarioetan eta afalosteko musika emanaldietan.

Aldaketaz gero, izan da hura berreskuratzeko ahaleginik. Urtzi Urrutikoetxeak badaki zerbait: “Desagertzeko zorian egon zen anean lan itzela egin zuten antolatzaileek, handik eta hemendik hartuta zerbaiti eutsi ahal izateko, bidaia kendu eta aterpetzeko egonaldia jarri zuten, literatur ikastaro baten kutsua duena; badakit irabazleek maite dutela, baina pena ere ematen dit behinola egon zena galdu izanak; legegintzaldi berri bat joan, Legebiltzarrean gehiengo aberzale handi hori egon, eta orduko aurrekontura ezin iritsi lehiaketa erakargarriago egiteko. Egin genuen saiakeraren bat, lehen bezala bidaia-agentzia batek antolatutako tour bat izan beharrean Euskal PEN Klubak duen sarea baliatu eta egonaldia beste herrialderen batean egiteko, merkeago baina atzerrian, eta garai bateko 10 egunera iritsi ez arren, gutxienez astebetekoa izanez. Urrunera joan gabe, baditugu kontaktuak Katalunian, Okzitania, Portugalen, Galizian, Suitzan, Galesen, Eslovenian... baina oraingoz bere horretan gelditu da, ez dugu behar besteko babesik lortu. Eta gero eta zailagoa izango da ziur aski, eredu berria egonkortu delako, baina mereziko luke azken ahalegin bat egitea bidaia erakargarriagoa planteatzeko, parte hartzaile kopurua igotzeko eta Euskal Herri osoko ikaste-txeetara heltzeko”.

Nagore Amondarain
(Arantzazu, Arratia, 1979).

Ikastolen Elkartean egiten du lan, baina hedabideetan ere aritzen da. EKTko administrazio kontseiluko kide ez ezik, *Jakin* aldizkariko, *Berria* egunkariko eta Hala Bedi irratiko kolaboratzailea ere bada. Bi aldiz irabazi zuen Urruzuno: 1995ean (Irlanda) eta 1997an (Grezia). Arratiako *Zantzoa* literatura agerkariko kideetako bat izan zen.

Mikel Ayllon
(Laudio, 1980).

Gerezi gorrien garaia (Txalaparta, 2005) eta *Ez tiro egin anbulantziei* (Elkar, 2015) liburuen egilea da. Itzultzaile gisara egiten du lan, kazetaritzarekin, kulturgintzarekin eta euskalgintzarekin lotutako hainbat ekimenetan jardun ondoren. Hiru aldiz irabazi zuen Urruzuno lehiaketa: 1995ean (Irlanda), 1996an (Austria, Alemania, Txekia) eta 1997an (Grezia).

Izaro Zinkunegi
(Errezil, 1992).

Bertsolaritzan, kazetaritzan, literaturan, ikus-entzunezkoetan eta euskalgintzan hainbat lan egin ondoren, Azpeitiko Kultur Mahaiko teknikaria da gaur egun. Hainbat literatur eta bertsopaper lehiaketa irabazi ditu, eta “Haize dario irriari” dokumentalaren egileetako bat da. Bi aldiz irabazi zuen Urruzuno lehiaketa: 2007an (Italia) eta 2008an (Errumania).

Urtzi Urrutikoetxea
(Bilbo, 1977).

Idazle eta kazetaria da. Besteak beste, eskarmentu handia du gidoilari eta kazetari gisara, hainbat hedabidetan. Liburugintzan, hiru poema libururen ostean, *Auzoak* eleberria plazaratu zuen 2005ean. Itzultzaile gisara ere aritu izan da. Euskal PEN Klubeko zuzendaritza batzordeko kidea eta ordezkaria da. Lau urtez irabazi zuen Urruzuno lehiaketa: 1992an (Frantzia, Flandria, Herbehereak, Alemania), 1993an (Italia), 1994an (1992koaren antzera) eta 1995ean (Irlanda). Saridun ez ezik, epaimahaiakide ere aritu da Urruzunon.

Itxaso Paia
(Algorta, 1988).

Arte Dramatikoa, psikologia eta ikus-entzunezko komunikazioa ikasi du. Algortako Bertsolari Eskolako eta Uribe Kostako beste hainbat eskolako irakaslea izan da. Antzerkian, bertsolaritzan, irakaskuntzan eta musikan aritu da bereziki, eta hainbat bertsopaper lehiaketatan gailendu izan da. Urruzuno lehiaketan hiru aldiz irabazle izan zen: 2003an (Ingalaterra eta Eskozia), 2005ean (Polonia) eta 2006an (Letonia, Estonia eta Lituania). 2008an (Errumania), 2009 (Andaluzia eta Portugal) eta 2011n (Bretainia), berriz, sarituen begirale gisara aritu zen bidaietan.

MIREN GORROTXATEGI

“Liburuko pertsonaiak
neurekin eramane ditut,
nindoan lekura nindoala”

Testua: Xabier Mendiguren Elizegi / Argazkiak: Zaloa Fuertes

Lehenengo liburua kaleratu du Miren Gorrotxategi Azkunek (Azpeitia, 1981): *33 ezkil*, baserri munduan giroturiko thriller bat, anaien arteko apustu eta lehen azpian bestelako talkak ere kontagai dituen: bikote barruko inkomunikazioa, belaunaldien arteko arrakalak baserriko bizimodu tradizionalan ekarri duen etena... Irakurlea harrapatuko duen tramankulua, Augustin Zubikarai bekaren laguntzaz idatzia.

33 ezkil da zure lehenengo liburua. Lehendik ere ibilia zara literaturan gauzak idazten ala...?

Afizioa betidanik izan dut. Beti gustatu izan zait idaztea, gehienetan neuretzako eta balizko irakurleengan pentsatu beharrik gabe. Poesia, bertsoak, istorio laburrak... momentuak eta barruak eskatu bezala. Gaztetxotan Urruzuno saria jaso nuen poesian; baina, bestela, hauxe da argitaratzen dudana lehen lana.

Eta orain, publikatzera saltoa, sari baten babesarekin gainera. Nolako esperientzia izan da?

Saria jaso nuenean, bertigoa ematen zidan nire lana irakurria izango zela pentsatzeak, ordura arte niretzat hain neurea eta pribatua izan zen hura bat-batean publiko bihurtuko zela jakiteak. Nobela idazten buru-belarri jartzean uxatu zitzaizkidan beldur horiek, ikaragarri gozatu baitut. Kezkak eta buruko minak ere eman dizkit, noski, baina esan dezaket, oro har, nituen aurreikuspenak gainditu direla. Izan ere, sortze-prozesua, hein batean, ordenagailuaren aurrean igarotako denborara mugatuko zela uste nuen; baina, azken urte honetan, liburuko pertsonaia horiek neurekin eraman ditut nindoan lekura nindoala, bidelagun izan ditut, baita beraien arteko katramilak ere. Nobelaren egitura eta landuko nituen gai nagusiak argi nituen, baina ez misterioaren nondik norako guztiak. Neuk ere kontakizunaren lerro artean ikertuz joan behar izan dut misterioak argitzen joateko, eta asko gozatu dut.

Nobela beltz batekin plazaratu zara. Bereziki maite duzun generoa da, ala...?

Denetik irakurtzea gustatzen zait, baina bereziki gustatzen zait nobela batean zeharo harrapatuta egoteko sentsazio hori, jakin-minak bultzatutako irakurri behar asegaiz hori. Misterio hori irakurlea harrapatzeko amu gisa erabili dut azken batean, beste hainbat gai lantzeko. Neu ere amuan erori naiz ordea, eta ezin atsedetik hartu nobelako alderdi ilun guztiak argi gelditu zaizkidan arte.

Thriller klasikoan aldean, zurearen berezitasun bat da baserri girokoa izatea, ezta?

Bertako istorio bat kontatu nahi nuen, thriller bat idaztetik harago. Euskal mundu tradizionala, baserri giroa... Geuregeurea den altxorra da, gero eta bakana goa, ia-ia bitxikeria bihurtzeraino. Kontakizuneko denbora-lerroan atzera-aurrerako saltoak ematen direnean, oso desberdinak diren bi mundu ageri dira, gurasoen gaztarotik seme-alabenenera guztiz aldatu dena. Gure arbasoentzat beraien bizimodua izandakoa, guretzat gertukoa, ondorengo belaunaldientzat oso urrun geldituko dena. Ezinbestekoa iru-

“Irakurlea kontakizunaren hari bati tiraka hasi eta, konturatzerako, beste batean harrapatuta gera zedin nahi nuen”.

ditzen zitzaidan denboran ematen diren saltoetan hori islatzea. Irakurle bakoitzak, bere bizipenetatik abiatuta, desberdin biziko du irakurketa.

Denboraren igarotze hori dela-eta, nola irakurriko ote da zure nobela hau hemendik 20-30 urtera?

Nobela bakoitza idatzi den garaikoa da, orduko ezaugarriekin. Txomin Agirrek duela ehun urte pasatxo heldu zion baserriar-kaletar arteko talka horri, eta mende bat pasa den arren, ez du gaiak gaurkotatzen galdu, estiloa eta ikuspuntua guztiz bestelakoak diren arren. Gai unibertsalagoak ere landu ditut nobelan, baina baserria / kalea dikotomiak pisu handia du. Berez, garaia ez ezik, gaia ere nahiko lokala da. Baina, azken batean, idazlearen testuinguruan ulertu beharrezkoa da nobela bakoitza.

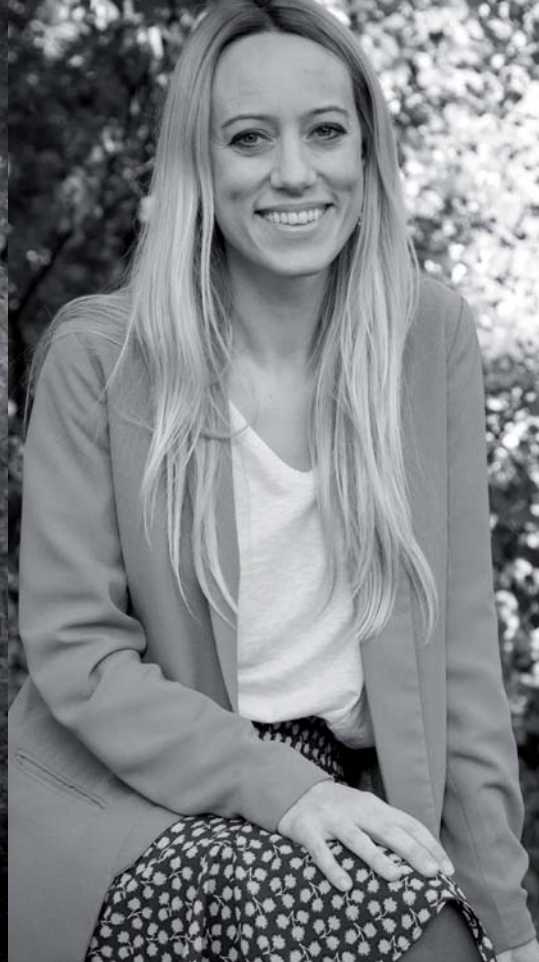
Denboran atzera eginda, 80ko hamarkadan izan zen euskal mundu tradizionala literaturan beste modu batean tratatzeko hainbat saiakera: Atxagaren Obabako ipuinak, Pako Aristiren nobela-trilogia, Lertxundiaren Hamaseigarrenean aidanez... Gogoan izan dituzu zurea idaztean?

Oinarria bera izanik, esango nuke aurki daitezkeela antzekotasunak ere: apustugiroa, familiako saltsak, hilotzak... Dena dela, ez dut haietara jo nobela hau idaztean. Hiru hamarkada pasa dira jada haiek argitaratu zirenetik, eta badirudi berriro badagoela baserri-giro horri balioa eman nahi bat; Asier Altunaren *Amama* filma datorkit gogora, esaterako. Esan bezala, geure-geurea den eta berezi egiten gaituen ondare horren aldarrikapen bat ere badago atzean, nire kasuan behintzat.

Eta zer inpresio egin dizu zuri *Amama* filmak?

Asko hunkitu nau. Ederki irudikatzen ditu tradizioaren zama, emozionalki antzuak izateko hezitako pertsonaiak... Nobela amaitu arte itxaron nahi izan nuen ikusteko, banekielako neure istorioarekiko parekotasunen eta desberdintasunen bila hasiko nintzela, eta ez nuen nahi horrek eleberrian inongo eraginik izaterik. Altunaren filmean, nire eleberrian bezala, jaiotzatik erabakita duten patuari aurre egiteko beharra sentitzen dute pertsonaia gazteenek. *Amama*, ordea, tradizioaren jarraipenaren lehian oinarrituta dago, eta nire nobelan ez dago pertsonaiarik baserriko bizimodu horri hain sutsuki eutsi nahi dionik: pertsonaia zaharrenek baserriarekin jarraitu beharra ikusten dute, beti hala egin izan delako, baina norberaren interesak eta familiaren ongizatea aurretik jarrita.

Lehen aipaturiko liburu horien aldean, zurearen bereizgarri bat da emakumeek duten rola. Gizonen mun-

dua dirudi kontatzen duzun horrek. Baina emakumeak ez dira, inondik ere, hasieran diruditen biktima pasiboak...

Kasu honetan, idazlea emakumea izateak ere izango du, agian, zerikusia. Euskal familian, jaiotze-ordenak berebiziko garrantzia izan du; zer esanik ez emakume edo gizon jaio izanak. Nobelan, badi-rudi pertsonaia bakoitzak egokituriko rola onartu beharko duela: maiorazkoa, estrata-mutila... Emakumeek ere, etsi-etsian, gizonen mundu horretan tokaturiko lekua hartu beharko dutela dirudi. Baina nobelako emakumezkoak trebeak dira itzalpean hariak mugitzen, eta sorpresa bat baino gehiago emango dute, gainontzeko pertsonaiaik zein irakurlea ezustean harrapatuz.

Apustua, jokoa, droga... Halako osagaiak sartu dituzu. Tramak eskatzen zuelako? Berezko interesa pizten dizutelako?

Adikzioek eta bizioek garrantzia handia dute nobelan, eta itxuraz izaera sendoena duten pertsonaiekin amaitzen dute horien menpe. Baina ez da inondik ere nire asmoa moralezko diskurtsoa egitea. Pertsonaia horien amaiera tragikoak baino gehiago, haien heriotzak besteengan duen eraginak du nobelan pisua; hau da, gertuko heriotzaren onarpenak—edo onarpen ezak—eta, nagusiki, haien suizidioak.

Liburua irakurri ahala jabetzen gara badirela kapitulu arruntak, kronologikoki aurrera doazenak, eta atzera salto egiten duten flashback-ak. Zer lortu nahi izan duzu teknika bikoitz horrekin?

Batetik, irakurlea harrapatzea. Irakurlea kontakizunaren hari bati tiraka hasi eta, konturatzeko, beste batean harrapatuta gera zedin nahi nuen. Informazioa dosifikatuta emateko modu bat ere bada, informazioa jaso ahala, irakurlea misterioaren teoria propioak osatzen joan dadin.

Baliabideei dagokienez, azpimarratzekoa da elkarriketen garrantzia. Gidoi baten antza hartzen du sarri nobelak.

Batetik, zehar-elkarriketekin ez nuen kontakizuna moteldu nahi, eta estilo zuzena erabili dut nagusiki. Estilo arina erabiltzen saiatu naiz eta irakurleari traba gutxi jartzen. Bestetik, pertsonaiei bizitasuna ematen diela iruditzen zait, hizkerak, pertsonaien nortasunaz gain, elkarren arteko harremanak ere definitzen baititu.

Bestalde, intriga polizialaren azpitik edo gainetik, beste gai batzuek ere hartzen dute indarra: belaunaldien arteko talkak, bikote barruko inkomunikazioak, baserriaren eta kalearen arteko harremanak...

Hala da, ez nuke jakingo esaten zer gailentzen zaion zeri. Lehen esan bezala, thriller-itxura hori amua litzateke nolabait irakurlea harrapatzeko eta, noski, nobela egituratzeko. Baina fikziozko istorio horrekin batera, ohikoagoak diren gaiak tartekatzen dira, egunerokoak, arruntak. Eta, era berean, horiexek direla esango nuke pertsonaiei errealismoa, gertutasuna, ematen dietenak; azken finean, ohiko pertsonaia dira, arruntak, ezohiko egoera baten aurrean.

Zure abizenari erreparatzen dienak antzemango dio, agian, bertso-giroarekiko kidetasunari. Hortik datorkizu hizkuntza horren gozo, malgu eta naturala erabiltzea?

Konbinazio pisutsua daramat abizenetan, baina ezin esan pisu horrek zama suposatzen didanik. Lehen aipatutako tradizioari jarraitu behar hori, euskal ohitura zaharrei eutsi behar hori, neuk ez dut bizi izan neure azalean, baina bai hizkuntzaren trataerari dagokionez. Etxean izan ditut euskara irakaslerik zorrotzenak, baita hizkuntzarekiko errespetua, estimua, maitasuna... irakatsi didatenak ere. Arbasoekin lotzen gaituen hari horri laxokeriarik gabe tenk eusten irakatsi didate txikitatik.

Estreinaldia duzu Literaturan. Publikoaren eta kritikaren erantzuna itxaron behar orain. Dena dela, baduzu gehiago idazteko planik?

Lehen aipatu dudana bertigo hori nobela bukatzen ari nintzela etorri zitzaidan berriro: “Amaitu, bai; eta, gero, zer?”. Sortze-prozesuan hainbeste kezkatu ez nauten balizko irakurleengan, kritikan, pentsatzen hasi naiz berriro. Ideiak baditut buruan, eta idazten jarraituko dudana zalantzarik ez daukat, ikaragarri gozatu baitut eleberri bat idazteko lehen aldi honetan. Baina, esan bezala, publikoaren erantzuna itxarotea tokatzen da orain.

2016ko
16 LIBURUREN
16. ORRIA

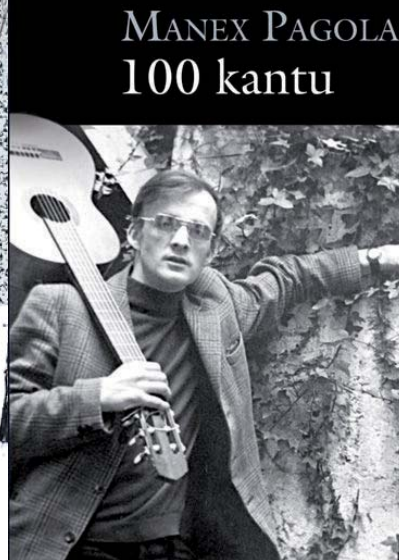
FERIATZAILEAK

PATXI LARRION

URT IZENIK
ZUBIAURRE GABEKO
OTAMENDI LURRAK

narratiba
erein

MANEX PAGOLA
100 kantu

Karlos Linazasoro
poesia
ZERUA BETI
BEHERAGO
DAGO

Kamaradak

Joxe Iriarte

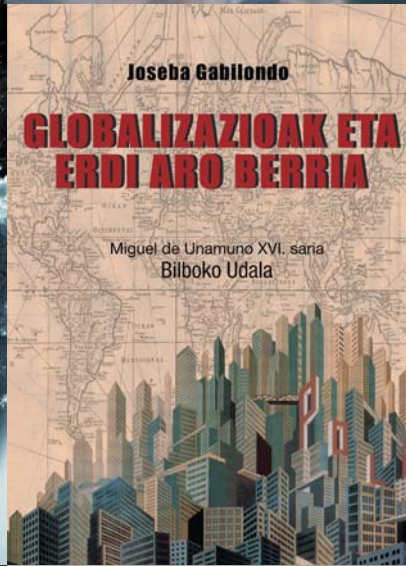
Edu Zelaieta

Isisulid uliqs I
Ispilu biluziak

Hauts haietatik

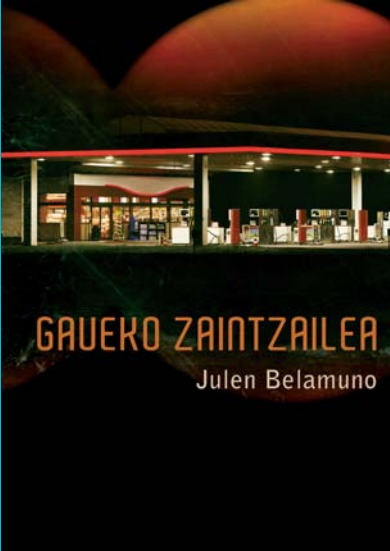
Unai Villena

Joseba Gabilondo

GLOBALIZAZIOAK ETA ERDI ARO BERRIA

Miguel de Unamuno XVI. saria
Bilboko Udala

GAUEKO ZAINZAILER

Julen Belamuno

LISIPE borroka armatua eta kartzelak

ZURIÑE RODRIGUEZ
OIHANA ETXEBARRIETA

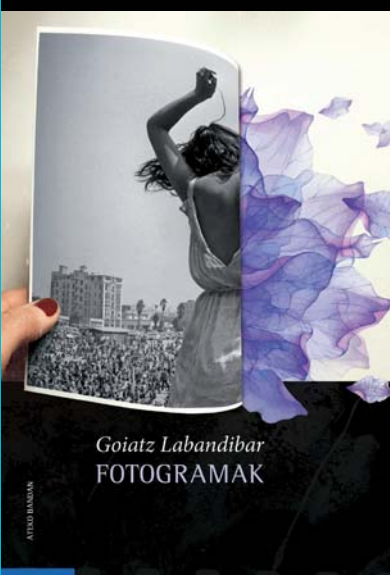
Maite poemak hasiberrientzat

Juan Kruz Igerabide

Elur bustia

PELLO LIZARRALDE

Goiatz Labandibar
FOTOGRAFIKAK

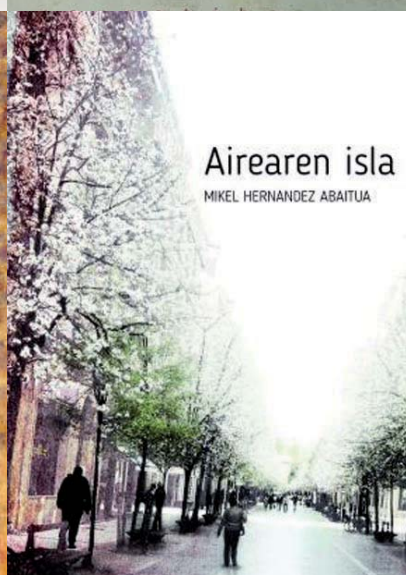

Juan Gorostidi

ZAZPIGARREN HERIOTZA

EKHINE
EIZAGIRRE
alde
erantzira
nabil

Airearen isla
MIKEL HERNANDEZ ARAITUA

Patxi Larrion
Feriatzaileak
(Susa)

Lusek nagiak atera eta, soa jeeparen leihatilan zuela, kontu eske hasi zitzaion:

—Kopon! Esanen didak zer darabilkian buruan?

—Aurrena esna hadi eta gero.

—Gasolinaz enpo egin behar al dugu?

—Gasolinaz eta gasolina ez denaz.

—Mintza hadi garbi behingoz.

—Hi egon hadi lasai, eta utzi niri.

Isilean egin zuten Olaztirainoko bidea.

Bazirudien bizitza osoa elkarrekin emana

zutela, begirada bakarra aski zuten batek bestea ulertzeko.

Urt Zubiare
Izenik gabeko lurrak
(Erein)

—Goazen berriz hastera. Meskitara sartu zinenean, ikus zezaten beste fededun bat zinela, eta errituak behar bezala egiten zenituela eta Alari ematen zeniola zure esker ona...

—Bidaiaaren amaiera onagatik...

—Eta adobezko pareta hartan irakurri zenuen...

—A! Esaldi hura, sineskeria hura!

—Sineskeria izan, diozu, baina une hartan burua jaitsi beharrean izan zinen hotzikarak zirela eta, kolkoan barrena oihaneko txindurri guztiak sartu baitzitzaizkizun.

—Baina orain ez nago han, ez nago Afrikan.

—Baina gauero galdetzen diozu gauza horien zergatia zeure buruari, zergatik den posible, zuk, zenbat urte dituzu?

—Hogeita bi.

—Hogeita bi urteko gazte irlandar batek, arabieraz justu antzean solastatu, baina irakurtzen tutik ez dakienak...

Manex Pagola
100 Kantu
(Elkar)

Modeloa edo eredua zen frantsesa izaitea, frantses modernoa. Hori zen helburua kasko gehienetan, buru guzietan hori sartua zuten eta moderno izaiteko behar zela frantsesa izan. Frantsesa behar zela jakin eta Frantziaren hau, Frantziaren hura eta euskal gauzak ziren batzutan jende herresta batzuenak iduri edo mus eta pilota partidak eta holako agusagailu batzu, sokatirak eta bertze... Kasik ez ginuen jakiten ere liburu bat euskaraz idatzia zenik, eleberri bat edo bazenez deus holakorik. Giro hori zen orduan. Behar litaik e ikusi orduko kazetetan nolako gertakariak aipatzen ziren bereziki! (Ez zitekeen urtean liburu bakar bat ere euskaraz agertzen hemen gaindi!)

Karlos Linazasoro
Zerua beti beheago dago
(Utriusque Vasconiae)

Hamalaudun batek ez dit balio zenbat maite zaitudan esateko. Gutxienez, edo batez besteko, behar nituzke hamabost, edo adio.

Hasi gorputz-enborretik behera, hasi ezpain-putzuetatik gora, hau eta beste eta ez dakit nora, badago zer mires eta zer xora.

Hamabost esan dut, nire inozoan? Ezta hamaseirekin ere, mesedez! Zureganako nire maitasuna

ez da kabitzen lirika osoan, ez beste erti-modu batean, zinez: zu zara nire hitzaren oihartzuna.

Joxe Iriarte “Bikila”
Kamaradak
 (Txalaparta)

—Hik hitz egin nahi al duk, Pako? Igo hadi!
 Bere burua hainbeste lagunen aurrean ikusirik, Pakori eztarria lakartu egin zaio. Hala ere, lehen hitzak sendo eta ozen ateratzen zaizkio.

—Lagunok! Nik ez diat ez patronalaren aldetik ezta gobernuaren aldetik konponketarako aldarerik ikusten. Nork bereari eusten ziok, eta gu izorrai! Ia denetarik egin diagu. Errepideak moztu, trenbideak oztopatu, Bilbo erdiko etorbideak paralizatu, beste lantegietako langileekin batera zazpi milatik gorako manifestazioa egin; banketxe nagusietan ere eta modu diferentez haien funtzionamendua paralizatu diagu; gauza bera egin diagu burtsaren egoitzan; azkenik, Diputazioa eta Udaletxea ere okupatu ditiagu, instituzio horiek gure arazoari buruz zer iritzi duten argi dezaten.

Edu Zelaieta
Ispilu biluziak
 (Pamiela)

Liburuetan (bilatu eta) aurkitu ez duzun solas bat utzi dizu aitak: txorro-borro. Abokatuaren aholku profesionalean eta notarioaren fede ordainduan ez duzu hitza ikusi, bertako paperen artean nonbait zetzala jakinagatik.

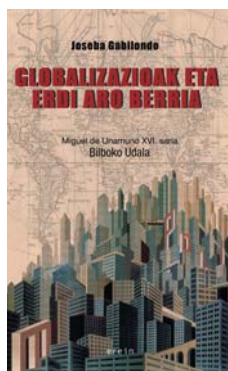
Aita hil eta hilabete batzuetara hasi zara solasa ahotan ibiltzen semearekin, ia nahi gabe.

Ez du tintaren semantika ofiziala ezagutu zuregana iragan berri den hiztegiak.

Unai Villena
Hauts haietatik
 (Elkar)

Nire memorian, lehen urte haietako oroitzapenik ez dut gordetzen; ez zitzaizkidan sekula errotu, edo beharbada azken urteotan ezabatu zaizkit, eta, iragan urruna berreraikitze gaitasuna agortuta, ez naiz berriak asmatzeko gai izan. Sei urte nitueneko egun sargori batekoa da daukadan umetako oroitzapenik zaharrena: aita eta biok Debako hondartzara bidean goaz R6 gorrian, autoko bozgorailuek Hertzainak taldearen kaseteko abestiak zabaltzen dituzte ozenki, bolumen ezin altuagoan, eta kopilotuaren eserlekutik, birika betean abesten doan aitari begiratzen diot harro-harro. Aitaren ahotsak eta Garirenak bat egiten dute niri zuzendurik dirudien leloa jaurtiz: “E, txo, gehiegi itxoiten duk”.

Joseba Gabilondo
Globalizazioak eta Erdi Aro berria
 (Erein)

Hegel dugu bere *Mundu historiaren filosofiari buruzko ikasgaiak* (*Lectures on the Philosophy of Word History*; 1975) seguruenik lehenengo filosofo eta intelektuala zeinak globalizazioa deskribatu ahal izan zuen, bere zentzu egiazki globalean, ordurako Indiak eta Txinak galdua baitzuten beren indarra eta Ingalaterrako inperialismo berriaren menpe eroriak ziren edo jautzear zeuden. Hau, globalizazio ilustratua genuke, arrazoiarena. Hegelek, Napoleonengan ipini bazituen ere bere esperantzak izpiritu Unibertsalaren idazkari lurtar izateko –historia bere amaiera perfektura ekartzeko–, ohore hau Erresuma Batuko kolonialismoari suertatu zitzaion, zeinak munduaren % 25 kolonizatu baitzuen XIX. mende amaierarako, Txina barne. Globalizazio hau, alabaina, ilustratua izan beharrean, Hegelek nahi zuen bezala, kolonialismoaren sarraskian oinarritu zen, Joseph Conrad-ek geroago argitu zuen bezala.

Julen Belamuno
Gaueko zaintzailea
(Elkar)

–Iritsi da zure azkenengo eguna –esan dio zaintzaileari zuzen, berri txarra irensteko nahiko denbora izan duenari hitz egiten zaion bezala–. Eta gauza guztien gainetik eskerrak eman nahi dizkizut hainbeste urtean egin duzun lanagatik. Badakit enpresaren zerbitzari leiala izan zarela. Hori esaten dute denek, eta nik ez dut dudarik egiten. Hogeita bost urte egin dituzu, gainera, ezta?
–Hogeita zortzi –erantzun dio zaintzaileak, burua makurtzeko tentazioari eutsi eta zuzendariari begira geratuz.

Oihana Etxebarrieta
-Zuriñe Rodríguez
Borroka armatua eta kartzelak
(Susa)

Asko gozatu dugu lan honekin, eta gozatzen jarraituko dugu! Elkargune asko dauzkate gure analisiek, eta horietan islatutako kezka askok ere norabide berberari begiratu diote: Zer gertatzen da patriarkatuarekin gatazka armatuetan? Ahuldu egiten da? Indartu? Nola egiten diogu aurre emakume militanteok horri? Feminismoarekin sortu dugun erlazioa indartsuagoa da? Nolakoak dire gizonen erresistentzia patriarkalak eta paktu sinbolikoak? Eta, behin gatazka armatua deitu diogun hori bukatu denean, zer? Emakumeekin, zer? Feminismoarekin, zer?

Juan Kruz Igerabide
Maite poemak hasiberrientzat
(Denon artean)

Gitarra lurretik jaso
zure gure gorputza
ene besoen kulunkan.

Dantza egiteari utzi gabe,
nirekin batera kantatu zenuen
eta aingeru bati eskatu zenion
emateko niri bere ile luzea
harekin fereka zintzadan,
emateko bere ahots zerutiarra
zure izena kanta nezan,
eta emateko bere eskuak
gitarra jo nezan
zure gorputzean doinu bat sortuz.

Gu bion ahoak batu;
eta izar berrien kantuak
altxatu genituen lurretik zerura.

Eta gero, gerokorik ez zen izan,
baina izan balitz bezala.

Pello Lizarralde
Elur bustia
(Erein)

Ramirok burua hesitik aldendu zuen oinezkoentzako gainetiko pasabidea bilatzeko. Ezkerrean zegoen, eta bostehunen bat metro izanen zirela taxutu zuen. Pabiloien atzeko aldeak eta hesiak mugatzen zuten eremutik jarraituz hurbildu zen, zabor edukiontzien eta makina hori isilen ondotik. Hormetako pintaketak argi irakur zitezkeen artean. Grebarako deiak ziren gehienak, baina pinturaren margulari erreparatuz gero agerikoa zen urteak zituztela. Pasabideraino iritsitakoan hirian sartu arteko tartea neurtzen saiatu zen. Metalezko eskailera dardaratiak igo eta pasabide gainetik begietsi zuen industrialdea. Hegoaldera zihoazen errepideetatik dirdai motelak igortzen zituzten autoek. Aparte, ordeka horituaren erdian, garabi oihan bakan bat nabarmentzen zen.

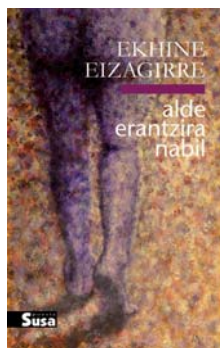
Goiatz Labandibar
Fotogramak
(Elkar)

Harlowek pixka bat itxaron zuen oharra eman aurretik. Bitartean, dantzan ari ziren bikoteei begiratzen zien. Gustuko zuen jendea dantzan ikustea. Rory Kellyri begiratzen zion gehienbat, ezin zuen begi-bistatik galdu neska hura. Neska ez zen pistako dantzaririk onena, baina tira, moldatzen zen. Harlowek ez zuen behin ere bikote baten etorkizuna esku artean izan. “Eta oharra ematen ez badiot, zer?”, pentsatu zuen. Baina jakin-mina ere bazeukan: Appleton jaunak neska gazteari ezkontzeko eskatu nahi ziola bazekien... Baina neska gazteak, Rory Kelly hark, nahi ote zuen Appleton jaunarekin ezkondu?

Juan Gorostidi
Zazpigarren heriotza
(Erein)

Filma laburbiltzen hasi natzaizunean, pertsonaia nagusia Termeh zela pentsatu dut, baina dagoeneko zalantza dut ez ote den Legea bera “pertsonaia” nagusi hori, denak bautaude *Legearen aurrean* behin eta berriz kokatzen, Legea bete edo urratu duten galderak harrapatuta. Lege horren kudeatzailea epailea da, eta errukia edo sen ona aipatzen diotenean, “ez dago nire esku” erantzuten du, *Legea legea da* tautologia baliatuta. Geuk, urrutitik ikusten ditugu Legearen gauzatzeko ñabardurak –Iran estatu islamikoa da... –, eta harrituta begiratzen diogu hor gertatzen den guztiari, baina harrapatuta ere bai, pertsonaia bezala geu guztiok ere Legearen bete beharrari edo urratu beharrari baikaude berdin lotuta.

Ekhine Eizagirre
Alde erantzira nabil
(Susa)

Txori kantuekin batera esnatzen gara,
eurekin batera egiten dugu hegan,
elektrikazko kable erraldoietan jarduten dugu dantzan.

Gaua iristearekin batera bueltatzen garen arte sasiarteko gure habiara.

Zeru hauek dira txorion hega-bide naturalak,
eta haizeen bulkadaz ihes egiten dugu ehiztarien sareetatik.

Mikel Hernandez
Abaitua, Airearen isla
(Elkar)

Zerbitzaria hurbildu zitzaionean ez zeukan guztiz erabakita zer jango zuen, baina azkenean arroz basatia eta txitxarroa nahi zituela esan zion azkar, batere zalantzarik izango ez balu bezala. Gaztelan esan zion, eta apur bat arraro sentitu zen ‘arroz salvaje’ esan zuenean, baina neskari oso normala iruditu bide zitzaion. Edateko, urteko ardo errioxar beltza zegoen edo txakolin bizkaitar arrunt bat. Azken hau eskatu zuen, eta ura, gasik gabe, gasak kaltzioa asimilatzea oztopatzen zuela esan baitzion behin Karolinak.

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA

L I T E R A T U R A M I N T Z A G A I

HITZEN UBERAN ETA IRAKURRIERAN

Esku artean duzun *Hegats* aldizkariaz gain, Euskal Idazleen Elkarteak badu euskal literatura eta literatura unibertsala jorratzen dituen hainbat komunikazio tresna.

Egunean-egunean literaturaren inguruan hamaika liburu, ekitaldi, hitzaldi, kritika, kronika, erreportaje eta informazio sortzen dira. Eta Elkarteak informazio horren guztiaren banatzaile izan nahi du, irakurleon mesederako.

Horretarako sortu zen duela sei urte *Hitzen Uberan* webgunea. Literaturaren aktualitatea eta albisteak jorratzeko.

Aurten itxura berri bat agertu du. Baina ez hori bakarrik, webguneko informazioa laster sakelakoan ere izango duzue. Edonon eta berehala literaturari buruzko albiste, agenda, elkarrizketak eta informazioa izango duzu. Betiere uberan.eus helbidean.

Bizkaia Irratiko *Irakurrieran* irratsaioak, berriz, ibilbide luze eta trinkoa egin du, bizkaieraz eta uhinen mundura, euskal literatura eta idazleen lanaren proiektzio soziala bideratzen.

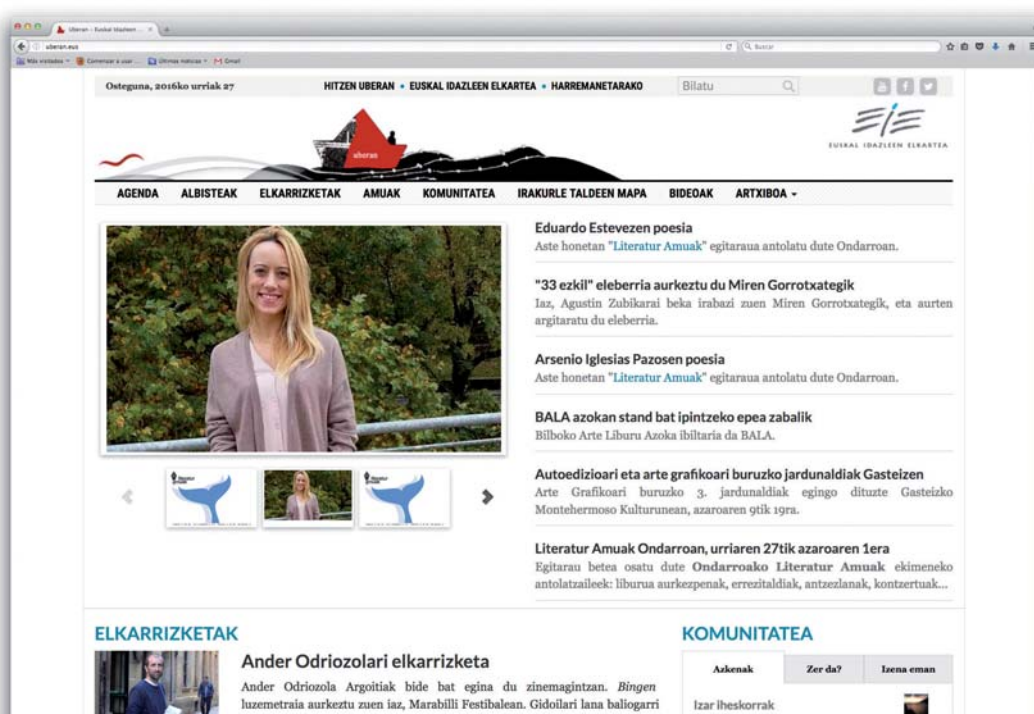
Literatura eta liburuak era sakonean aztertzen dituen irratsaioa da *Irakurrieran*. Plazaratzen diren liburuei buruzko ordubeteko solasaldiak eskaintzen ditu. Horrexegatik, hitzok haizeak eraman barik, bilduma batera ekarri nahi izan ditugu, urteen poderioz sortu den lanari bere txokoa eskainiz, Bizkaia Irratiko webgunean eta uberan.eus domeinuan. Dagoeneko 150 programa baino gehiago dituzu entzungai.

SARE SOZIALETAN

Literaturaren egunerokotasuna jarraitu nahi izanez gero, Uberanek nahiz Euskal Idazleen Elkarteak badute sare sozialetan bere isla. Batak webgunean plazaraturikoen berri dakar FaceBook eta Twitterren. Besteak Elkartearen ekimenen berri ematen du txio eta iruzkinen bidez. Hauen guztien jarraipena egitera gonbidatzen zaitugu.

U B E R A N . E U S

Ez zen errezitaldi bat izan (edo bai)

Itsasontziak uretan uzten duen arrastoa da ubera. Euskal literaturaren itsasoan asko dira han-hemenka bidea urratzen ari diren itsasontziak, batelak, txanelak, baporeak... eta ontzi bakoitzak du bere ubera. Arrasto horren atzetik jardun gara sei urteotan, Hitzen Uberan.

Literaturaren portu ezberdinetara iritsi nahiko genuke. Eta hori erdiesteko, gure moila itxuraberritzen aritu gara. Azken hilabeteotan egokitzapen lanetan aritu ondoren, dagoeneko abante bizian da uberan.eus web gune berritua.

HAPPENING KAXILDAN

Gure agerkari digitalaren gaurkotzeak Hitzen Uberan egitasmoaren seigarren urteurrenarekin bat egin zuenez, festa txiki bat antolatzea otu zitzaigun. Ospakizuna urriaren 6an egin genuen, Donostiako Kaxilda liburu-dendan.

Zer da poeta bat? Idazlea besterik ez? Poesia idazten duen norbait? Poetika bat duen narratzailea poeta da? Fular bat daraman izaki egozentrikoa? Gorputza apenas erabiltzen duen performer mota bat? Haikuen eta aforismoen artean ezberdintzen ez dakien txiolari daltonikoa? ...?

Hitzen Uberaneko kideok ez dugu argi erantzuna —ez dakigu bate-re inporta duen erantzun bat egoteak ere, segur aski ezezkoa da—, baina aitzakia ederra iruditu zitzaigun idazkeran ahots eta estetika propio baten eskutik plazaratu izan diren hiru egile hitzordu berean elkartzeko: Iñigo Astiz, Eric Dicharry eta Ixiar Rozas.

Ataka estu baten aurrean ipini genituen. Bertsolariekin egin ohi den gisan, gaia ipini genien hiru poetei: “Hau ez da poeta bat (edo bai)”. Eta erronkari erantzunez, idazle bakoitzak errezitaldi moduko pieza labur bat sortu zuen.

Ekitaldiaren amaieran, eta Kaxildakoek eskaini ziguten zizka-mizkaren bueltan, solasaldi atsegin bat izan genuen bertaratu zirenekin.

Hitzen Uberan lan taldea
eta Euskal Idazleen Elkarte

IRAKURTZEN IRAKASLE

(Edorta Jimenezi gorazarre)

Testua: Gotzon Barandiaran

Hamar urte bete ostean utziko du Irakurrieran irratsaioa Edorta Jimenezek. Hamar urteotan euskaraz argitaratu diren genero guztietako liburuak izan ditugu berbagai, argitaletxe guztiak hartu ditugu aintzat, euren liburuak argitaratu dituztenei ere tarte eskaini diegu, literaturak ostantzeko kultur adierazpideekin dituen hartu-emanak aztertu ditugu, irakurleok geure burua elikatzeko eta euskal literaturaren sozializaziorako antolatu ditugun egitasmoak bidaide ukan ditugu, hala nola Literatura Eskola, Eako poesia egunak, Ahotsenea, Hilbeltza edota, berriki, ITU banda eta Lekore.

Irratsaioaren hastapenetan idazleekiko elkarriketak ez eze, gure literaturaren eguneroko albisteak, unean unekoaren morrontzatik aparteko gogoetak, literatur ekitaldien proposamenak ere aieratzen genituen Bizkaia Irratiko estudioetatik, Asier Astui teknikariaren lan finari esker. Gerora ohartu ginen zinez garrantzitsua, liburuei buruz luze, sakon eta patxadaz berba egitea dela eta, gaur egun, Irakurrieran dela ordubeteko iraupen osoa euskaraz argitaratzen den liburu bati eskaintzen dion irratsaio bakarra.

Euskaraz idazten eta argitaratzen urteak daroatzaten idazleen lanak lege lehene liburua argitaratu dutenen ekarpena irakurritza, hamar urteotan euskal literaturaren ikuspegi osoa jasotzea lortu dugu. Horri gehituz Edorta Jimenezen mihi-begi zorrotza, irakurle psikologian trebatua, Irakurrieran irakurle-eskola ordainezina bihurtu zaigula ohartaraztea besterik ez dugu. Horixe xerkatu baitugu hamar urteotan, astero-astero euskaraz argitaratutako liburu bat irakurritza: gure literatura irakurtzen, gure idazleak irakurtzen.

Euskal literaturaren historia horren sakon eta horren zabal ezagutzen duen Edorta Jimenezek norberak aztarrika ere aurkituko ez lituzkeen urte pinportak nahiz alfonbrapeko zaborrak zeinen erraz azaleratzen zituen konturatzeak, idazleok berezko dugun harrokeria apaltzen lagundu digu, literaturaz zenbat dugun ikasteko ahots goraz onartzen. Gure literaturako Edorta Jimenez guztiek unibertsitatean behar lukete literatura irakasten, filologian doktore titulu bakoak izanagatik ere, pentsamendu ofizialarekin bat egiten duten literaturaren kanonizatzaileen onespenerik gabe ere. Idatzi digutenagatik, irakurri dutenagatik, aztertu, sakondu, kritikatu, zabaldu, konpartitu, transmititu digutenagatik. Ezelango berme barik bizitza literaturari eskaini dioten Edorta Jimenez batzuk baititugu, prekarietate kronikoan, erakunde publikoen lantzean behingo lausengu eta urteetako axolagabekeriaren biktima, sindikatuen babes ezaren ondorioz eskubide laboraletatik ahaztuak, bizirauteko gogoz kontrakoak idaztera behartuak...

Bai, hori guztiori datorkigu burura Edortarekin Irakurrieran-en bizitakoak gogoratu ostean. Bat ez datorrenari irratsaioak entzuteko gonbita luzatzea besterik ez zaigu bururatzen. Hortxe dituzue, www.uberan.eus atarian edota Bizkaia Irratiaren webgunean (<http://www.bizkaiairratia.eus/audio/index/Irakurrieran/22>), azken hamar urteotako euskal literaturaren uztia, irakurtzen hain ondo irakatsi digun Edortaren galbahetik.

HEGATS

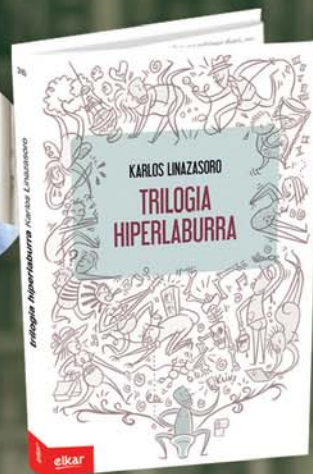
Harpidedun egin nahi duzu? Urtean 5 euro besterik ez dira.

Bidal ezazu mezu bat helbide honetara: eie@idazleak.eus

ALSINA

Xabier Mendiguren Elizegi

TRILOGIA HIPERLABURRA

Karlos Linazasoro

AIREAREN ISLA

Mikel Hernandez Abaitua

BEGOÑAREN ITZALPEAN

Jose Inazio Basterretxea Polo

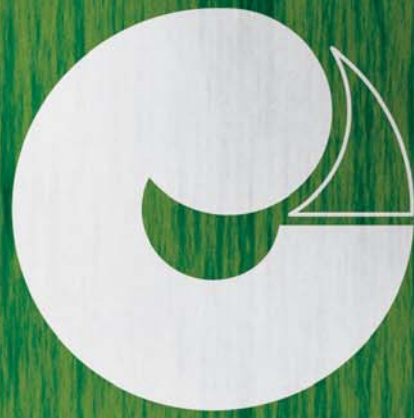

ZUBIKARAI SARIA

33 EZKIL

Miren Gorrotxategi

erein
argitalex

40
URTE

www.erein.eus